

ΑΡΧΑΙΕΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΕΣ ΛΕΞΕΙΣ

ΛΗΜΜΑΤΑ

Παναγιώτης Φίλος

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 2015

1. ἄβαγνα	33. ἄργελλα
2. ἄβαρκνῶ	34. ἀργιόπους / ἀργίπους
3. ἄβαρύ	35. ἄργος
4. ἀβλόη / ἀβλόει	36. ἀργυράσπιδες
5. [ἀλογεῖ]	37. ἀρκόν
6. ἀβροῦτες / ἄβροτες, ἀβρούτες,	38. Ἄροπάνοι
7. *ἀγά	39. ἀρφύς
8. ἄγημα	40. ἄσπιλος
9. ἀγκαλῖς	41. ἄσπρις
10. ἄγχαρμον / ἄγχαρμος,
κᾶγχαρμον	42. βαβρήν
11. ἀδ'	43. βαδάς / βαδᾶς
12. ἀδαλός	44. βαθάλη
13. ἄδδαι	45. βαθάρα / βατάρα
14. [ἄδδηλος]	46. βασιλεύς
15. ἀδῆ	47. βασίλισσα / βασίλινα,
βασιλῖς, βασιλεία
16. ἄδισκον / ἄδισκος	48. βασκευαί
17. ἄδραϊα / ἀδραΐα, ἀδραΐά	49. βάσκιλλος
18. αἰγίποψ	50. βάσκιιοι
19. †αἰδῶσσα	51. βαυκάλας / βαύβυκος
20. ἀκηδύς	52. βέδου / βέθου
21. ἀκόντιον	53. βηματίζειν
22. ἀκραΐα / ἀκρέα	54. βηματιστής
23. ἀκρατεύεσθαι	55. βίρροξ
24. ἀκρουνοί	56. βο[λε]ῶ[ν]ας
25. ἄλιζα	57. γαβαλά
26. ἀλίη	58. γάρκαν
27. ἄμαλος / ἀμαλός	59. γητικά
28. Ἄνθεμουσία	60. γόλα / γόδα
29. ἄξος	61. γοτάν / γόφαν, γόταν, (γοῖτα)
30. ἀορτής	62. γράβιον
31. ἄππα / ἀππά	63. γυάλας / γυάλα, γυλλάς
32. Ἄραντίσιν / Ἄραντίσιν	64. γῶπας

65. δαίτας	98. ήδυλίζειν
66. δάνος	99. ήμεροδρόμας / ήμεροδρόμος,
ήμεροδρόμης
67. δανῶν	100. θέρμα
68. δάρυλλος	101. ιζέλα
69. δεδάλα,	102. ἴλαξ / ἴλεξ
70. δέημος	103. ἰλάρχης
71. [δεόμενος (:)]	104. ἴλη
72. δεκανός	105. ἰν δέα/ ἰνδέα
73. δεκανία	106. ἰπάρχης
74. δεκανικός	107. ἰπαρχία
75. δεκαστάτηρος	108. ἰπεύς
76. διμάχαι	109. ἵππος
77. διμοιρίτης	110. ἰσθλή
78. διοαί	111. κάγχαρμον / κᾶγχαρμον,
ἄγχαρμον
79. δόρατα	112. καλαρῦργαί
80. δράμις	113. καλαρρυφά;
81. δρῆες	114. κάλιθος
82. δώραξ	115. καμαστίς
83. ἐδέατρος / ἐλέατρος	116. κάναδοι
84. ἐλάνη / ἐλένη	117. κανδύταλις / κανδυτάναι (-
ᾶναι), κανδύτανες
85. ἐλέατρος	118. κάραβος
86. ἔμβαρος	119. καρπαία / καρπέα, κάρπεα
87. ἔνδυο	120. καταπάλται / καταπέλται
88. ἐξαλλάξαι	121. καταφαγάς
89. ἐπήβολος	122. καυσία
90. ἐπιδειπνίς / ἐπειδειπνίς,
ἐπιδειπνίδες	123. κεβαλή / κεβαλά
91. ἐρινάς	124. κεβλή
92. ἐρκῖται	125. κεβλήγονος
93. ἐστερικός(:)/ ἐστερικαί	126. κεβλήπυρις
94. ἑταῖροι	127. κερρός / κιρρός
95. εὔκονος / τεύκονος	128. κίκερροι / κίβερροι
96. ζακελτίδες / ζεκελτίδες	
97. ζέρεθρον	

129. κλίσιον / κλείσιον
130. κοῖος
131. κολλυβιστής
132. κόμβοι
133. κομμάραι / κομάραι
134. κοράσιον
135. κοριναῖος
136. κρηπίς
137. κύδαρ
138. κύνουπες
139. κύρνος
140. κώρυκος
141. λαίβα
142. λακεδάμα
143. λαυκανία / λαυκανίη(ς),
λαυχάνη, λευκανίη
144. λείβηθρον
145. λεπαστή(ς)
146. λετμός;
147. λισσός
148. λοχαγός
149. λόχος
150. λύγος
151. λυχνίς
152. ματτύης / ματτύη, ματτύα
153. μύκηρος
154. νίβα
155. νικατόριος
156. νικάτωρ
157. ξηροπυρίτας
158. παραός
159. παρεμβολή
160. πεζέταιροι
161. πέλειος / πελιά, πελιός
162. πελιγάν
163. πέλλα / πέλα
164. πέλλη(ς)
165. πελλαιόν / πελλαῖον
166. πελλός
167. περιῆτες
168. πέχαρι(ς)
169. πίγγα
170. ράματα
171. ραπαῦλαι / ραππαῦλαι
172. ρουβοτός,
173. ροῦτο
174. ρύμη
175. σάρισα / σάρισσα
176. Σαυᾶδαι
177. σαυτορία
178. σιγύν(ν)η(ς) / ζιβύνη, σιβύνη (ή
συβίνη), σίγυν(ν)ος, σίγυνον,
σιγύννα (σίγυμνον)
179. σίγυν(ν)ος / ζιβύνη, σιβύνη (ή
συβίνη), σίγυνον, σιγύνη,
σιγύννα (σίγυμνον)
180. σκοῖδος / κοῖδος
181. σμώγη
182. σπιδής
183. σχερόν
184. σωματοφύλακες
185. ταγόναγα
186. ταγός
187. ταξίαρχος
188. τάξις
189. ταῦροι
190. τεθολώς
191. τελεσιάς

192. τεύκονος / εὔκονος,	198. χαλκάσπιδες
193. τιτύρινος,	199. χάρμα
194. ὑετής	200. χάρων
195. ὑπασπισταί	201. χλαμύς
196. ὑφᾶ(ται);	202. χρυσάσπιδες
197. φάλαγξ	

1. **ἄβαгна**, ουσ. (;), ουδ. (;), *ἄβαгна· ρόδα Μακεδόνες* (Hσύχ.), 'ρόδα, τριαντάφυλλα'.

Από τις πλέον πολυσυζητημένες γλώσσες του Ησυχίου. Οι Fick και Pisani την ετυμολογούν ως ελληνική, αν και με διαφορετικό τρόπο (*ἄζω* (<*ἄφαδ-) 'αποπνέω' και ἄγνος 'λύγος (φυτό συγγενές ιτιάς)' αντιστοίχως), ενώ οι Hoffmann και Thumb ως μη ελληνική. Ο Kalleris θεωρεί τη λέξη επίθετο και θεωρεί ότι είναι μία σύνθετη λέξη ελληνικής ετυμολογίας με σημασία 'με μαλακά αγκάθια' ή 'φρεσκοκομμένο' (δωρ. ἄβος ή ἄβός 'νέος, απαλός, φρέσκος' + ἄκ-ή 'αιχμή, ακίδα' ή ἄγ-νυ-μι 'σπάζω' αντιστοίχως) η οποία προσδιόριζε αρχικά ως επίθετο το ουσιαστικό *ρόδον*. Σε τελική ανάλυση, ωστόσο, καμία ετυμολογική προσέγγιση δεν φαίνεται να προσφέρει μια αδιαμφισβήτητη ερμηνεία.

Sturz 1808, 34· Fick 1874 (KZ 22), 193· Hoffmann 1906, 41· Thumb & Kieckers 1932, 9· Pisani 1937, 25· Kalleris 1954 [1988], 66-73· Belardi 1958 (Ric. Ling. 4), 196

2. **ἄβαρκνῶ**, ρήμ. (γ' εν.), *ἄβαρκνῶ· κομῶ † τέ Μακεδόνες* (Hσύχ.) / *ἄβαρκνῶ, κομῶ* ·

(οὐ)τω Μακεδόνες (Phan.), 'έχω/αφήνω μακριά κόμη' (γ' εν. ενεστ.).

Λέξη με προβληματική χειρόγραφο παράδοση. Στη σύγχυση συνέβαλε και το σχεδόν ταυτόσημο λήμμα του Ησυχίου *ἄβαρκνα* (*ἄβαρκνα* · λιμός). Πρόκειται, σύμφωνα με τον Hoffmann, για έναν συγκεκριμένο διαλεκτικό τύπο, ο οποίος σχετίζεται με το ρ. *ἄβροκομῶ* (> *ἄβαρκνῶ*) - πρβ. και το λήμμα ἄβροκόμας· ὁ τὴν κόμην φαιδρὰν ἔχων (εκδ. Latte 1953. Παλαιότεροι εκδότες είχαν υιοθετήσει τη γραφή *ἄβροκομῶ* (γ' εν.)). Την άποψη αυτή την υιοθετεί και ο Kalleris μολονότι προτείνει ένα διαφορετικό (υποθετικό) στάδιο αμέσως μετά το (υποτιθέμενο) αρχικό *ἄβροκομῶ*, δηλ. αντί για το φωνολογικά δυσεξήγητο **ἄβαροκομῶ* (Hoffmann) προτείνει **ἄβορκομῶ* (μετάθεση). Τα επόμενα (υποθετικά) ενδιάμεσα στάδια που προτείνει ο Kalleris είναι ίδια με αυτά του Hoffmann: **ἄβαρκομῶ* (προχωρητική αφομοίωση φωνήεντος) > **ἄβαρκμῶ* (συγκοπή) > **ἄβαρκνῶ*.

Sturz 1808, 34· Fick 1874, 193· Hoffmann 1906, 54· Pisani 1937, 11· Kalleris 1954 [1988], 73-74, 285, 326 και 1976 [1988], 491· Degani 1984, 8.

3. **ἄβαρύ**, ουσ. (;), ουδ. (;), *ἄβαρύ· ὀρίγανον Μακεδόνες* (Hσύχ.) / *ἄβαρύ, ὀρίγανον*·

Μακεδονία (Phan.), 'ρίγανη' (ή κάποιο παρόμοιο φυτό).

Κατά τους λεξικογράφους (Hσύχιος, Phavorinus), η λέξη σχετίζεται με τη Μακεδονία, αν και δεν είναι σαφές αν πρόκειται για διαλεκτικό τύπο για τη ρίγανη(;) ή αν αναφέρεται σε σχετικό ενδημικό φυτό της Μακεδονίας (βλ. αναλυτική επισκόπηση απόψεων σε Bertoldi, Kalleris). Η ετυμολογία της είναι αβέβαιη: ο Hoffmann αρχικά τη συσχέτισε (*ἄβαρύ* < **ἄβρῦ*) με το μόρφημα *ἄβρ-ο-* ('πικρός, ξινός;'), το οποίο απαντά σε πολλά αρχαία ελληνικά ονόματα φυτών, ωστόσο αργότερα θεώρησε τη λέξη μη ελληνική. Ο Kalleris τη συνέδεσε με το επιθ. *βαρύς* (+ ανάπτυξη απλού ἄ-) με την έννοια 'φυτό που αναδίδει βαριά/έντονη μυρωδιά' (πρβ. και αντίθετη άποψη Sturz, ο οποίος θεωρεί το ἄ- στερητικό), αν και αυτή η άποψη δεν είναι ετυμολογικά ισχυρή (πρβ. Beekes). Τέλος, ο Furnée τη συσχετίζει με τη συνώνυμη λ. *ἀμάρακον* 'ρίγανη'.

Sturz 1808, 34· Hoffmann 1906, 40-41· 1928 (RE, λ. 'Makedonia'), στήλη 694· Bertoldi 1932 (RFIC 60), 338-345· Kalleris 1954 [1988], 74-76, 279, υποσ. 6, 285, υποσ. 3· Furnée 1972, 210· Beekes 2010, λ. ἄβαρύ.

4. **ἄβλόη / ἄβλόει**, ρήμα, β' εν. προσ., *†ἄβλόη· σπένδε Μακεδόνες* (Hσύχ.) / *ἄβλόει*·

σπένδε. σπεῖσον. Μακεδόνες (Φαβ.), 'κάνω σπονδή/-ές, κάνω ανακωχή (;)'.

Προβληματικό λήμμα που χρήζει θεραπείας. Σε παλαιότερες εκδόσεις υπήρχε και ένα χωριστό λήμμα *αβλοπει*, όμως αυτό δεν υφίσταται πλέον στην τελευταία έκδοση (Latte), αλλά έχει τεθεί αντιθέτως στο κριτικό υπόμνημα αυτού εδώ του λήμματος. Έχουν

διατυπωθεί διάφορες προτάσεις που παραπέμπουν σε υποθετικούς τύπους, π.χ. ένα μακεδονικό ρήμα **ἀποβλυέω* ή κάτι παρόμοιο, αλλά αυτές οι θεωρίες προϋποθέτουν πολλαπλές φωνολογικές και σημασιολογικές μεταβολές. Μια εναλλακτική πρόταση (Perger, βλ. σχετικά στον Kalleris) είναι η ερμηνεία *σπεῦδε* (αντί για *σπένδε*) από ένα ρήμα **ἀβλοέω* 'επείγομαι, είμαι βιαστικός' < *ἀβολέω* (με μετάθεση) 'συναντώ'. Ο Kalleris προτιμά με δισταγμό μια γραφή *ἀβλόπ[ει;]* την οποία συσχετίζει με τους κρητικούς τύπους *ἀβλοπές, ἀβλοπία* (νομική ορολογία) οι οποίοι σχετίζονται μάλλον με το *ἀβλαθής, απ' όπου* προκύπτει τελικά και μια πιθανή σημασία 'δεν βλάπτω, κάνω ανακωχή, συνάπτω ειρήνη' για το υποτιθέμενο ρήμα **ἀβλοπέω* της μακεδονικής.

Sturz 1808, 34· Fick 1874, 13-14· Hoffmann 1906, 16, 99-100, 114· Pisani 1937, 16· Kalleris 1954 [1988], 76-77, 284 και 1976 [1988], 493.

5. **[ἀλογεῖ]**, ρήμα, γ' εν., [*ἀλογεῖ· σπεῖσον Μακεδόνες*] (Hσύχ.) / *ἀβλόπ[ει;]· σπένδε.*

σπεῖσον. Μακεδόνες (Φαβ..), 'συνάπτω ειρήνη, δεν βλάπτω' (προστακτική);).

Αμφίβολη η ύπαρξη της λέξης. Στην τελευταία έκδοση του Hσύχιου (Latte) είναι σε ορθογώνιες αγκύλες ως οβελιστέο. Ο Hoffmann υποθέτει ότι προέρχεται από έναν τύπο *ἄβλοFe = ἀπόβλυFe* (;) και συνεπώς προκρίνει ότι το <γ> αντιστοιχεί σε δίγαμμα που αναπτύχθηκε δίπλα σε υ. Βλ. και το σχετικό (;) λ. *ἀβλόη*.

Sturz 1808, 34· Hoffmann 1906, 9,100· Kalleris 1954 [1988], 76-77, 278, υποσ. 1, 287, υποσ. 2· Degani 1984, 9.

6. **ἀβροῦτες / ἄβροτες, ἀβρούτες**, ουσ., αρσ., *ἀβροῦτες· ὄφρῦς Μακεδόνες* (Hσύχ.), 'φρύδια'.

Η λέξη αυτή θεωρείται γενικά ότι αντιστοιχεί στην αρχαιοελληνική *ὄφρῦες* 'φρύδια' και ότι είναι ιδιαίτερα σημαντική, κυρίως από μορφοφωνολογική άποψη, για τον προσδιορισμό της μακεδονικής διαλέκτου. Εμφανίζει τα εξής ενδιαφέροντα χαρακτηριστικά (βλ. Kalleris): α) προθετικό α- αντί ο- της (υπόλοιπης) αρχαίας ελληνικής, β) ηχηρό κλειστό <β> αντί άηχου δασέος <φ>, γ) δίφθογγο(;) <ου> αντί <υ>, δ) κλίση με οδοντικό θέμα -τ- ('θεματική' κατά τον Kalleris) . Ωστόσο η ερμηνεία για το το (α) και ιδίως για το (δ) είναι αμφιλεγόμενη και ο Masson από την πλευρά του, υιοθετεί την άποψη ότι το <T> αντιστοιχεί σε δίγαμμα <F> καθώς και ότι άλλοι ομόρριζοι ΙΕ τύποι αυτής της λέξης (πρβ. και κυπριακό *ἄβροτες*) με -τ- είναι δευτερεύοντες. Τέλος, ο Τζιτζιλής ανάγει το νεοελληνικό (Πιερία) *φρούτα* 'πλεκτή διακόσμηση στο περιθώριο υφαντού' σε ένα αρχαίο μακεδ. **ἀφρῦς, -ῦτος* το οποίο θα μπορούσε να ήταν παράλληλος τύπος της λ. *ἀβροῦτες* (και όχι *ἀβροῦτες*) (πρβ. σύνοψη σε Méndez Dosuna)

Sturz 1808, 34· Fick 1874 (KZ 22), 194 & 1906 (*W. f. kl. Phil.*), 1276-1277 · Bezenberger 1883 (BB 7), 64 · Kretschmer 1896 (*Einleitung*), 287· Solmsen 1897 (KZ 24), 551· Hoffmann 1906, 9,16,51· von Blumenthal 1930, 19· Meillet (*Aperçu d'une histoire de la langue grecque*) 1975, 61· Pisani 1937, 25, υποσ. 3· Schwyzer 1939 (*Griech. Grammatik*), 69, υποσ. 1· Kalleris 1954 [1988], 77-80, 285, υποσ. 3 και 1976 [1988], 378, υποσ.1, 433-435, 491, υποσ. 12· Degani 1984, 9· Masson 1995 (*BSL* 90.1), 233-239· Τζιτζιλής 2008· Méndez Dosuna 2012, 68, 71

7. ***ἀγά**, ουσ., θηλ., 'αρχή, εξουσία'.

Η λέξη αυτή είναι καθαρά υποθετική αφού ο Hoffmann πιθανολογεί την ύπαρξή της σε μια προσπάθεια να ερμηνεύσει τη λέξη *ταγοναγα* (βλ. λ.) ως μία ονομαστική φράση *ταγῶν ἀγά*, όπου **ἀγά* = αρχή (στη βάση μιας αντιστοιχίας *ἄρχω - ἀρχός - ἀρχή :: ἄγω - ἀγός - ἀγά*).

Hoffmann 1906, 77.

8. **ἄγημα**, ουσ., ουδ., ἄγημα· τὸ προϊόν τοῦ βασιλέως τάγμα ἐλεφάντων καὶ ἵππέων καὶ πεζῶν, οἱ δὲ τῶν ἀρίστων τῆς Μακεδονικῆς συντάξεως (Hσύχ.) / Ἄγημα: Τὸ προϊόν τοῦ βασιλέως τάγμα· οἱ δὲ, τὸ ἄριστον τῆς Μακεδονικῆς συντάξεως (EtyM) / Ἄγημα: τὸ προϊόν τοῦ βασιλέως τάγμα ἐλεφάντων καὶ ἵππων καὶ πεζῶν. οἱ δὲ τὸ ἄριστον τῆς Μακεδονικῆς συντάξεως· κραταῖον ὀπλίσει καὶ σωμαίων εὐεξία. / Ἄγημα: τὸ ὅλως τάγμα εὐρηται κατὰ πολὺ παρὰ Ἀρριανῶ (Σουίδα) / Αἴλιος δὲ Διονύσιος, φησὶν ἄγημα παρὰ Μακεδόσι, τάγμα ἀπόλεκτον ἵππέων καὶ ὀπλιτῶν. τοῦτο δὲ ἴσως οὐδὲ ἀπὸ τοῦ ἄγειν, ἀλλὰ διὰ τὸ ἀγητὸν εἶναι. δῆλον δὲ ὅτι ἄγειν λέγεται, καὶ τὸ κλᾶν (Eυστ.), «ἐπιλεκτὴ μονάδα ἵππέων (ἐταῖροι) ἢ πεζῶν (ὑπασπισταί), ἀρχικά ως εμπροσθοφυλακὴ περὶ τον βασιλιά, ἀλλὰ ἀργότερα κυρίως ως βασιλικὴ φρουρά».

Ἡ λέξη ἀπαντᾷ γενικότερα στὴν ἀρχαία ἐλληνικὴ (πρβ. ἰων. ἤγημα, βοιωτ. ἄγειμα), ὁμῶς ἀπέκτησε χαρακτηριστικὰ στρατιωτικὸ ὄρου στὴ Μακεδονία καὶ τὴ Σπάρτη. Ὁ Fick, ὅπως καὶ ὁ Haase νωρίτερα, υποστηρίζει ὅτι ὁ δωρικὸς τύπος ἄγημα εἶναι δάνειο ἀπὸ τὴ Σπάρτη, ὁμῶς κατὰ τὸν Kalleris (ἀλλὰ καὶ τὸν Hoffmann) ἀναπτύχθηκε χωριστὰ στὸν σπαρτιατικὸ καὶ τὸν μακεδονικὸ στρατὸ ἀφοῦ στὸν πρῶτο ἀναφερόταν στὴν ἐλίτ τοῦ πεζικοῦ καὶ στὸν δεῦτερο στὴν ἐλίτ τοῦ ἱππικοῦ (ἀρχικά). Ἀπὸ τὸν μακεδονικὸ στρατὸ ἐπεκτάθηκε ἀργότερα καὶ σὲ ἄλλα στρατεύματα τῆς ἐποχῆς τῶν Διαδόχων.

9. **ἀγκαλῖς**, ους., θηλ., ἀγκαλῖς· ἄχθος. καὶ δρέπανον Μακεδόνες (Hσύχ.) / ἀγκαλῖς, ἄχθος καὶ δρέπανον· Μακεδόνες· καὶ ἀγκαλῖς, μερίς (Φαβ.), 'δρεπάνι'.

- Αἴλιος Ἡρωδιανός, *Περὶ καθολικῆς προσωδίας* 3.1.90.32 (σε σχέση με τὰ σε -ις λήγοντα ουσιαστικά) ἀγκαλῖς, τὸ γὰρ γ ἐκ τοῦ ν,
- Απολλώνιος (σοφιστ.), *Ὀμηρικὸ λεξικὸ* 5.11-12 καὶ τὰς ἀγκάλας ἀγκαλίδας λέγομεν· 'ἐν ἀγκαλίδεσσι τιθῆνης.' καὶ τὸ φορτίον τῶν ξύλων ἀγκαλῖς λέγεται κατὰ τὴν ἡμετέραν συνήθειαν.

Στὴ μακεδονικὴ, ἀλλὰ καὶ σὲ ἄλλες ἀρχαίες ἐλληνικὲς διαλέκτους, οἱ λέξεις που σημαίνουν (καὶ) 'δρεπάνι' προερχόμενα ἀπὸ μίαν ρίζαν *ἀγκ- (< *h₂enk-, πρβ. καὶ ὄγκος < *h₂onk- (ετεροιωμένη βαθμίδα)) φέρουν τὴ βασικὴ σημασίαν τῆς 'καμπυλωμένης, γωνιώδους ἐπιφάνειας', π.χ. ἀγκ-ών, ἀγκύλος, ἀλλὰ καὶ ἀγκάλη (με ἀνάπτυξη φωνήεντος -α- πρὶν ἀπὸ τὸ πρόσφυμα -λ-), δηλ. 'ἀγκαλιά, καμπυλωμένα χέρια' κλπ. Παρομοίως, τὸ σχετικὸ ὄνομα τῆς πόλης Ζάγκλη (καὶ στα πρῶτα νομίσματά της, Δάγκλη) τῆς Σικελίας, τὸ ὁποῖο παραπέμπει προφανῶς στὴν καμπυλωτὴ τοπογραφία της - πρβ. ἐδῶ καὶ τὸ ἀντίστοιχο προσηγορικὸ Ζάγκλη (καὶ Ζάγκλον) καθὼς καὶ δάγκλη (καὶ δάγκ(ο)λον) 'δρεπάνι' (< δι- + ἀγκ-λ-, πρβ. καὶ: ἀγκ-λ-όν· σκολιόν (Hσύχιος)). Ὁ Hoffmann πάντως ἐκφράζει κάποιον σκεπτικισμὸ ὡς πρὸς τὴ δυνατότητα εὐκόλης συσχέτισης ὅλων αὐτῶν τῶν τύπων.

Fick 1874, 194-195· Hoffmann 1906, 66· Kalleris 1954 [1988], 81-82, 285-286· Beekes 2010, λ. ἀγκύλος.

10. **ἄγχαρμον** / ἄγχαρμος, κᾶγχαρμον, ἐπίρ. (;), ἄγχαρμον· ἀνωφερῆ τὴν αἰχμὴν <ἔχων> (Hσύχ.), '(με) ψηλά τὴν αἰχμὴ (τοῦ δόρατος)' / (πιθανῶς) 'σε στάση ἀνάπαυσης' (οἱ στρατιῶτες), 'παύση τοῦ μάχεσθαι'.

Ὁ Kalleris θεωρεῖ τὴ λέξη γνήσια μακεδονικὴ, ὁμῶς ὁ Hoffmann τονίζει τὴν περιέργη παρουσία τοῦ ἀήχου δασέος <χ> καὶ, καθὼς δὲν ἀποδέχεται τὴν ἀποψη τοῦ Χατζιδάκι γιὰ

πιθανή παρουσία του <χ> και στη μακεδονική, προτείνει την πιθανή αλίευση του τύπου από το έργο κάποιου έλληνα ιστορικού (ή και λεξικογράφου, κατά τον Kalleris) ο οποίος θα μπορούσε να είχε υποκαταστήσει ένα «αναμενόμενο» μακεδονικό <γ> με ένα κοινό αρχαίο ελληνικό <χ> (βλ. και *κᾶγγαρμον*). Κατά τα λοιπά, φαίνεται ότι υπάρχει συμφωνία ότι ἄγ- < ἀνά με αποβολή (αποκοπή-συγκοπή) του άτονου φωνήεντος (και) στη μακεδονική.

Hatzidakis 1897, 36· Hoffmann 1906, 88, 114, 234· Kalleris 1954 [1988], 82-83· Degani 1984, 9.

11. **ἀδ' (;)**, πρόθ. (;), 'προς (;)'

Ο Hoffmann είδε αρχικά στην υποτιθέμενη «σύνθετη» μακεδονική λέξη *ἄδδαι* (βλ. λ.) την ύπαρξη μίας πρόθεσης ταυτόσημης με το λατ. *ad* 'προς' (μολονότι αργότερα θεώρησε τη μακεδονική λέξη *ἄδδαι* ως μη ελληνικής ετυμολογίας). Ο Kalleris αντέκρουσε την ετυμολόγηση του Hoffmann και απέρριψε την ύπαρξη μιας πρόθεσης *ἀδ'* στη βάση τέτοιου είδους ανύπαρκτων (μάλλον) στοιχείων (αντιθέτως, όμως, ο Schwyzer και άλλοι δεν την απορρίπτουν κατηγορηματικά).

Hoffmann 1906, 67· Kalleris 1954 [1988], 83-84

12. **ἀδαλός**, ουσ., αρσ., *ἀδαλός· ἄσβολος* (Hσύχ.), 'αιθάλη (;)'

Λέξη στον Hσύχιο (χωρίς αναφορά σε κάποια συγκεκριμένη διάλεκτο) την οποία οι Hoffmann και von Blumenthal θεωρούν μακεδονική βάσει κυρίως των ομόρριζων (;) *ἀδή* (= αιθήρ) και *ἄδραια/ἀδραία/ἀδραία* (= αιθρία).

Hoffmann 1906, 58· von Blumenthal 1930, 5· Kalleris 1954 [1988], 84, υποσ. 5· Beekes 2010, λ. ἀδαλός

13. **ἄδδαι**, ουσ., θηλ., *ἄδδαι· ῥυμοί, ὑπὸ Μακεδόνων* (Hσύχ.) / *ἄδδαι, ῥυμοί· ὑπὸ Μακεδόνων* (Φαβ.), 'ξερά τεμάχια ξύλου, κούτσουρα, πάσσαλοι' (πληθ.) / 'ρυμός' (εν.), δηλ. ξύλινο στέλεχος άμαξας που ενώνει τον ζυγό με τον άξονα (μτγν.)

Ο Sturz προτείνει μια διόρθωση σε *ῥύμαι* = *plateae* (sic) ενώ ο Hoffmann βλέπει εδώ *ἀδ-* (πρβ. λατ. *ad*) + θέμα *-δη-* (πρβ. αττ. *τί-θη-μι*). Ο Kalleris θεωρεί ότι η σκοτεινή ετυμολογία της λέξης (<**azda*;) μπορεί να ερμηνευθεί ικανοποιητικά μόνο αν ληφθεί υπόψιν το γεγονός ότι αυτή μαρτυρείται στον πληθυντικό. Προτείνει λοιπόν την ερμηνεία 'ξερά τεμάχια ξύλου, κούτσουρα, πάσσαλοι' (πληθ.), η οποία μπορεί να συσχετιστεί και με τη λέξη *ἄζα* 'ξηρασία, ξηρότητα, καπνιά, αιθάλη' που μαρτυρείται π.χ. σε επιγραφές από τη Δήλο (3ος-2ος αι. π.Χ.), αντί της μεταγενέστερης σημασίας *ῥυμός* (εν.), δηλ. 'ξύλινο στέλεχος άμαξας που ενώνει τον ζυγό με τον άξονα'. Τέλος, ο Witczak βλέπει εδώ μια ετυμολογία από ΙΕ **h₃esdoi* 'κλαδιά'

Sturz 1808, 34· Fick 1874, 196· Hoffmann 1906, 66· Kalleris 1954 [1988], 83-85, 279, 284 και Kalleris 1976 [1988], 342-355, 357, 363, 366, 393-394, 404, 431, 490· Degani 1984, 10· Witczak 1991, 89-90.

14. **[ἄδδηλος]**, ουσ.(;), *ἄδδηλος· κόλπος* (Hσύχ.), 'κόλπος, κοιλιά (γυναίκα);',

Η *γλώσσα* αυτή του Hσύχιου είναι ένας εξαιρετικά αμφίβλος γλωσσικός τύπος, τόσο ως προς τη σημασία του όσο και ως προς την προέλευσή του. Ο Hoffmann την ερμηνεύει ως θρακοφρυγική, από την πρόθεση *ἀδ* 'προς' και το ουσ. *θήλᾱ* [sic] 'στήθος'. Προφανώς είναι πρακτικά δυσχερέστατο να επιβεβαιώσει κανείς κατά πόσο αυτή η μορφολογική ανάλυση είναι σωστή, ενώ και η απόδοση του μορφήματος (: λέξης που χρησιμοποιείται

εδώ σε σύνθεση;) *θηλά* (= δήλᾱ/δηλά;) στη θρακοφρυγική είναι μάλλον υποκειμενική αφού με παρόμοια λογική θα μπορούσε να είναι και μακεδονική (πρβ. αττ. *θηλή*), δηλ. μακεδ. δ- ~ αττ. θ-. Συμπερασματικά, λοιπόν, παραμένει άγνωστη η ακριβής γλωσσική ταυτότητα αυτού του τύπου.

Hoffmann 1906, 52.

15. **ἀδῆ**, ους., αρσ., *ἀδῆ· οὐρανός. Μακεδόνες* (Hσύχ.) / *ἀδῆ, τὸν οὐρανὸν Μακεδόνες* (Φαβ.)

Είναι δύσκολο να εξηγηθεί η ετυμολογία της λέξης *ἀδῆ* από μια υποτιθέμενη μακεδ. λέξη **αἰδήρ* (πρβ. αττ. *αἰθήρ*), όπως έχουν προτείνει παλαιότεροι μελετητές, καθώς πρέπει να υποθέσει κανείς μετά κάποιες μάλλον εξεζητημένες μορφοφωνολογικές αλλαγές, κυρίως σε ό,τι αφορά την (υποτιθέμενη) αποβολή (;) του τελικού -ρ, αλλά ως ένα βαθμό και την επίσης (υποτιθέμενη) αποβολή του <ι>. (βλ. σχετικά και λ. *ἄδραια/ἄδραϊα*). Από την άλλη πλευρά, η υπόθεση του Kalleris (1976) σύμφωνα με την οποία πρόκειται για την αιτιατική (ή δοτική) της λέξης *Ἄδης* με τη σημασία 'ουρανό' (βάσει κάποιων σχετικών θρησκευτικών-μυθολογικών στοιχείων) δεν φαίνεται ιδιαίτερα πιθανή.

Sturz 1808, 34· Fick 1874 (KZ 22), 195· Hoffmann 1906, 37· Hirt 1912, 30· Thumb-Kieckers 1932, 9· Schwyzler 1939, 70· Kalleris 1954 [1988], 85, 285-286 και 1976 [1988], 342-355, 378, 40.

16. **ἄδισκον / ἄδισκος**, ους., ουδ., *ἄδισκον· κυκεῶνα. Μακεδόνες* (Hσύχ.) / *ἄδισκον, κυκεῶνα· Μακεδόνες* (Φαβ.), 'εἶδος (ανάμεικτου) ζωμού ή ποτού' (ή απλώς 'μείγμα').

Δεν είναι σαφές από την ερμηνεία 'κυκεών' αν πρόκειται γενικά για ένα μείγμα ή πιο συγκεκριμένα για ένα εἶδος (ανάμεικτου) ζωμού ή ποτού. Κατά τον Kalleris, ίσως δηλώνει ένα γλυκό, πικάντικο ζωμό/ποτό. Σε αυτή την περίπτωση η πρόταση του Fick φαίνεται πιθανή, κατά τον ίδιο, μολονότι την απορρίπτει ο Hoffmann, δηλ. μια ετυμολογία από (α) το ουσιαστικό *ἄδος* (πρβ. και γραφές *ἄδος, ἄδος*) με βάση τη ρίζα *ἀδ-* (αττ. *ήδ-*) 'γλυκός', η οποία μάλιστα απαντά σε πολλά κύρια ονόματα στη Μακεδονία (π.χ. *Ἀδίστη*) + (β) υποκοριστικό επίθημα *-ισκο-* (ή εναλλακτικά *-ιστο-* δηλ. το επίθημα των επιθέτων υπερθετικού βαθμού, αν βέβαια δεχτούμε εδώ ένα παλαιογραφικό λάθος τ > κ).

Sturz 1808, 34· Fick 1874, 196· Hoffmann 1906, 72· Kalleris 1954 [1988], 85-86, 278, 284-285 και Kalleris 1976 [1988], 343, 345, 364, 366, 393.

17. **ἄδραια / ἄδραϊά, ἄδραϊά**, ους., θηλ., *ἄδραια· αἰθρία Μακεδόνες* (Hσύχ.) / *ἄδραϊά, αἰθρία· Μακεδόνες* (Φαβ.), 'αιθρία, καθαρὸς οὐρανός'

Ο Kalleris, όπως και άλλοι γλωσσολόγοι πριν από αυτόν, θεωρεί βέσιμο (φωνολογικά και σημασιολογικά) τον συσχετισμό της λέξης *ἄδραϊα* (sic) με το αττ. *αἰθρία* 'αίθριος, καθαρὸς οὐρανός', στη βάση ενός υποτιθέμενου ετυμολογικού σχήματος *ἀδῆ* > **ἄδρα* > *ἄδραϊα* παράλληλα με το *αἰθήρ* > *αἰθρα* > *αἰθρία*. Είναι όμως δύσκολο να συσχετιστεί απευθείας το *ἀδῆ* με το *αἰθήρ*, δηλ. οι υποτιθέμενες δύο λέξεις αντιστοιχῶς του αρχικού σταδίου των δύο αυτών παράλληλων ετυμολογικών σχημάτων, βλ. λ. *ἀδῆ*).

Fick 1874, 195· Hoffmann 1906, 37, 252· Schwyzler 1939, 70· Kalleris 1954 [1988], 85-86, 285 και Kalleris 1976 [1988], 342-355, 361, 378, 433-434.

18. **αἰγίποψ**, ους. αρσ., *Αἰγίποψ· ἀετὸς ὑπὸ Μακεδόνων* (EtymM) / *Αἰγίποψ, ὁ ἀετὸς ὑπὸ Μακεδόνων* (Φαβ.), 'αετὸς'

Η λέξη παραδίδεται ως συνώνυμη της λ. *ἀετός* στη μακεδονική (πβ. και λλ. *ἀργι(ο)πους, παραός*). Μολονότι δεν μπορεί να αποκλειστεί αυτό το ενδεχόμενο, δεν είναι από την άλλη και βέβαιο ότι αυτό είναι αληθές. Μια άποψη είναι η λέξη οφείλει την ύπαρξή της σε λάθος της χειρόγραφης παράδοσης, δηλ. ότι αντί για το κανονικό *ἀργι(ο)πους* γράφτηκε κατά λάθος αυτή εδώ η λέξη. Μια άλλη άποψη είναι ότι σημαίνει 'αυτός που τρώει τις κατσίκες' (*αίγυψ*- *+ποψ*, πρβ. ρ. *πέσσομαι*), κάτι που δεν μπορεί βέβαια να γίνει εύκολα δεκτό. Υπάρχει επίσης συσχέτιση με τη λ. *αίγυπιός* και θεωρείται από κάποιους ως μια προελληνική λέξη ενδεχομένως (Beekes).

Sturz 1808, 35· Hoffmann 1906, 47· Kalleris 1954 [1988], 88, 106, 238· Degani 1984, 12· Sowa 2006 (SEC 11), 117· Beekes 2010, λ. *αίγυπιός*· Beekes 2014, 75.

19. **†αἰδῶσσα**, ουσ., θηλ., *†αἰδῶσσα*· τῆς αὐλῆς τὰ τειχία (Hσύχ.), 'αἰθουσα' (;).

Το λήμμα είναι προβληματικό και θεωρείται ότι χρήζει θεραπείας (†) και στην τελευταία έκδοση του Ησύχιου (Latte). Το βασικό σημείο διχογνωμίας είναι αν μπορεί αυτή η λέξη να συσχετιστεί με την αρχαία ελληνική λ. *αἴθουσα*·ή όχι. Ο von Blumenthal θεώρησε τη λέξη ιλλυρικό δάνειο και αμφισβήτησε την αντιστοιχία με το ελληνικό *αἴθουσα*, τόσο λόγω του γεγονότος ότι το κοινό ελληνικό *αἴθ*- 'κανονικά' θα αντιστοιχούσε μάλλον σε μακεδ. *ἀδ*- παρά σε *αἰδ*- (πρβ. π.χ. *ἀδαλός* (= *αἰθαλός*), *ἀδή* (= *αἰθήρ*) και *ἀδραία* (= *αἰθρία*)), έστω και αν ο τονισμός (στην εκδοχή *αἰδωσσα*) θα μπορούσε να επιτρέπει εδώ τη διατήρηση της διφθόγγου, όσο και επειδή μια ετυμολόγηση της κατάληξης *-ωσσα* (< *-οντjα) δεν υποστηρίζεται από πολλούς παράλληλους τύπους στη μακεδονική. Όμως η επιχειρηματολογία του αυτή δεν είναι ισχυρή, ενώ ο Kalleris επιπλέον αμφισβητεί γενικότερα το γεγονός ότι υπήρχε 'κάνοντας' αποβολής του <ι> από τις διφθόγγους των υποτιθέμενων αντιστοιχων μακεδονικών τύπων (αφού αυτοί δεν είναι καν βέβαιο ότι αντιστοιχούσαν πάντα στους συγκεκριμένους αρχαιοελληνικούς τύπους που υποθέτουμε). Ο Furnée, από την άλλη, αποδέχεται τον συσχετισμό με το *αἴθουσα* επικαλούμενος και άλλους παράλληλους τύπους, όπως *Κήλωσσα-Κηλοῦσα* (βουνό στη Σικυώνα), θεωρεί ωστόσο ότι η λέξη προέρχεται από το γλωσσικό υπόστρωμα της μακεδονικής (βλ. Beekes). Αυτή η άποψη όμως είναι κάπως περιέργη αφού η ρίζα της λ. *αἴθουσα* τουλάχιστον είναι σαφώς ινδοευρωπαϊκής προέλευσης.

Hoffmann 1906, 59· von Blumenthal 1930, 5-6· Schwyzer 1939, 70· Furnée 1972, 197· Kalleris 1976 [1988], 344, 346, 364, 366, 393, 459· Beekes 2010, λ. *αἰδωσσα*.

20. **ἀκηδύς**, επιθ. (;), *Ἀκηδία, παρά τὸ ἀκηδιῶ [...] ἀηδύς· καὶ πλεονασμῶ τοῦ κ, ἀκηδύς· καὶ ἐξ αὐτοῦ ἀκηδία. ἔστι δὲ ὄνομα Μακεδονικόν. γέγονε δὲ, κατὰ πλεονασμὸν τοῦ κ. ἀηδία γάρ. οὕτως Ἰωρίων. Απολλώνιος δὲ ὁ τὰ Ἀργοναυτικά, τὸ δει δίφθογγον γράφειν· οἶον, Μὴ δὲ μ' ἀκηδεῖσιν ἀφορμήθητε λιπόντες* (EtymM), 'ο χωρίς φροντίδα' (;)

Η λεξικογραφική αυτή πληροφορία ελέγχεται αφού εκτός των άλλων υπάρχει προφανής σύγχυση ανάμεσα σε δύο σαφώς διακριτές ρίζες στην περίπτωση των λέξεων *ἀηδία* (ἀ- *ἡδ*- 'ευχάριστος κλπ') και *ἀκηδία/ἀκήδεια* (ἀ + *κηδ*- 'φροντίδα κλπ'). Προφανώς είτε επικρατεί σύγχυση με κάποιον άλλο τύπο είτε πρόκειται για κάποιου είδους γενικότερη λεξικογραφική παρανόηση.

21. **ἀκόντιον**, ουσ., ουδ., *ἀκόντιον· δораτίον, μικρὰ λόγγη. ῥάχιν δὲ Μακεδόνες. καὶ στρατεύματος μέρος Ἀγριανῶν Αἰολεῖς* (Hσύχ.), 'ακόντιο, μικρό δόρυ'.

Ο Hoffmann, όπως και ο Fick, ακολουθεί την πρόταση του Schmidt που προτείνει να αντιστραφεί αμοιβαία η διαλεκτική χρήση - ειδική σημασία της λέξης (δηλ. 'μέρος στρατεύματος' στη μακεδονική και 'ράχη στην αιολική) καθώς οι Αγριάνες ήταν μισθοφόροι (ακοντιστές) του μακεδονικού στρατού. Όμως ο Kalleris εκφράζει σκεπτικισμό

(αφού οι Αγριάνες συγχέονταν ενίοτε με τους Αγραιούς της Αιτωλίας) θεωρώντας απλώς εύλογη την πρόταση και περιοριζόμενος να τονίσει την υπερδιαλεκτική, πανελλήνια χρήση της λέξης. Ο Hoffmann επιχειρηματολογεί ότι τυχόν συσχετισμός της λ. *ἀκόντιον* με έναν τύπο *ἀκάνθιον* ως προς τη σημασία 'ράχη' (πρβ. λατ. *spina* (= ΑΕ *ἄκανθα*) που έχει (και) τη σημασία 'ράχη') είναι δύσκολο να υποστηριχτεί, τουλάχιστον φωνολογικά (ντ vs. νθ, -ο- vs. -α-).

Hoffmann 1906, 88-89· Kalleris 1954 [1988], 88.

22. **ἀκραία / ἀκρέα** ουσιαστικό, θηλυκό, *ἀκρέα· παῖς θήλεια. Μακεδόνες* (Hσύχ.) / *ἀκραία· παῖς θήλεια. ὑπὸ Μακεδόνων* (EtymM), 'νέο κορίτσι, νεότητα' (:)

Η ορθογραφία της λέξης είναι αμφιλεγόμενη και συνυφασμένη με την (προβληματική) ετυμολογία τη λέξης (βλ. στον Hσύχιο και το αμέσως επόμενο λ. *Ἀκρέα· ἢ Ἀθηνᾶ. καὶ ἡ Ἀφροδίτη*). Οι περισσότερες προτάσεις υιοθετούν τη γραφή *ἀκραία* (όχι όμως το LSJ) τη συσχετίζουν με τον ένα ή τον άλλο τρόπο με το *ἄκρον/ἄκρα* (με την έννοια της ηλικίας, δηλ. της νεότητας). Ο Fick βλέπει εδώ ένα τύπο από το *ἀκρό-ς* (sic), ισοδύναμο του *ἄκρητος* 'στην ακμή (της εφηβείας)', ο Hoffmann όμως υποστηρίζει την παραγωγή της (με προθετικό ἄ- και συγκοπὴ φωνήεντος /ο/) από έναν υποθετικό τύπο **ἀκοραία*, παράγωγο του *κόρ(F)ᾶ*. Από την πλευρά του ο Kalleris προτιμᾷ έναν αρχικό τύπο *ἀκεραία* 'νεαρό κορίτσι πριν την εφηβεία' (με συγκοπὴ φωνήεντος /ε/ πάλι), βασιζόμενος εν μέρει στην πρόταση του Pisani (*ἀκήρατος*). Για άλλες, λιγότερο πιθανές μάλλον, προτάσεις, βλ. σχετική συζήτηση στον Kalleris 1954 [1988], 88-89

Sturz 1808, 35· Fick 1874 (KZ 22), 127· Hoffmann 1906, 62· Pisani 1937, 29 υποσ. 1· Kalleris 1954 [1988], 88-89.

23. **ἀκρατεύεσθαι**, ρήμα, *Ἀκρατεύεσθαι· ἀδοκίμω ὄντι οἳ τε πολλοὶ χρῶνται τούτῳ τῷ ὀνόματι καὶ Μένανδρος* (fr. 819 Koe.). *λέγε οὖν οὐκ ἐγκρατεύεσθαι* (Φρ.) / *Ἀκρατεύεσθαι μηδαμῶς εἵποις, ἀλλ' οὐκ ἐγκρατεύεσθαι* (Φρ.), 'το να μην είναι εγκρατῆς κάποιος'.

Ο Φρύνιχος αναφέρει τη λανθασμένη χρήση του ρήματος *ἀκρατεύεσθαι* από τον Μένανδρο (αντί του *οὐκ ἐγκρατεύεσθαι*). Προφανώς ο Sturz εκλαμβάνει (και) εδώ τη χρήση ενός μη κλασικού αττικού τύπου στη γλώσσα του Μενάνδρου, ο οποίος υιοθετούσε στοιχεία της κοινῆς, ως ένδειξη χρήσης ενός μακεδονικού τύπου, πάντα στο πλαίσιο μιας λανθασμένης αντίληψης ότι η ελληνιστική κοινὴ περιείχε πολλούς μακεδονικούς τύπους.

Μένανδρος Fr. 989.1 [= Φρύνιχος, *Εκλογαί* 410], Sturz 1808, 35.

24. **ἀκρουοί**, ουσ., αρσ., *ἀκρουοί· ὄροι, ὑπὸ Μακεδόνων* (Hσύχ.), 'σημάδι ορίου' (κυρίως λίθινη στήλη ή κάτι αντίστοιχο).

Ο Kalleris προκρίνει μια ετυμολογία *ἄκρος* 'ακραία σημείο' (παρὰ 'κορυφή' όπως ο Hoffmann) + επίθημα *-ωνος*, σε αντίθεση με τον Fick που προτιμᾷ μια ετυμολογία *ἄκρων* +-ος. Για την παρουσία του -ου- αντί του -ω- ο Kalleris παραπέμπει σε παράλληλα όπως *κύνουπες* κλπ.

Sturz 1808, 35· Fick 1874 (KZ 22), 197· Hoffmann 1906, 77, 114· Kalleris 1954 [1988], 89-90

25. **ἄλιζα**, ουσ., θηλ., *ἄλιζα· ἢ λεύκη τὸ δένδρον. Μακεδόνες* (Hσύχ.) / *ἄλιζα· ἢ λεύκη τῶν δένδρων. Μακεδόνες* (EtymM), 'λεύκη (δέντρο)' ή 'ασθένεια των δέντρων'

Υπάρχουν δύο βασικές ερμηνείες: 'λεύκη (δέντρο)' και 'ασθένεια των δέντρων'. Όλες οι επιμέρους ερμηνείες παρουσιάζουν προβλήματα ως προς την ετυμολογία της ρίζας (π.χ. ρίζα *άλιφ- 'καλύπτω', ρίζα *άλφ- 'ασθένεια δέρματος ανθρώπων' με ανάπτυξη -ι-), ενώ και η κατάληξη -ζα ερμηνεύεται ποικιλότροπα (βλ. Kalleris). Κάποιοι επιστήμονες προτείνουν μια μη ελληνική ετυμολογία, ενώ πιο πρόσφατα ο Sowa υποστήριξε ότι η λέξη είναι δάνειο από κάποια αρχαία βαλκανική γλώσσα και μάλλον σημαίνει 'ασθένεια' (των δέντρων), αλλά συνεκδοχικά και 'άρρωστο δέντρο' πιθανώς. Ο Méndez Dosuna εκφράζει κάποιες αμφιβολίες για την συσχέτιση με το θεοσ. τοπωνύμιο Όλιζών 'άλλος από λέυκες'.

Sturz 1808, 35· Hoffmann 1906, 42· Kretschmer 1927 (*Glotta* 15), 306· Hatzidakis 1935 (*Glotta* 23.3-4), 268-270· Kalleris 1954 [1988], 90-94· Sowa 2007, 174-178· Blümenthal 1931 (IF 49), 179-181· Méndez Dosuna 2012, 68, υποσ. 20.

26. **άλιη**, ουσ., θηλ., *άλιη*· κάπρος. Μακεδόνες (Hσύχ.), 'κάπρος, αγριογούρουνο',

Αμφιβόλου ετυμολογίας. Καμία ετυμολογική προσέγγιση, ιδίως από τις παλαιότερες, δεν φαίνεται ιδιαίτερα πειστική, π.χ. το συσχετίζουν με τη γλώσσα του Ησυχίου ἄλιν 'ἀνόητος' (ἀ-+ λίαν) θεωρώντας ότι σημαίνει 'αδύναμος, ευνουχισμένος χοίρος' (Maas) ή με το λατ. *salio* 'πήδω' (Pisani) ή ακόμη το θεωρούν αντιγραφικό λάθος για το *κόπρος* (αντί του *κάπρος*) κλπ. Ο Kalleris πάντως το συσχετίζει διστακτικά με το ΑΕ σίαλος 'χοίρος'.

Sturz 1808, 35· Hoffmann 1906, 43 και 1928 (*RE*, λ. 'Makedonia'), στήλη 694· Maas 1925 (*RhM* 74), 472· Pisani 1937, 25· Fick 1874, 199· Kalleris 1954 [1988], 94-95.

27. **άμαλος / άμαλός**, επίθ., *άμαλη*· *άπαλή*, *νέα*, *εί όξύνοιτο ή δράγματα, παροξυνόμενον* (Hσύχ.) / *Άμάλη*, *ή άπαλή*. *ή δέ λέξεις Μακεδόνων. όθεν και πρόμαλα εΐρηται, ή πρό του δέοντος αύξανόμενη μυρική· μαλειν γάρ τó αύξάνειν. και ή τριχών αύξησις, άμάλη. έστι δέ άπαλή· και τροπιή, άμάλη παΐς· και άμαλόν άμαλώς, άπαλόν άπαλώς, μετρίως, εύκόλως* (Etym. M.), 'απαλός, τρυφερός, νεανικός'.

Η λέξη αναφέρεται ως μακεδονική από το μεσαιωνικό Etymologicum Magnum, όμως είναι γνωστή ήδη στον Όμηρο και απαντά και σε άλλα αρχαία ελληνικά κείμενα. Ο Hoffmann προχωρεί στην υπόθεση ότι μπορεί αυτή η ποιητική λέξη να είχε πιο καθημερινή χρήση στο μακεδονικό λεξιλόγιο (αλλά προφανώς όχι στην παραδεδομένη αττικίζουσα μορφή -η). Η λέξη έχει συσχετισθεί με το σχεδόν ομώνυμο και συνώνυμο *άπαλός*, όμως η ακριβής σχέση τους δεν είναι βέβαιη (Beekes).

Hoffmann 1906, 52· Chantraine 1933, 245· Kalleris 1954 [1988], 95· Furnée 1972, 224· Beekes 2010, λ. άπαλός

28. **Άνθεμουσία**, ουσ., θηλ., *Άνθεμουσία*· *τάγμα τι παρά Μακεδόσιν έξ Άνθεμοΐντος, πόλεως Μακεδονίας* (Hσύχ.) / *Άνθεμουσιαν, ής ιλάρχης ήν Περοιόδας ό Μενεσθέως, και τήν Λευγαίαν καλουμένην, ής ήγεΐτο Παντόρδανος ό Κλεάνδρου, επί τó δεξιόν άφανώς παρελθεΐν* (Arr.), 'τάγμα μακεδονικού στρατού (από την πόλη Άνθεμοΐς)'.

Η ονομασία αυτή του μακεδονικού τάγματος σχετίζεται με την πόλη Άνθεμοΐς η οποία βρισκόταν κοντά στην Όλυμπο. Ο Kalleris, σε αντίθεση με τον Fick, πιστεύει ότι η λέξη αυτή έχει κάποια αξία για τη μελέτη της μακεδονικής, αφού πρόκειται για ένα ξεκάθαρα ελληνικό τοπωνύμιο που έδωσε το όνομά του και σε τμήμα του μακεδονικού πεζικού.

Ησύχιος, Phavor., Αρριανός, 2.9.3.9-4.1, Sturz 1808, 35· Kalleris 1954 [1988], 96· Fick 1874, 199.

29. **ἄξος**, ουσ., αρσ., ἄξος· ὕλη, παρὰ Μακεδόσιν (Ησύχ.), 'δάσος, (κομμένη) ξυλεία'

Η λ. ἄξος συσχετίζεται από τους Fick και Kalleris με μια ομώνυμη κρητική λέξη ἄξος, συνώνυμη της λ. ἄγμος 'ρωγμή', η οποία μάλιστα φαίνεται να απαντά και ως τοπωνύμιο στην Κρήτη (Ἄξος 'απόκρημο μέρος'). Συνεπώς η λ. ἄξος σήμαινε 'κομμένη ξυλεία', άρα συνεκδοχικά και δάσος (πρβ. λ. ὕλη). Αντιθέτως ο Hoffmann ετυμολογεί τη λ. ἄξος ως συντετμημένη μορφή του επιθ. ἄξυλος 'αποψιλωμένος από (μεγάλα) δέντρα', ενώ ο Pisani ακολουθώντας τον Baric ερμηνεύει τη λέξη ως 'οξιά' με βάση την ελληνική (πρβ. ὄξυα), αλλά και την αλβανική, μια ερμηνεία όμως που αμφισβητεί με ισχυρά επιχειρήματα ο Kalleris.

Sturz 1808, 36· Fick 1874 (KZ 22), 199· Hoffmann 1906, 38· Pisani 1937, 27· Kalleris 1954 [1988], 96-98

30. **ἀορτής**, ουσ., αρσ., ἀορτηςἀορτής· [ξιφιστής S,] ὑπὸ Μακεδόνων [ἄγγος] ἄγγος

δερμάτειον ἱματίων S (Ησύχ.) / Ἀορτήν· λέγουσιν οἱ πολλοὶ νῦν ἀβερτήν. Μακεδονικὸν δὲ καὶ τὸ σκεῦος καὶ τὸ ὄνομα (Σουίδα), 'σάκος για ρούχα στρατιωτῶν (& ἱμάντας, τελαμώννας (:;))'

Ο Kalleris, με βάση (και) ένα παπυρικό κείμενο του 3ου αι. π.Χ. αποδέχεται μέρος της χειρόγραφης παράδοσης και απορρίπτει την άποψη του Hoffmann (πρβ. και Schmidt (πρώην εκδότης Ησύχιου) και Fick νωρίτερα) ότι υπήρχε θηλυκό ή αρσενικό ἀορτή (< ἀορτά (θηλ.) - ἀορτήρ (αρσ.) αντιστοίχως) στη μακεδονική, και μάλιστα με τις σημασίες της συγκεκριμένης γλώσσας του Ησύχιου. Έτσι υποστηρίζει ότι υπήρχαν δύο διακριτοί τύποι, ἀορτης (ὀ) και ἀορτή (ή), οι οποίοι αποτέλεσαν αντικείμενο σύγχυσης λόγω της ομοιότητάς τους (π.χ. αιτ. εν.). Επιπλέον αποδέχεται και τις δύο παρατιθέμενες σημασίες για τη γλώσσα του Ησύχιου : (α) 'ἱμάντας, (δερμάτινος ή υφασμάτινος), τελαμώννας' (= ἀορτήρ) στην αρχαία ελληνική και (β) 'σάκος για ρούχα (στρατιωτῶν)' στη μακεδονική (= ἀβέρτης (= -ἄς), όπου ἄβε- < ἄφε-) - η δεύτερη σημασία επεκτάθηκε αργότερα και στην ελληνιστική κοινή. Βέβαια αυτές οι δύο διαφορετικές σημασίες είναι δυνητικά συμβατές μεταξύ τους αφού η ρίζα ἄφερ-/ἄφορ- σήμαινε 'αναρτώ, προσαρτώ'. Τέλος, η θέση του τόνου της λέξης είναι αμφίβολη, τόσο σε επίπεδο χειρόγραφης παράδοσης (όχι μόνο του Ησύχιου, αλλά και άλλων λεξικογράφων, π.χ. Σούδα (Σουΐδας), Πολυδεύκης) όσο και σε επίπεδο σύγχρονων μελετητῶν. Ο Kalleris πάντως αποδέχεται τον κάπως ασυνήθιστο τόνο στην παραλήγουσα επικαλούμενος τόσο κάποιες χειρόγραφα όσο και κάποιες άλλες αρχαίες ελληνικές λέξεις σε -της (π.χ. διώκτης, πλανήτης) που επίσης τονίζονται στην παραλήγουσα.

Fick 1874 (KZ 22), 200· Hoffmann 1906, 90· Hoffmann 1928 (RE, λ. 'Makedonia'), στήλη 695· Kalleris 1954 [1988], 98-100· Degani 1984, 12.

31. **ἄππα / ἀππά**, άκλιτη λέξη (:), [ἄππας· ὁ τροφεύς (Ησύχ.)], ἀππά Ἄττα, ἐπίφθεγμα τιμητικὸν νεωτέρου πρὸς παλαιότερον. εἴρηται παρὰ τὸ ἀππά κατὰ Μακεδόνας, τροπῇ τοῦ π εἰς τ (EtymM), προσφώνηση των νέων προς τους ηλικιωμένους

Η λέξη ανήκει στο παιδικό λεξιλόγιο (Lallnamen), αφού παρόμοιες δισύλλαβες λέξεις για τον πατέρα και τη μητέρα απαντούν σε πολλές γλώσσες, αρχαίες και νεότερες. Ο Kalleris αντιθέτως υποστηρίζει με μία όχι ιδιαίτερως πειστική επιχειρηματολογία ότι φωνολογικά είναι εφικτός ο απευθείας συσχετισμός των λέξεων ἄππα και ἄττα, όπως ακόμη αποδέχεται και την πιθανότητα της προέλευσης της λ. ἄππα από την ομηρική λ. πάππα. Ο

Beekes ωστόσο εκφράζει εύλογες αμφιβολίες για την (αποκλειστικά) μακεδονική προέλευση της λέξης.

Hoffmann 1906, 62· Hatzidakis 1897 (KZ 34), 106-107· Kalleris 1954 [1988], 100-101· Degani 1984, 12· Beekes 2010, λλ. ἄππα, ἄττα.

32. **Ἄράντισιν/ Ἀραντίσιν**, ους., θηλ. κύριο(;), *ἀράντισιν· ἐρινύσι* (Hσύχ.), μακεδονικό επίθετο των Ερινύων (δοτ. πλ.).

Η λέξη Ἄράντισιν (ή Ἀραντίσιν κατά τον Kalleris) ήταν το μακεδονικό επώνυμο (δοτ. πλ.) των Ερινύων (πρβ. *Εὐμενίδες* στην Αθήνα). Όμως η ετυμολογία είναι αμφίβολη αφού ορισμένοι ειδικοί αποδέχονται συσχετίζουν τη λέξη με τα ονόματα ξένων θεοτήτων, π.χ. με τον θρακοφρυγικό θεό Ἄραντα (Tomaschek) ή τη (χθόνια) ιταλική (οσκική) θεά Ceres Are[ntika;] (Bücheler). Ο Krahe μάλιστα αποδίδει την υποτιθέμενη σχέση της μακεδονικής και της οσκικής θεότητας σε κοινή ιλλυρική καταγωγή. Ωστόσο τα παραπάνω είναι απλές υποθέσεις, ενώ από την άλλη πλευρά κάποιιοι άλλοι αποδέχονται μία ελληνική ετυμολογία, δηλ. είτε συσχέτιση με ένα θέμα Ἀραντ-, το οποίο σχετίζεται με ένα μυθικό βασιλιά του Ἄργους (πρβ. και περιοχή Ἀραντία), ενώ ήταν επίσης και το αρχαϊκό όνομα του θεού Ἄρη, είτε ετυμολόγηση με βάση μια μετοχή ενεστώτα ενός υποθετικού ρ. *ἀράζω (< ἀραί) (Fick, Pisani). Ο Hoffmann και ο Kalleris πάντως συσχετίζουν, σε τελική ανάλυση, αυτή τη μακεδονική (;) λέξη (< *ἀρα-Feντ- 'εφοδιασμένος με κατάρες';) με τη λ. ἀραί, οι οποίες προσωποποιημένες (Α-) ήταν περίπου ισοδύναμες με τις Ἀραντίδες σε άλλες ελληνικές περιοχές. Ωστόσο, είναι αξισημείωτο ότι απουσιάζει οποιοδήποτε σχετικό τοπωνύμιο με θέμα Ἀραντ- από τη Μακεδονία.

Fick 1874 (KZ 22), 200· Bücheler 1878 (*RhM.* 33), 6 κ.ε.· Tomaschek 1894 (*Die alten Thraker* II, 2), 7· Hoffmann 1906, 95-96· Krahe 1933 (*Archiv für Religionswissenschaft* 30), 393-395· Kretschmer 1935 (*Glotta* 24), 64· Pisani 1937, 25, υποσ. 2· Kalleris 1954 [1988], 101-104 · Degani 1984, 12.

33. **ἄργελλα**, ους., θηλ.(;), *Ἄργελλα: οἴκημα Μακεδονικόν, ὅπερ θερμαίνοντες λούονται* (Σουίδα) / *Ἰεφορος δὲ τοῖς Κιμμερίοις προσοικειῶν τὸν τόπον φησὶν αὐτοὺς ἐν καταγείοις οἰκίαις οἰκεῖν ἅς καλοῦσιν ἀργίλλας, καὶ διὰ τινῶν ὀρυγμάτων παρ' ἀλλήλους τε φοιτᾶν καὶ τοὺς ξένους εἰς τὸ μαντεῖον δέχεσθαι πολὺ ὑπὸ γῆς ἰδρυμένον* (Στρ.) / *Τάχα δὲ καὶ αἱ ἀργίλαι τὰ ὑπόγαια οἰκήματα ἐκ τῆς τοιαύτης παρωνομάσθησαν λέξεως, ὡς τῆς τοιαύτης γῆς μάλιστα εὐθέτως ἐχούσης διὰ τὴν στεγανότητα πρὸς κατεργασίαν τοιαύτης οἰκήσεως* (Ευστ.)], '(υπόγειο;) κτήριο θερμού λουτρού'.

Η αρχαία ερμηνεία της λέξης γίνεται δεκτή από τους περισσότερους μελετητές και συσχετίζεται από τον Kalleris με τη λ. ἄργιλλα στην Κάτω Ιταλία, η οποία κατά τον Στράβωνα σήμαινε 'υπόσκαφο-υπόγειο κτήριο' (η διαφορά μακεδ. <ε> και ΑΕ <ι> δικαιολογείται ίσως λόγω (και) του γειτονικού <λ>). Σε τελική ανάλυση, η λέξη συνδέεται με τον ἄργιλ(λ)ο (πέτρωμα), άποψη που είχε ήδη διατυπώσει ο Ευστάθιος. Αντιθέτως ο Hoffmann αρνείται αυτή την εύλογη και μάλλον γενικά αποδεκτή ετυμολογία, και με βάση διάφορες αρχαίες ιστορικές αναφορές για τα ατμόλουτρα κοντινών βαρβαρικών λαών (ιδίως των Κιμμερίων) αναπτύσσει το μάλλον ασθενές επιχείρημα ότι η λέξη είναι μη ελληνικής προέλευσης με μια σημασία 'θερμός χώρος, ιδίως για ατμόλουτρο'. Δεν απουσιάζει ακόμη και μια συσχέτιση με την πόλη Ἄργιλο στα θρακικά παράλια που υποτίθεται ότι σήμαινε 'ποντίκι' (μέσω παρετυμολογίας). Ο Beekes πάντως υποστηρίζει ότι η εναλλαγή <ε> ~ <ι> και λ(λ) καταδεικνύει προελληνική προέλευση της λέξης και

συνεπώς δεν υιοθετεί την επικρατούσα ερμηνεία *ἄργιλλος* < IE *arg- 'λαμπρός, λευκός' (πρβ. *ἄργυρος*, λατ. *argentum* κλπ).

Σούδα (Σουΐδας) / [Στράβων 5.4.5. (= 5.244) [= Έφορος fr. 45] / Ευστάθιος *Παρεκβ. Διον. Περιηγ.* 1166.28-32], Sturz 1808, 36· Tomaszek 1893 (*Die alten Thraker II*, 1), 4· Hoffmann 1906, 59-62· Kretschmer 1933 (*Glotta* 22), 121· Jokl 1927 (*IF* 44), 13 κ.ε.· Pagliaro 1950 (*Ric. Ling.* 1), 145 κ.ε.· Kalleris 1954 [1988], 104-106· Hubschmid 1963 (*Thesaurus Praeromanicus*), 81· Beekes 2010, λ. ἄργελλα· Beekes 2014, 124.

34. **ἀργιόπους / ἀργίπους**, ουσ., αρσ., *ἀργιόπους· ἀετός. Μακεδόνες* (Ησύχ.), 'αετός'.

Η σύνθετη αυτή λέξη για τον 'αετό' (πρβ. και συνώνυμα *αίγιποψ*, *παραός*) είναι μια κανονική αρχαιοελληνική λέξη με διαφανή ετυμολογία από την ινδοευρωπαϊκή (κυριολεκτικά 'με άσπρα (φτερά στα) πόδια' ή πιθανότερο 'ταχύς, γοργοπόδαρος'). Η παρουσία του (περιττού) συνδετικού φωνήεντος -ο- δύσκολα μπορεί να θεωρηθεί μια αποκλειστικά μακεδονική ιδιαιτερότητα, ενώ δεν είναι καν βέβαιη η εξαρχής παρουσία του. Η άποψη του Hoffmann ότι ίσως ο αρχικός τύπος ήταν *ἄργι-πος*, αλλά μετασχηματίστηκε σε *ἀργίπους* αργότερα, φαίνεται εξεζητημένη και περιττή ετυμολογικά.

Ησύχιος, Φαβορίνος, Sturz 1808, 36· Fick 1863 (*Orient und Occident* 2), 725· Fick 1905 (*Beitr. z. IG Sprachen* 29), 198-199· Hoffmann 1906, 45· Kalleris 1954 [1988], 106, 238-240· Degani 1984, 12· Sowa 2006 (*SEC* 11), 117· Beekes 2010, λ. ἀργός.

35. **ἄργος**, ουσ., ουδ., *ἄργος δὲ καὶ τὸ πεδῖον λέγεται παρὰ τοῖς νεωτέροις, παρ' Ὀμήρω δ' οὐδ' ἄπαξ· μάλιστα δ' οἴονται Μακεδονικὸν καὶ Θετταλικὸν εἶναι* (Σουΐδα) / *ἐλέγετο δὲ, φασί, καὶ Θετταλικὸν Ἄργος ἢ νῦν Λάρισσα, καὶ Ἀμφιλοχικὸν δὲ ἄλλο, καὶ ἀπλῶς εἶπεῖν εἰς ἔνδεκα τόπους οἱ παλαιοὶ τὸ Ἄργος μετροῦσι, λέγοντες καὶ ὅτι πᾶν σχεδὸν πεδῖον παραθαλάσσιον Ἄργος ἐλέγετο. Ὁ δὲ Γεωγράφος φησὶν ὅτι οἱ νεώτεροι καὶ μάλιστα Μακεδόνες καὶ Θετταλοῖ ἄργος τὸ πεδῖον φασί* (Ευστ., Διον. Περ.) / *ὡς δὲ οὐχ' ἔν Ἄργος, ἀλλὰ πολλὰ, καὶ ὡς νεώτεροι Μακεδόνες καὶ Θετταλοὶ Ἄργος καὶ τὸ ἀπλῶς πεδῖον φασί, καὶ ἐν ἄλλοις δεδήλωται* (Ευστ., Οδ.), 'πεδιάδα, πεδινός τόπος', (αρχικά) 'ανοικτός / φωτεινός τόπος'.

Ο Kalleris υιοθετεί τη μία από τις δύο αρχαίες ερμηνείες (π.χ. Στράβων) ότι αρχικά η λ. *ἄργος* ως κοινό (προσηγορικό) ουσιαστικό σήμαινε 'πεδίο' και το εξηγεί αυτό μέσω μιας λογικοφανούς σημασιολογικής εξέλιξης: 'ξέφωτο' (ρίζα *arg- 'φωτεινός, γρήγορος'), μετά 'ανοικτός (αναπεπταμένος) χώρος' και τέλος 'πεδιάδα'. Αντιθέτως απορρίπτει ως αστήρικτη μια εναλλακτική αρχαία ερμηνεία (π.χ. Στέφανος Βυζάντιος) για το *ἄργος* 'παραθαλάσσιο πεδίο'. Η λ. Ἄργος ως τοπωνύμιο ερμηνεύεται από τον ίδιο ως μεταγενέστερη σημασιολογική εξέλιξη κατά την οποία πλέον προσδιοριζόταν συνεκδοχικά με αυτή τη λέξη ο μεγαλύτερος οικισμός μιας πεδιάδας (παρά με μια κυριολεκτική σημασία 'λευκός, φωτεινός οικισμός'). Σε αυτό το πλαίσιο, δεν αποκλείεται κάποιες αρχαίες διάλεκτοι, όπως η μακεδονική και η θεσσαλική, να διατήρησαν την (υποτιθέμενη) αρχική σημασία της λ. *ἄργος* (πρβ. π.χ. Ἄργος Ὀρεστικόν (Καστοριά), Ἄργος Πελασγικόν (Λάρισα)).

Στράβων, 8.6.9.16-19 (8.372) / Ευστάθιος, *Παρεκβ. Διον. Περιηγ.* 419.17-23 / Ευστάθιος, *Παρεκβ. Ὀδ.* 2.177.35-36, Fick (*W. f. Kl. Philol.*) 1906, 1286· Perdrizet (*REA II*) 1900, 264· Kalleris 1954 [1988], 106-108

36. **ἀργυράσπιδες**, ουσ. αρσ., *ἀργυράσπιδες· τάγμα τι στρατιωτικόν ὑπὸ Ἀλεξάνδρου* (Hσύχ.), «ἐπιλεκτὴ μονάδα του μακεδονικοῦ πεζικοῦ με ἐπάργυρες ἀσπίδες».
- Επιλεκτὴ μονάδα του μακεδονικοῦ πεζικοῦ (τμήμα των *ὑπασπιστῶν*);, οἱ οἱοίσι ἐλάβαν τὴν ονομασίαν τους (μᾶλλον μετὰ το 324 π.Χ.) ἀπὸ τὴν ἀργυρὴ ἐπένδυση των ἀσπίδων τους (πρβ. καὶ *χρυσάσπιδες* καὶ *χαλκᾶσπιδες* ἀντιστοιχῶς). Προφανῶς πρόκειται γιὰ μίαν κανονικὴ ἀρχαιοελληνικὴ σύνθετη λέξη, ὅμως ὡς στρατιωτικὸς ὅρος χρησιμοποιοῦντο μόνο στὰ πλαίσια του μακεδονικοῦ στρατοῦ (καὶ του στρατοῦ του κράτους των Σελευκιδῶν κατόπιν).
- Hσύχιος / Phavor., Sturz 1808, 36· Kalleris 1954 [1988], 108-109
37. **ἀρκόν**, ουσ., ουδ., *ἀρκόν· σχολήν. Μακεδόνες* (Hσύχ.), ‘ἀπουσία ἀπασχόλησης, ἐργασίας, σχολῆ’.
- Απὸ κάποιους μελετητὲς πιθανολογεῖται μίαν σχέσιν μετὰ τὸ ἀρχαῖον ἐλληνικὸν *ἀργός* < **ἀφεργός*). Ὡστόσο δὲν ὑπάρχει καμία βεβαιότητα, ἐνῶ καὶ ἡ παρουσία, εἰδικὰ σὲ μίαν τέτοια περίπτωσιν, ἐνός μακεδ. -<κ>- ἀντὶ ἐνός <γ> (ἀρχαῖα ἐλληνικὴ) δικαιολογεῖται ἀπὸ του μελετητὲς εἴτε ἀπὸ τὴν παρουσία του -ρ- (φωνολογικὰ) -πρβ. καὶ παραδείγματα ἀπὸ ἄλλες διαλέκτους, εἰδίως δωρικῆς, π.χ. Ἄργιλος vs. Ἄρκιλος- εἴτε ὡς λάθος κάποιου ἀντιγραφέα (παλαιογραφικὰ).
- Hσύχιος / Phavor., Sturz 1808, 36· Fick 1874 (KZ 22), 201· Hoffmann 1906, 64-65· Blumenthal 1930, 24-26· Pisani 1937, 17· Kalleris 1954 [1988], 109-110
38. **Ἄροπάνοι**, ουσ. (κύριον ὄνομα ;), αρσ., *Ἄροπάνοι· οἱ ἐν Ἀλεξάνδρου ἐπιστολαῖς* (Hσύχ.).
- Δὲν εἶναι γνωστὸ σὲ τί ἀκριβῶς ἀναφέρεται ὁ Hσύχιος καὶ ἀν ἡ λέξις ἦταν με βεβαιότητα μακεδονικὴ ἐπειδὴ ἀπλῶς ὑπῆρχε στὶς ἐπιστολὰς του Ἀλεξάνδρου, κατὰ τὸν Hσύχιον. Στὴν τελευταία ἐκδοσὴ του κειμένου του Hσύχιου (Latte) ἡ λέξις θεωρεῖται προφανῶς ἓνα κύριον ὄνομα καὶ γιὰ αὐτὸ γράφεται με κεφαλαῖον Ἀ-.
- Hσύχιος, Sturz 1808, 37· Degani 1984, 13
39. **ἀρφύς**, ουσ., αρσ. (;) / θηλ. (;), *ἀρφύς· ἱμάς. Μακεδόνες* (Hσύχ.), ‘ἱμάντας’.
- Ἡ λέξις ἔχει συσχετισθῆ ἀπὸ τὸν Fick με τὴν λέξιν *ἀρπεδών/-όννη* ‘χορδὴ, κορδόνι’, ἐνῶ ὁ Kalleris προσθέτει καὶ ἄλλες ἀρχαῖες ἐλληνικὲς λέξεις ποὺ ἀρχίζουσι με *ἀρπ-* (ἐνίοτε ἴσως καὶ *ἀρπ-*), π.χ. *ἄρπη* ‘δρεπάνι, γεράκι’, *ἀρπίς* (= *ράφίς*) ‘εἶδος υποδήματος (με δεμένους ἱμάντας;)', κλπ. Ὅμως ἡ συσχέτιση δὲν εἶναι ἀσφαλὴς ἀφοῦ ἐκτός των ἄλλων ὑπάρχουσι ἀμφιβολίες ἀκόμη καὶ γιὰ τὸ ἀν καὶ οἱ ὑπόλοιπες λέξεις μποροῦν νὰ συσχετισθοῦν στὸ σύνολόν τους. Ἐπιπλέον, ὁ Hoffmann τονίζει τὴν ‘περίεργη’ παρουσία ἐνός <φ> σὲ μίαν (υποτιθέμενη) μακεδονικὴν λέξιν, τὴν ὁποία ὅμως ὁ Fick δικαιολογεῖ λόγῳ τῆς παρουσίας του γειτονικοῦ <ρ>.
- Hσύχιος / Phavor., Sturz 1808, 37· Fick 1874 (KZ 22), 201· Hoffmann 1906, 67· Kalleris 1954 [1988], 110
40. **ἄσπιλος**, ουσ., αρσ., *ἄσπιλος· χεῖμαρρος, ὑπὸ Μακεδόνων* (Hσύχ.), ‘χεῖμαρρος’ / ‘((νεαρὸ) ἀρσενικὸ κατσίκι;)’.

Εφόσον η λ. *ἄσπιλος* είναι ετυμολογικά ταυτόσημη με την αντίστοιχη κοινή αρχαία ελληνική *ἄσπιλος* (στερητικό *ἀ-* + *σπίλος/(σπῖλος)* (ὄ) ‘κηλίδα, στίγμα’), τότε η παρατιθέμενη ερμηνεία ‘χείμαρρος’ είναι δύσκολο να δικαιολογηθεί εδώ. Μία πρόταση είναι η αντικατάσταση της λ. *χείμαρρος* με μια (σχεδόν) ομώνυμη λέξη, δηλ. είτε τη λ. *χείμαρος* ‘οπή στο κύτος πλοίου προς αποβολή των νερών του στην ξηρά (σπανίως όμως (Hσίοδος) και συνώνυμο του *χείμαρρος*)’ (βλ. Fick 1906)) είτε *χίμαρος* ‘(μικρό) αρσενικό κατσίκι’ (πρβ. και *χίμαιρα*) που λόγω ιωτακισμού ίσως αντικαταστάθηκε από το *χείμαρρος* (Kalleris). Εναλλακτικά, προτείνεται μια διαφορετική ετυμολογία για το *ἄσπιλος* στη μακεδονική, δηλ. *ἄσπιλος* ‘χείμαρ(ρ)ος, ρέμα’ < **ἄσπιλος* (αποκοπή φωνήεντος) < **ἀπόσπιλος* (*ἀπό* + *σπίλος* (*ή*) = *σπιλάς* (*ή*) ‘βράχος, ύφαλος’) (Hoffmann).

Ησύχιος, Sturz 1808, 37· Fick KZ 22 (1874), 202· Fick 1906 (W. f. Kl. Philol.), 1277· Hoffmann 1906, 39, 114· Pisani 1937, 24· Schwyzer 1939 (Gr. Gr. I), 69· Kalleris 1954 [1988], 113-114

41. **ἄσπρις**, ους., θηλ., *Οἱ μὲν οὖν ἐκ τῆς Ἰδης οὕτως διαιροῦσιν. οἱ δὲ περὶ Μακεδονίαν τέτταρα γένη ποιοῦσιν, ἐτυμόδρυν ἢ τὰς γλυκείας, πλατύφυλλον ἢ τὰς πικράς, φηγὸν ἢ τὰς στρογγύλας, ἄσπριν· ταύτην δὲ οἱ μὲν ἄκαρπον ὄλωσ οἱ δὲ φαῦλον τὸν καρπὸν, ὥστε μηδὲν ἐσθίειν ζῶον πλήν ὑός, καὶ ταύτην ὅταν ἐτέραν μὴ ἔχη· εἶδος βελανιδιάς μακεδονική* (Θεόφραστος, *Hist. plant.* 3.8.7).

Η λέξη αναφέρεται μόνο από τον Θεόφραστο και προσδιορίζει ένα είδος μη παραγωγικής βελανιδιάς στη Μακεδονία. Καμία ετυμολογική πρόταση (π.χ. για συσχέτιση με φαινομενικά αντίστοιχες λέξεις της αρχαίας γερμανικής ή ακόμη και της βασκικής) δεν φαίνεται πειστική (Hoffmann, Beekes)

Sturz 1808, 37· Fick 1863 (*Orient und Occident* 2), 724· Hoffmann 1906, 42· Hubschmid 1953 (*Sardische Studien*), 98· Beekes 2010, λ. ἄσπρις.

42. **βαβρήν**, ους., αρσ. (;) / θηλυκό (;), *βαβρήν· ὑπόστασις ἐλαίου, κατὰ Μακεδόνας* (Ησύχ.), ‘υπόλειμμα ελαίου’.

Δυσετυμολόγητη λέξη λόγω και της ιδιαίτερης σημασίας της. Ορισμένοι μελετητές (π.χ. Fick, Hoffmann (σε αρχικό στάδιο), Pisani) υπέθεσαν την ύπαρξη εδώ μιας μακεδονικής ρίζας **βαβ-* σε αντιστοιχία με μια ελληνική ρίζα **βαφ-* ‘βυθίζω σε νερό, βουτώ, εμβαπτίζω’ (πρβ. *βάπτω*), προερχόμενων και των δύο από μια ΙΕ ρίζα **gwebh-*. Άλλοι μελετητές (π.χ. Hoffmann (σε μεταγενέστερο στάδιο), Blumenthal) θεώρησαν τη λέξη ένα ξένο δάνειο, ενδεχομένως ιλλυρικό. Ωστόσο ο Kalleris επισημαίνει τη σημασιολογική απόσταση ανάμεσα στη σημασία της υποτιθέμενης ρίζας (‘βυθίζω σε νερό, βουτώ’) και την παραδιδόμενη σημασία της λέξης από τον Ησύχιο (πρβ. εδώ και την περιέργη για ουσιαστικό κατάληξη *-ρήν*). Έτσι προκρίνει τη συσχέτιση του μακεδονικού διαλεκτικού τύπου *βαβρήν* με άλλους διαλεκτικούς τύπους στον Ησύχιο όπως *βάβρηξ*, *βέβρηξ* (δωρική(;)) ‘ούλο, υπόλειμμα τροφής (ανάμεσα στα δόντια)’ τους οποίους συσχετίζει με ρημ. τύπους όπως *βιβρώσκω*, *βεβρώθω* (‘κατα)τρώγω’- πρβ. και *βόρβορος*, *βάραθρον-*, ενώ για τα διαφορετικά επιθήματα (*-ρήν* ~ *-ρηξ*), παραπέμπει σε παρόμοιες περιπτώσεις, π.χ. *σφήν-σφήξ*. Ωστόσο ο Beekes εκφράζει αμφιβολίες για τον συσχετισμό της λέξης *βαβρήν* με οποιονδήποτε άλλο προτεινόμενο τύπο ή/και ρίζα πιο πάνω και θεωρεί τη λέξη πιθανότατα προελληνική λόγω της σημασίας της.

Ησύχιος / Phavor., Sturz 1808, 37· Fick, KZ 22 (1874), 202· Hoffmann 1906, 73· Hoffmann 1928 (RE, λ. Makedonia), στήλη. 694· von Blumenthal 1930, 20· Pisani 1937, 11· Kalleris 1954 [1988], 114-115· Degani 1984, 13· Beekes 2010, s.vv. *βαθρήν, βάθρηξ*.

43. **βαδάς / βαδάς**, ουσ., αρσ., *βαδάς. κίναιδος. ώς Άμερίας* (Ησύχ.), ‘κίναιδος, άσωτος, θηλυπρεπής’.

Η αναφορά στον μακεδόνα λεξικογράφο Αμερία δεν συνεπάγεται μακεδονική προέλευση της λέξης (βλ. Hoffmann), όπως δεν συνεπάγεται κάτι τέτοιο απαραίτητα ούτε και η εναλλαγή δ ~ τ στους εναλλακτικούς τύπους *βαδας-βατας* (ο τονισμός ποικίλλει). Ετυμολογικά πάντως η λέξη *βαδάς/βαδάς* ίσως να είναι ένας συγκεκριμένος τύπος (πρβ. και εναλλακτικούς τύπους *βατάς/βάτας*) της λ. *βάτ(τ)αλος* η οποία είναι μάλλον προελληνικής προέλευσης. Σε μια τέτοια περίπτωση, η σχέση με λέξεις όπως *βαδίζω, βάδην* δεν θα πρέπει να θεωρείται ιδιαίτερα πιθανή (βλ. Furnée, Beekes).

Αμερίας [= Ησύχιος / Phavor.], Sturz 1808, 37· Hoffmann 1906, 9· Chantraine 1933, 31 κ.ε.· Furnée 1972, 154· Degani 1984, 13· Beekes 2010, λ. βάταλος.

44. **βαθάλη**, ουσ., θηλ., *Βαθάλη· κρήνη. Άμερίας* (Ησύχ.) / *Βαθάλη: όνομα κύριον*

(Σουίδα), κύριο όνομα (που σχετίζεται και με όνομα κρήνης) (;).

Η λέξη συσχετίζεται με το *βαθύς* από τον Hoffmann, όμως αυτό το κύριο όνομα κρήνης παρουσιάζεται με ελληνική και όχι μακεδονική φωνολογική ταυτότητα (πρβ. -θ-), γεγονός που παραπέμπει μάλλον σε δανεισμό από την ελληνική. Πέρα από την αναφορά στον μακεδόνα λεξικογράφο Αμερία δεν υπάρχει κάποια γλωσσολογική ένδειξη ότι ήταν μακεδονική λέξη.

Αμερίας [=Ησύχιος / Phavor.] / Σου(ι)δα(ς), Sturz 1808, 37· Hoffmann 1906, 13

45. **βαθάρα / βατάρα**, ουσ., θηλ., *βαθάρα, πυκλή Μακεδόνες. πυρλός Άθαμάνες* (Ησύχ.), ‘(αβέβαιη σημασία)’.

Η λέξη είναι άγνωστης σημασίας (πρβ. όμως *βαθάριν* ‘χοντρό(ς), παχύ(ς)’ στην ποντιακή διάλεκτο που ίσως έχει κάποια σχέση κατά τον Kalleris), όπως και οι παρατιθέμενες διαλεκτικές ερμηνείες της στη μακεδονική και την ηπειρωτική (ιδίωμα Αθαμάνων). Ο Kalleris σημειώνει ότι δεν είναι ξεκάθαρο εάν οι ερμηνείες ‘*πυκλή Μακεδόνες. πυρλός Άθαμάνες*’ σημαίνουν ότι η λέξη *βαθάρα/βατάρα* υπήρχε στη μακεδονική και στην ηπειρωτική (ιδίωμα Αθαμάνων) αλλά είχε διαφορετική σημασία ή ότι ήταν τύπος της υπόλοιπης ελληνικής που αντιστοιχούσε στους δύο αυτούς διαλεκτικούς τύπους. Η λανθασμένη τοποθέτησή της *γλώσσας* στα χειρόγραφα (λέξη που αρχίζει με *βαθ-*, αλλά ανάμεσα σε λήμματα που αρχίζουν με *βατ-*) παραπέμπει σε πιθανό λάθος της χειρόγραφης παράδοσης και για αυτό ο τύπος *βατάρα* είναι πιθανός. Ο Witczak τάσσεται υπέρ της γραφής *βατάρα* και συσχετίζοντάς την με γερμανικές λέξεις καταλήγει στο συμπέρασμα ότι η λέξη σήμαινε ‘ζεστός χώρος για λουτρό’ (πρβ. τη λ. *πυρία* την οποία μάλιστα δέχεται ως το αρχικό *γλώσσημα*) ή κάτι παρόμοιο.

Ησύχιος, Sturz 1808, 37· Hoffmann 1906, 73· Kalleris 1954 [1988], 115-116· Degani 1984, 14· Witczak 1991, 85-89.

46. **βασιλεύς**, ουσ., αρσ., ‘*βασιλιάς, ηγεμόνας*’.

Η λέξη βασιλεύς ήταν σε χρήση σε όλο τον αρχαίο ελληνικό κόσμο (π.χ. Σπάρτη) συμπεριλαμβανομένων φυσικά περιοχών όπως η Μακεδονία και η Ήπειρος (Μολοσσοί) όπου ο θεσμός επιβίωσε επί μακρόν. Στη Μακεδονία ο όρος χρησιμοποιήθηκε τόσο για τον

Μακεδόνα μονάρχη όσο και για αυτόνομους ηγεμόνες της Άνω Μακεδονίας μέχρι την εποχή του Φίλιππου Β', οπότε και οι περιοχές τους ενσωματώθηκαν κανονικά στα μακεδονικό κράτος.

Kalleris 1954 [1988], 116-118.

47. **βασιλίσα / βασιλίνα, βασιλίσ, βασιλεία**, ουσ., θηλ., 'βασιλίσα μακεδονική'.

Η λέξη *βασιλίσα* ήταν σε χρήση στη Μακεδονία και έτσι υιοθετήθηκε και από την ελληνιστική κοινή. Στον υπόλοιπο ελληνικό κόσμο προηγουμένως προτιμούσαν παρεμφερείς όρους όπως *βασιλ(η)ίς, βασιλεία, βασιλίνα*. Δεν υπάρχει όμως ομοφωνία για την προέλευση του επιθήματος *-ισσα*: άλλοι το θεωρούν ελληνικό (μακεδονικό ή ιωνικό) και άλλοι όχι (π.χ. ιλλυρικής ή ασιατικής προέλευσης) (βλ. Kalleris 1954, 117, υποσ. 2). Ο Kalleris υποστηρίζει την ελληνική προέλευσή του βασιζόμενος και σε άλλα πρώιμα παραδείγματα, κυρίως θηλυκά εθωνύμια (π.χ. *Φοίνισσα, Κίλισσα*) αλλά και τοπωνύμια (π.χ. *Λάρισσα, Άμφισσα, Άντισσα*). Όμως η διασύνδεση δεν είναι τόσο προφανής, τουλάχιστον για τα πρώτα (π.χ. *Φοίνισσα < Φοίνικ-ja*), αλλά και για περιπτώσεις όπως *μέλισσα (< μέλιτ-ja)* αφού αυτά έχουν συμφωνικό χαρακτήρα (-κ-, -τ-). Αναλογικά μπορεί να χρησιμοποιήθηκε στο εθωνύμιο *Μακεδόνισσα*, όμως εδώ είναι πιο δύσκολη η αιτιολόγηση. Αξιοσημείωτη πάντως η παρουσία του *-(ι)σ(σ)α* και σε άλλες μακεδονικές λέξεις, όπως *Έδεσσα* και *σάρισ(σ)α*.

Sturz 1808, 37· Kalleris 1954 [1988], 116-118· Ilievski 1986 (o-o-pe-ro-si [Fs Risch]), 406-414.

48. **βασκευαί**, ουσ., αρσ., *βασκευαί· φασκίδες, άγκάλαι, 'δεσμίδες ξύλων (πληθ.)'*

Ο Hoffmann συσχετίζει τη λέξη αυτή με άλλη μία γλώσσα του Ησύχιου, τη λ. *βάσκιαι* (βλ. σχετικά) θεωρώντας και τις δύο αυτές λέξεις μακεδονικές και ομόρριζες της κοινής ελληνικής λέξης *φάσκ-ωλον* 'δεσμίδα' (πρβ. και *φασκ-ίδες*) και της λατ. *fascia*. Τη συσχέτιση αυτή με τη λ. *φάσκ-ωλον* όμως δεν την αποδέχεται ο Beekes, ο οποίος υποστηρίζει ότι η λέξη είναι προελληνική και μάλιστα ότι ανήκει στο λεγόμενο «ευρωπαϊκό υπόστρωμα». Παρομοίως, ο Szemerényi διατείνεται ότι η λέξη είναι ιλλυρική και ότι τη δανείστηκαν τόσο οι Έλληνες όσο και οι Ρωμαίοι.

Ησύχιος Fick 1905 (*Beitr. z. IG Sprachen* 29), 199· Hoffmann 1906, 67· Szemerényi 1954 (KZ 71), 212 κ.ε.· Beekes 2000, 21-31 ('European substratum words in Greek', in *125 Jahre Indogermanistik in Graz*)· Beekes 2010, λ. *βασκευαί*.

49. **βάσκιλλος**, ουσ., αρσ., *βάσκιλλος· κίσσα* (Ησύχ.), 'καρακάξα (;)', Μακεδονία, Ήπειρος

(;).

Ο Hoffmann συσχετίζει τη λέξη αυτή με την ελληνική λέξη *φάσκον* 'βρύο με μεγάλο τρίχωμα' (προφανώς για ετυμολογικούς λόγους) μολονότι η ερμηνεία στον Ησύχιο παραπέμπει μάλλον στο πτηνό 'καρακάξα' (;).

Ησύχιος, Hoffmann 1906, 43

50. **βάσκιαι**, ουσ., αρσ., *βάσκιαι· δεσμαί φρυγάνων* (Ησύχ.), 'δεσμίδες ξύλων (πληθ.)', Μακεδονία, Ήπειρος (;).

Βλ. λ. *βασκευαί*

Ησύχιος, Fick 1905 (*Beitr. z. IG Sprachen* 29), 199· Hoffmann 1906, 67.

51. **βαυκάλας / βαύβυκος**, ουσ., αρσ., *βαίβυκος· πελεκᾶνος Φιλίτας (fr. 47 K.), Αμερίας δὲ βαυβυκᾶνας (Hσύχ.) / βαίβυκος· πελεκᾶνος Φιλητᾶς. Αμερίας δὲ ἄβαυκάλας / βαύβυκος (Aιλ. Ηρ.), 'εἶδος πτηνού (πελεκᾶνος, τρυποκάρυδος) (;)', Μακεδονία, Ἡπειρος (;)*

Η λέξη είναι προβληματική από την πλευρά της χειρόγραφης παράδοσης αφού όλο το σχετικό λήμμα εμφανίζει φανερά αντιγραφικά σφάλματα. Οι εκδότες και ο Hoffmann έχουν επιχειρήσει να αποκαταστήσουν τον τύπο με βάση ένα άλλο λήμμα του Ησυχίου (*βαυβυκᾶνες· πελεκᾶνες*) αλλά και κάποιες δυνητικά σχετικές πληροφορίες από τον Χοιροβοσκό (βλ. Hoffmann). Ο Beekes θεωρεί τη λέξη ενδεχομένως προελληνική και τη συγκρίνει με τα ονόματα άλλων πτηνών που επίσης έχουν επίθημα -υξ (π.χ. *ὄρτυξ, ἴβυξ*). Πιθανολογεί (με επιφυλάξεις) επίσης κάποιο είδος αφομοίωσης από *βαίβυκ-* σε *βαυβυκ-*. Σε κάθε περίπτωση η όποια δυνητική σχέση με τη μακεδονική απορρέει κυρίως από την αναφορά στον μακεδόνα λεξικογράφο Αμερία, αλλά αυτό φυσικά δεν αποτελεί κάποια αδιαμφισβήτητη απόδειξη.

Αμερίας [= Ησύχιος, Αίλιος Ηρωδιανός, *Περὶ ὀρθογραφίας* 3.2.481.2], Hoffmann 1906, 13-14· Degani 1984, 14· Beekes 2010, λ. βαΐβυξ.

52. **βέδου / βέθου**, ουσ., ουδ.(;), *βέδου μὲν γὰρ τοὺς Φρύγας τὸ ὕδωρ φησὶ καλεῖν, καθὰ καὶ Ὅρφεύς· καὶ βέδου νυμφᾶων καταλείβεται ἀγλαὸν ὕδωρ. ἀλλὰ καὶ ὁ θύτης Δίων ὁμοίως φαίνεται γράφων· "καὶ βέδου λαβῶν κατὰ χειρῶν καταχέου καὶ ἐπὶ τὴν ἱεροσκοπὴν τρέπτου."* ἔμπαλιν δὲ ὁ κωμικὸς Φιλύλλιος βέδου τὸν ἀέρα βιόδωρον ὄντα διὰ τούτων γινώσκει· ἔλκειν τὸ βέδου σωτήριον προσεύχομαι, ὅπερ μέγιστόν ἐστιν ὑγιείας μέρος, τὸ τὸν ἀέρα ἔλκειν καθαρὸν, οὐ τεθολωμένον. συνομόλογος τῆς τοιαῦδε δόξης καὶ ὁ Κυζικηνὸς Νεάνθης γράφων τοὺς Μακεδόνων ἱερεῖς ἐν ταῖς κατευχαῖς βέδου κατακαλεῖν ἴλεω αὐτοῖς τε καὶ τοῖς τέκνοις, ὅπερ ἐρμηνεύουσιν ἀέρα (Κλήμης Αλεξανδρεὺς, *Στρωματεῖς* 5.8.46-47), 'νερό (;)', φρυγική, μακεδονική.

Η συγκεκριμένη λέξη έχει αποτελέσει αντικείμενο αντικρουόμενων επιχειρημάτων καθώς οι σχετικές αρχαίες πληροφορίες είναι πενιχρές και συχνά αμφιλεγόμενες: κατά βάση, κάποιες μαρτυρίες (π.χ. Φιλύλλιος, Νεάνθης, κατά τον Κλήμη της Αλεξάνδρειας) συσχετίζουν τη λέξη με τη σημασία 'αέρας' και όχι με τη σημασία 'νερό', όπως κάνουν οι περισσότεροι. Δεν είναι βέβαιο αν όντως αναφέρονται στην ίδια λέξη, ενώ από την άλλη, δεν είναι βέβαιο αν η λ. *βέδου* σήμαινε 'νερό' (και ακόμη περισσότερο αν είχε σχέση με μακεδονικά τοπωνύμια όπως *Ἐδ-εσσα*), αλλά ακόμη και πώς θα μπορούσε να συνυπάρχει σε μια τέτοια περίπτωση με το ελλ. ὕδωρ. Διάφοροι μελετητές (π.χ. Lagarde, Lobeck, Solmsen, Hoffmann) επικαλέστηκαν, τουλάχιστον ως ένα βαθμό, μια υποτιθέμενη ειδική λατρευτική χρήση του όρου, ενώ έχουν υπάρξει και προτάσεις για μια ενδιάμεση σημασία 'νερό βροχής (από τον ουρανό)', 'τρεχούμενο νερό' κλπ. Σε τελική ανάλυση όμως, όπως εύλογα σημειώνει ο Kalleris, δεν είναι καν βέβαιο αν (και πώς) ήταν σε χρήση η λ. *βέδου* στη μακεδονική (και γενικότερα στην ελληνική), αλλά και ποια ήταν η όποια τυχόν σχέση της με την ίδια(;) λέξη της φρυγικής.

Sturz 1808, 37· Lobeck 1829 (*Aglaophamus*), 883· Fick 1863 (*Orient und Occident* 2), 721· Lagarde, 1866 (*Gesammelte Abhandlungen*) 285· Tomaschek 1893 (*Die alten Thraker* II, 1), 5· Solmsen 1897 (KZ 34), 71· Hoffmann 1906, 38, 98-99 & 1928 (RE, λ. 'Makedonia), col. 691· Kazaroff 1910 (REG 23), 247 & RE, Suppl. III, λ. Bedy· Baege 1913 (*De Macedonum sacris*), 215· Sturtevant 1926 (*CPh* 21), 241· Detschew 1928 (*Glotta* 16), 280-285· Lehmann-Haupt 1929 (*Klio* 22), 401-402· Kalleris 1954 [1988], 118-130.

53. **βηματίζειν**, ρήμα, *βηματίζειν· τὸ τοῖς ποσὶ μετρεῖν· ἔστι δὲ πως ἡ λέξις Μακεδονική* (Hσύχ.), ‘μετράω αποστάσεις με βάση τον βηματισμό’.

Ο Kalleris σημειώνει ότι δεν είναι γνωστό αν η λέξη προϋπήρχε με αυτή την τεχνική σημασία και πριν από τον Μ. Αλέξανδρο, φαίνεται πιθανό όμως. Από τη μακεδονική επεκτάθηκε η τεχνική σημασία της και στην ελληνιστική κοινή. Ωστόσο, δεν είναι γνωστό αν πρωτοεμφανίστηκε αυτή η ιδιαίτερη τεχνική σημασία στη μακεδονική. Άλλωστε η λέξη με τη γενικότερη σημασία της είναι μια κοινή ελληνική λέξη, ενώ και η παρουσία του εγκλιτικού τροπικού επιρρήματος *πως* 'σχεδόν, σαν (ενν. μακεδονική)' μάλλον υποδηλώνει ότι δεν ήταν απαραίτητα μακεδονική (μόνο) ακόμη και στη χρήση της.

Hσύχιος /Phavor. Sturz 1808, 37· Kalleris 1954 [1988], 130.

54. **βηματιστής**, ουσ., αρσ., *ἡμεροδρόμας καὶ βηματιστής τῆς Ἀσίας Φιλωνίδης Ζωΐτου Κρής* (Syll.³ 303), / *Βαίτων γοῦν ὁ Ἀλεξάνδρου βηματιστής ἐν τῷ ἐπιγραφομένῳ Σταθμοὶ τῆς Ἀλεξάνδρου πορείας* (Κτ = Α), ειδικός τεχνικός ('τοπογράφος') στον στρατό του Μ. Αλεξάνδρου υπεύθυνος για τη μέτρηση (χερσαίων και θαλάσσιων) αποστάσεων στην αχανή αυτοκρατορία του.

Η λέξη *βηματιστής* είναι ονοματικό παράγωγο (ενεργούν πρόσωπο) του ρ. *βηματίζω* (βλ. λ.) και αναφέρεται στους ειδικούς 'τοπογράφους' του Μ. Αλεξάνδρου που ήταν επιφορτισμένοι με την ακριβή μέτρηση χερσαίων και θαλάσσιων αποστάσεων στην αχανή αυτοκρατορία του. Σε αντίθεση με το ρ. *βηματίζω* η λ. *βηματιστής* δεν αναφέρεται από τον Hσύχιο (ούτε από το *Dictionarium Magnum* (Phavorinus)), όμως απαντά στον Αθήναιο και σε δύο επιγραφές της Ολυμπίας τουλάχιστον. Σε κάθε περίπτωση, πρόκειται για μια κανονική αρχαία ελληνική λέξη με αττικά μορφοφωολογικά χαρακτηριστικά (π.χ. -της) και μόνο η ιδιαίτερη τεχνική σημασία της μπορεί να θεωρηθεί ότι σχετίζεται με τη Μακεδονία.

Dittenberger, Syll.³ 303 [= IvO 276.3], (& IvO 277.3) / Κτησίας 3c, 688, Fr. 54.1 [= Αθήναιος 10.59.2], Sturz 1808, 38· Kalleris 1954 [1988], 130-131.

55. **βίρροξ**, επίθετο, αρσενικό (;) / ουδέτερο (;), *βίρροξ· δασύ· Μακεδόνες* (Hσύχ.), 'τριχωτός'.

Η λέξη παρουσιάζει ομοιότητες με δύο άλλες γλώσσες του Ησυχίου, τις *βειρόν* και *βερόρον*, οι οποίες επίσης ερμηνεύονται με τη λέξη *δασύ*. Ο Kalleris υποστηρίζει ότι μια εκδοτική αλλαγή του *βίρροξ* σε *βίρόρον* (ουδέτερο επιθέτου) θα έλυνε τα όποια προβλήματα μορφοφωολογικής ασυμβατότητας, όμως ο Hoffmann απλώς βλέπει εδώ ομοιότητες με μη ελληνικές λέξεις σε [-x], π.χ. λατινικές σε -ōx. Σε σημασιολογικό επίπεδο, οι περισσότεροι μελετητές (Fick, Hoffmann, Pisani) προκρίνουν τη σημασία 'τριχωτός' επιχειρώντας μια διασύνδεση με σχετικές λέξεις, είτε της λατινικής (π.χ. *(re)burrus* (Fick), *hirsutus* (Pisani)) είτε της ελληνικής, π.χ. *θύρσα* 'δέρμα 'ζώου'. Όμως καμία πρόταση δεν στηρίζεται σε ασφαλή δεδομένα, ενώ και η τυχόν συσχέτιση με το λατ. *birrus/byrrus* 'πανωφόρι με κουκούλα' δεν προσφέρει μάλλον κάτι περισσότερο, τουλάχιστον σε ό,τι αφορά την ετυμολογική διαδρομή της λέξης.

Hσύχιος, Phavor., Sturz 1808, 38· Fick 1888 (KZ 29), 357· Hoffmann 1906, 52-53· Pisani 1937, 11· Kalleris 1954 [1988], 131-133· Sowa 2006 (SEC 11), 118.

56. **βο[λε]ῶ[ν]ας**, ουσ., αρσ., βο[λε]ῶ[ν]ας δὲ καὶ τοὺς κοπρεῶνας καλεῖσθαι φησιν Ἀμερ[ί]ας (Αμερίας [= Δείναρχος, Fragmenta 3.3*.1-3] [= P. Oxy. 2744 col. II 9ss.]), 'μέρος απόθεσης αποβλήτων.'
- Η λέξη *βολεών* συσχετίζεται σε ελληνικό παπυρικό κείμενο από την Οξύρ(ρ)υγχο της ελληνορωμαϊκής Αιγύπτου με τον Μακεδόνα λεξικογράφο Αμερία. Ωστόσο δεν υπάρχει καμία άλλη ένδειξη σε αρχαίους και μεσαιωνικούς λεξικογράφους για κάποια ιδιαίτερη μακεδονική ιδιότητα ή/και προέλευση αυτής της λέξης. Η ετυμολογία της λέξης είναι προβληματική αν και ορισμένοι τη συσχετίζουν με το ρ. *βάλλω*.
- Αμερίας [= Δείναρχος, Fragmenta 3.3*.1-3] [= P. Oxy. 2744 col. II 9ss.], Luppe 1970 (*Archiv für Papyrussforschung* 20), 37, 42· Beekes 2010, λ. Βολεών.
57. **γαβαλά**, ους., θηλ., *γαβαλάν· ἐγκέφαλον, ἢ κεφαλὴν* (Ησύχ.) 'κεφαλή, εγκέφαλος(;)'.
Ο Ησύχιος αναφέρει τη γλώσσα *γαβαλάν* (αιτ. εν.) χωρίς να προσδιορίζει την προέλευσή της. Ο Hoffmann θεωρεί ότι είναι παράλληλος μακεδονικός τύπος της λ. *κεβαλά* (βλ. λ.), όμως ο Χατζιδάκις απορρίπτει οποιαδήποτε σχέση των δύο τύπων καθώς δεν θεωρεί τον τύπο *γαβαλά* μακεδονικό, αλλά ούτε και ομόρριζο του *κεβαλά*. Ο Mayer αντιθέτως βλέπει σε αυτόν τον τύπο φωνολογικές ομοιότητες (: αποδάσυνση κλειστών ηχηρών δασέων) με την ιλλυρική.
- Kretschmer 1896, 286-287· Fick 1909 (KZ 42), 147· Χατζιδάκις 1896 (*Αθηνά* 11), 136-137, υποσ. 1· Hatzidakis 1904 (KZ 37), 152· Χατζιδάκις 1927 (*Αθηνά* 39), 184-187· Χατζιδάκις 1925, 2· Hoffmann 1906, 50· Kretschmer 1928 (*Glotta* 16.3-4), 173· Mayer 1948 (*Glotta* 31.1-2), 114-121, ιδίως 118-121· Kalleris 1976, 362, υποσ. 3, 366, υποσ. 5, 381-408 (σποραδικά).
58. **γάρκαν**, ους., θηλ., *γάρκαν· ῥάβδον. Μακεδόνες* (Ησύχ.), 'ράβδος μακεδονική'.
Η λ. *γάρκαν* (αιτ.) θυμίζει τη συνώνυμη γλώσσα του Ησυχίου *γάρρα* 'ράβδος', αλλά και το *γέρρον* 'καλαμωτή λυγαριάς, ασπίδα', αλλά και 'ράβδος (από κλαδί δέντρου)'. Ωστόσο η σύνδεση είναι δύσκολη φωνολογικά, δηλ. *-ρκα* vs. *-ρρα* (< *-ρja*;) (πρβ. Kalleris). Τα *γάρραν* και *γέρρον* βέβαια μπορεί και να είναι ομόρριζα, αλλά σε διαφορετική μεταπτωτική βαθμίδα, δηλ. **gers-* > *γεpp-* (κανονική) vs. **grs-* > *γαpp-* (μηδενική) (πρβ. Forbes). Από την άλλη, υπάρχουν προβλήματα και με ενδεχόμενη συσχέτισή της γλώσσας (*γάρκαν*) με λέξεις που ανήκουν στο ίδιο σημασιολογικό πεδίο αλλά που αρχίζουν με *(β)ρα-/αρ-* (π.χ. *βράκος, βράκαλον, βράκετρον, ράκιδες, ράκτριαι*), εφόσον θεωρήσουμε πρώτα βέβαια ότι το αρχικό *γ-* είναι αποτέλεσμα παλαιογραφικού λάθους, ενώ στην πραγματικότητα πρόκειται για δίγαμμα (πρβ. ομοιότητα F ~ Γ) (βλ. Kalleris). Σε κάθε περίπτωση το ζήτημα παραμένει ανοικτό (πρβ. Beekes).
- Ησύχιος / Phavor., Sturz 1808, 38· Hoffmann 1906, 67-68· Pisani 1937, 16· Pisani 1948 (*Acme* 1), 312· Belardi 1950 (*Doxa* 3), 200 κ.ε.· Kalleris 1954 [1988], 136-137· Forbes 1958 (*Glotta* 36), 253-254· Beekes 2010, λ. γάρραν.
59. **γητικά**, ουσιαστικό, ουδ., *γητικά. παρὰ Ἀλεξάνδρῳ Ἐπιστολαῖς ποτήρια οὕτω καλούμενα* (Ησύχ.), 'ποτήρια'.
- Δεν υπάρχουν άλλες αρχαίες πληροφορίες πέραν του Ησυχίου για αυτή τη λέξη, ενώ και οι σύγχρονοι σχολιαστές του Ησυχίου (όπως και τα σημερινά ετυμολογικά λεξικά) δεν την καταγράφουν ή /και σχολιάζουν κανονικά.
- Ησύχιος, Phavor., Sturz 1808, 38,

60. **γόλα / γόδα**, ουσ., θηλ. (;) / ουδ. (πληθ.) (;), *γόλα· έντερα. Μακεδόνες (Ησύχ.) / γόδα· έντερα. Μακεδόνες (Phavor.), 'έντερα'.*

Η ακριβής μορφή (γόδα ή γόλα), αλλά και η ακριβής ετυμολογία αυτής της γλώσσας είναι προβληματικές. Οι σύγχρονοι εκδότες (Schmidt, Latte) προτιμούν την εκδοχή γόλα θεωρώντας ότι ο παραδεδομένος τύπος γόδα οφείλεται σε υποτιθέμενο παλαιογραφικό λάθος (Δ αντί Λ λόγω παρόμοιου σχήματος). Σε αυτή την περίπτωση, το γόλα θα αντιστοιχούσε (πρβ. μακεδ. <γ> = αρχ. ελλ. <χ> < *gh) στη συνώνυμη κοινή αρχαία ελληνική λέξη *χολάς* (συνήθως *χολάδες* (πληθ.)) 'έντερο/- α'. Όμως πολλοί μελετητές (Fick (σε μγν. στάδιο), Hoffmann, Pisani κ.ά. - βλ. επισκόπηση των παλαιότερων απόψεων στον Kalleris) εμμένουν στον τύπο γόδα λόγω της ομοιότητας με τη σανσκριτική λ. *gudá-m* 'έντερο'. Ένα βασικό πρόβλημα όμως με τον τύπο γόδα είναι ότι προϋποτίθεται μία ΙΕ ρίζα με δύο ηχηρά κλειστά (g, d), κάτι που είναι εξαιρετικά δύσκολο (πρβ. Beekes). Η πρόταση του Kalleris παρακάμπτει αυτό το πρόβλημα χωρίς φυσικά να αποτελεί μια βέβαιη λύση: θεωρώντας περιέργη την απουσία κάποιου ομόρριζου τύπου με τη σανσκριτική λ. *gudá-m* και τη μακεδ. γόδα στην κοινή ελληνική, αλλά και σε άλλες ΙΕ γλώσσες, ο Kalleris προτιμά την εκδοχή ενός μακεδ. τύπου **Fóδα* > *όδα*, όπου το δίγαμμα <F> θα παρερμηνεύτηκε αργότερα ως <Γ>. Συσχετίζει μάλιστα ο ίδιος αυτόν τον υποθετικό τύπο τόσο με λέξεις της μακεδονικής όσο και της αρχαίας ελληνικής γενικότερα (π.χ. *όδερος* 'κοιλιά κ.ά.') όσο και με λέξεις άλλων ΙΕ γλωσσών (σκτ. *udára-m* 'κοιλιά κ.ά.', λατ. *uterus* 'μήτρα'). Μια πρόσφατη, αλλά ευλογοφανής πρόταση του Méndez Dosuna προτείνει να διαβάσουμε εδώ τον τύπο *γολά* (με αλλαγή της θέσης του τόνου), ο οποίος θα αντιστοιχούσε σχετικά αβίαστα στην αττική λ. *χολή*.

Ησύχιος, Phavor., Sturz 1808, 38· Fick 1874 (KZ 22), 204· Fick 1897 (KZ 34), 550· Hoffmann 1906, 15-16, 49· Pisani 1937, 16· Kalleris 1954 [1988], 138-139· Furnée 1972, 141· Degani 1984, 15· Beekes 2010, λ. γόδα· Méndez Dosuna 2012, 65.

61. **γοτάν / γόφαν, γόταν, (γοϊτα)**, ουσ., αρσ.(;), *γοτάν· ὕν. Μακεδόνες (Ησύχ.), 'χοίρος, γουρούνι'.*

Η ετυμολογία της λέξης είναι ιδιαίτερα δύσκολη λόγω και πιθανής παλαιογραφικής σύγχυσης. Πρώτα απ' όλα, υπάρχει μια συσχέτισή της με μία άλλη συνώνυμη γλώσσα (αιτ.) του Ησύχιου, τη λ. *γοϊτα· οϊζ*. Μία πρόταση (Fick, Gray) είναι η συσχέτιση του τύπου με μια ΙΕ ρίζα **g^(w)u(tho)*- '(σωματική) ακαθαρσία'. Μία μεταγενέστερη πρόταση (Fick, σε β' στάδιο) είναι ότι πρόκειται για έναν ονοματοποιητικό (ηχομιμητικό) τύπο (*γο(ι)-γο(ι)*). Ωστόσο ο Hoffmann, αλλά κυρίως ο Kalleris βλέπουν εδώ κάποια παλαιογραφική σύγχυση μέσω της οποίας προέκυψε η γλώσσα *γοτάν* του Ησύχιου από τον αρχικό τύπο *ὕν*. Κατά τον Hoffmann, ο αρχικός τύπος ήταν **húFav/hóFav* (: <o> και <u> στη μακεδονική είχαν κοντινή προφορά, σύγχυση συμβόλου δασείας (|) με Γ στην αρχή λέξης καθώς και του δίγαμμα <F> με το <T> μεσοφωνηεντικά). Αντιθέτως ο Kalleris βλέπει έναν αρχικό τύπο **Fοτάν*, με γραφηματική σύγχυση ανάμεσα στο γάμμα και το δίγαμμα (Γ ~ F) στην αρχή της λέξης, όμως θεωρεί πραγματική την παρουσία του <T> στη βάση ενός υποτιθέμενου διαφορετικού κλιτικού παραδείγματος *ῥς, *ύτός*.

Ησύχιος, Sturz 1808, 38· Fick KZ 22 (1874), 204· Fick 1905 (*Beitr. z. IG Sprachen* 29), 200· Hoffmann 1906, 9, 15-16, 44· Pisani 1935, 25, υποσ. 3· Degani 1984, 15· Kalleris 1954 [1988], 140-141· Degani 1984, 15.

62. **γράβιον**, ουσ., ουδ., *Τμαχίδας δὲ ὁ Ρόδιος δέλετρον τὸν φανὸν καλεῖσθαι, οἶον, φησίν, οἱ νυκτερευόμενοι τῶν νέων ἔχουσιν ... οὓς οὔτοι ἐλάνας καλοῦσιν. Ἀμερίας δὲ γράβιον τὸν φανόν. Σέλευκος δὲ οὕτως ἐξηγεῖται ταύτην τὴν λέξιν. "γράβιόν ἐστιν*

τὸ πρίνινον ἢ δρύινον ξύλον, ὃ περιεθλασμένον καὶ κατεσχισμένον ἐξάπτεσθαι καὶ φαίνειν τοῖς ὀδοιποροῦσιν. τὸν φανὸν Ἀμερίας (Ἀθήναιος) / Τιμαχίδας δὲ δέλετρόν φησι καλεῖσθαι τὸν φανόν, οἷον οἱ νυκτερευόμενοι τῶν νέων ἔχουσιν, ὁ αὐτὸς δὲ καὶ ἑλάνη. Σέλευκος δὲ γράβιον φησι λέγεσθαι τὸ πρίνινον ἢ δρύινον ξύλον, ὃ ἐθλασμένον καὶ κατεσχισμένον ἐξάπτεσθαι καὶ φαίνειν τοῖς ὀδοιποροῦσιν, (Α, επιτομή) / μὴ ποτε δὲ ἄρα δάδων εἶδος τι καὶ τὸ τοιοῦτον γράβιον εἶγε πίσσαν καταστάζειν ἔχει ὡς δηλοῖ Θεοδωρίδας ὁ Συρακούσιος ἐν τῷ, πίσσα δ' ὑπὸ γραβίων ἔσταζεν. ὅτι δὲ καὶ πυρσὸς ὁ φανὸς ἐκαλεῖτο, οὐκ ἔστιν ἀμφιβαλεῖν (Ευστ.), 'φανάρι νυκτός για οδοιπόρους ἀπὸ ἀναμμένο ξύλο (ἀποφλοιωμένο) πουρναριού ἢ βελανιδιάς'

Ἡ λ. *γράβιον* σήμαινε πιθανῶς τὸ ἀποφλοιωμένο κομμάτι ξύλου (πουρναριού ἢ βελανιδιάς) που τὸ ἀνάβαν καὶ τὸ χρησιμοποιούσαν ὡς φανάρι νυκτός (δάδα) οἱ οδοιπόροι, κυρίως οἱ νεότεροι. Ἡ ὅποια ἐνδεχόμενη συσχέτισή της λέξης αὐτῆς με τὴν ἀρχαία μακεδονικὴ προκύπτει προφανῶς ἀπὸ τὴν ἀναφορά του Ἀθήναιου στὸν Μακεδόνα Ἀμερία. Ἡ προέλευση τῆς λέξης δὲν εἶναι βέβαιη (πρβ. καὶ τὴ σχετικὴ γλῶσσα Ἡσυχίου *γαβρία· φανοί, λαμπτήρες*, ἡ ὁποία εἶναι ἴσως ἐνδεικτικὴ ὡς πρὸς αὐτὸ λόγω τῆς φωνολογικῆς ποικιλίας τῆς ρίζας), ἀλλὰ οἱ περισσότεροι μελετητές πιθανολογοῦν τὴν προέλευσή της ἀπὸ τὸ προελληνικὸ γλωσσικὸ ὑπόστρωμα ἢ τὸν δανεισμό της ἀπὸ μιὰ βαλκανικὴ γλῶσσα, ἐνδεχομένως τὴν ἱλλυρικὴ. Ἡ λέξη αὐτὴ ὅμως φαίνεται ὅτι ἀπαντᾷ καὶ σὲ νεοελληνικὲς διαλέκτους, δηλ. *γράβος* (Ἠπειρος), *γάβρος* (Ἀρκαδία), με τὴ σημασία ἐνὸς παρόμοιου τύπου δέντρου δέντρου (Georgacas).

Τιμαχίδας ὁ Ρόδιος, Ἀμερίας, Σέλευκος [= Ἀθήναιος, *Δειπν.* 15.57.13-19· 2,2 161.9-12 (ἐπιτομή)] / Ευστάθιος *Παρεκθ.* Ὅδ 1.264.9-12, Sturz 1808, 38· Hoffmann 1906, 10· Georgacas 1941 (*BZ* 41), 361-362· Vasmer 1953, λ. *grab*· Porzig 1954, 148· Garbini 1969, 391 κ.ε.· Restelli 1969, 820· Furnée 1972, 169· Beekes 2010, λ. γράβιον.

63. **γυάλας / γυάλα, γυλλάς**, ουσ., ἀρσ. (:), *γυλλάς· εἶδος ποτηρίου, παρὰ Μακεδόσιν* (Ἡσύχ.) / *γυάλας· εἶδος ποτηρίου. παρὰ Μακεδόσι* (Etym. M.) 'εἶδος ποτηρίου'.

Ἡ ἀκριβὴς μορφή του τύπου δὲν εἶναι βέβαιη: στὸ κείμενο τοῦ Ἡσύχιου ὑπάρχει ἡ λ. *γυλλάς*, ἐνὸς στὸ Etymologicum Magnum (ἀλλὰ καὶ στὸν Ἀθήναιος) ἐμφανίζεται ἡ λ. *γυαλάς*. Οἱ Hoffmann καὶ Kalleris προκρίνουν τὸ δεύτερο (*γυαλάς* ἢ *γυαλας*), ἀλλὰ χωρὶς πολὺ ἰσχυρὰ ἐπιχειρήματα μάλλον. Πιθανὴ σχέση με λέξεις που δηλώνουν κάτι 'κυρτό/κοίλο ἢ κούφιο', π.χ. *γύαλον, γύαλος/γυαλός* κλπ. (πρβ. Beekes).

Ἡσύχιος /Etym. M. Fick 1874 (KZ 22), 204· Hoffmann 1906, 71· Kalleris 1954 [1988], 142· Degani 1984, 15· Beekes 2010, λ. γύαλον.

64. **γῶπας** (αιτ. πλ.·) ουσ, ἀρσ., *γῶπας· κολοιούς. Μακεδόνες* (Ἡσύχ.), 'κοράκι, καλιακούδα, κίσσα'.

Ὁ Kalleris ἀκολουθώντας τὸν Lesny υποστηρίζει ὅτι τὸ μακεδ. *γῶπας* (αιτ. πληθ.) ἀντιστοιχεῖ φωνολογικά στὸ ἀρχαῖο ἐλληνικὸ *γῶπας* (αιτ. πληθ.) 'ἀρπακτικὸ πτηνὸ' επικαλούμενος τὴν παραπλήσια προφορά του /o/ με τὸ /u/ στὴ μακεδονικὴ. Ὅμως ἡ σημασία αὐτῆς τῆς λέξης φαίνεται ὅτι εἶναι διαφορετικὴ στὴ μακεδονικὴ, δηλ. 'κοράκι, καλιακούδα, κίσσα'. Ἀντιθέτως ἄλλοι εἰδικοί (π.χ. Fick, Hoffmann) βλέπουν ἐδῶ μιὰ σχέση

με το ομηρ. (σ)κῶπας (αιτ. πληθ.) 'είδος νυκτόβιου πτηνού (κουκουβάγια)'. Καμία πρόταση ωστόσο δεν είναι μάλλον αρκετά πειστική.

Ησύχιος, Phavor., Sturz 1808, 38· Fick (KZ 22) 1874, 205· Hoffmann 1906, 47· Lesny (KZ 42) 1909, 297 κ.ε.· Kretschmer 1910-12 (Glotta 3), 307· Pisani 1937, 16· Kalleris 1954 [1988], 142-143· Furnée 1972, 110· Degani 1984, 15· Beekes 2010, λ. γῶπας ·Beekes 2014, 75.

65. **δαίτας** (αιτ. πλ.;), ουσ., αρσ., **δαίτας*· *μεριστάς* <Μακεδόνες> (Ησύχ.) / *δαίτας*· *μεριστάς* ὡς οἱ Μακεδόνες φασίν (Ψ-Κ), 'ο επιφορτισμένος (κριτής) με τη διανομή του φαγητού στα γεύματα'.

Σύμφωνα με τα σχετικά χωρία των αρχαίων λεξικογράφων, η λέξη αναφέρεται σε άνδρες επιφορτισμένους με το (τιμητικό) καθήκον του διαμοιρασμού-διανομής της τροφής σε γεύματα. Ο Kalleris βλέπει εδώ την επιβίωση ηθών της ηρωικής εποχής (των επών) στην αρχαία Μακεδονία. Ωστόσο ο Hoffmann εξετάζοντας και άλλους σχετικούς διαλεκτικούς τύπους (*δατητής*, *δαιτρός*, *-δαίτας/-δαίτης*) οι οποίοι σχετίζονται με την έννοια 'κριτής/δαιτητής' ή/και 'διαμοιραστής (ωμού μάλλον) κρέατος', διατυπώνει τη θέση ότι εδώ μάλλον πρόκειται για την αιτ. πληθ. ενός αφηρημένου θηλυκού ουσιαστικού (και όχι ενός αρσενικού ενεργούντος προσώπου), με τη σημασία '(εορταστικά) γεύματα με κατανάλωση ωμού κρέατος' (*ῶμοφάγοι δαίτες*), τα οποία θα αποτελούσαν προφανώς ένα σημαντικό στοιχείο της βουκολικής ζωής των Μακεδόνων.

Ησύχιος, Ψευδο-Κύριλλος 171 (στον Schmidt) Hoffmann 1906, 79 κ.ε.· Kalleris 1954 [1988], 143.

66. **δάνος**, ουσ., αρσ., *δάνον* γάρ Μακεδόνες τὸν θάνατον καλοῦσι (Πλ.), 'θάνατος'.

Η λέξη μαρτυρείται από τον Πλούταρχο και συσχετίζεται από τους περισσότερους με την (επόμενη) γλώσσα του Ησυχίου *δανῶν*, αλλά και με την πιο κοινή αρχαία ελληνική *θάνατος*. Ωστόσο, δεν είναι βέβαιο αν η υποτιθέμενη μακεδονική λέξη είναι επίσης αρσενικού γένους ή ένα σιγματικό ουδέτερο (Hoffmann). Ο Kalleris πάντως αμφισβητεί την ύπαρξη της λέξης, αφού αυτή άλλωστε δεν καταγράφεται από λεξικογράφους. Θεωρεί λοιπόν ότι οφείλεται σε παρανόηση του Πλουτάρχου ο οποίος αυθαίρετα συσχέτισε το *δάνος* με το *θάνατος* (πρβ. ΑΕ <θ> = μακεδ. <δ>) λόγω λανθασμένης ερμηνείας και μορφολογικής επανάλυσης λέξεων, όπως το *ρίγεδανός* 'τρομακτικός' και το (υποτιθέμενο) *σφεδανῶν* (= ομηρ. *σφεδανόν*) 'ορμητικός, οργισμένος'. Ωστόσο η άποψη αυτή του Kalleris δεν φαίνεται να έχει γνωρίσει μεγάλη αποδοχή στη σύγχρονη βιβλιογραφία.

Πλούταρχος, *Ηθικά* (= *Quomodo adolescens poetas audire debeat*) 22.C.12, Sturz 1808, 38· Fick 1874 (KZ 22), 205· Hoffmann 1906, 75· Pisani 1937, 11· Kalleris 1954 [1988], 143· Degani 1984, 16· Crespo 2012, 59· Méndez Dosuna 2012, 65.

67. **δανῶν**, μετοχή (:), *δανῶν· κακοποιῶν· κτείνων· Μακεδόνες* (Ησύχ.), 'αυτός που σκοτώνει'.

Η λέξη μοιάζει με μετοχή ενεστώτα ενός ρήματος *δανέω* ή πιθανότερο *δανῶω* (= **θανῶω*, πρβ. *θάνατος* > *θανατόω*) το οποίο θα μπορούσε να είναι παράγωγο της λέξης *δάνος* (βλ. λ.). Ωστόσο ο Kalleris δεν συμμερίζεται αυτή την επικρατούσα άποψη και θεωρεί ότι και αυτός ο τύπος είναι δημιουργήμα των αρχαίων γραμματικών πριν από την εποχή του Ησυχίου λόγω κακής μορφολογικής επανάλυσης και ερμηνείας της λ. *σφεδανῶν* (= ομηρ. *σφεδανόν*) 'ορμητικός, οργισμένος'. Ωστόσο, όπως και με τη λ. *δάνος* (βλ. σχετικά), η άποψή του δεν φαίνεται να έχει γνωρίσει μείζονα αποδοχή στη σύγχρονη βιβλιογραφία.

Ησύχιος, Sturz 1808, 38· Fick 1874 (KZ 22), 205· Hoffmann 1906, 76· Pisani 1937, 11· Kalleris 1954 [1988], 143-147· Degani 1984, 16· Méndez Dosuna 2012, 65

68. **δάρυλλος**, ουσ., θηλ.(:), *δάρυλλος· ή δρυῖς, ὑπό Μακεδόνων* (Ησύχ.), '(μικρή;) δρυς'.

Η λέξη θεωρείται γενικά ένας μακεδονικός παράλληλος τύπος της λέξης *δρυς*. Το επίθημα -υ-λλος (συνήθως υποκοριστικό) δεν αποτελεί πρόβλημα ετυμολογικά αφού απαντά συχνά στην αρχαία ελληνική (πρβ. και την παρόμοια λ. *δόρυλλος*), όμως ο φωνηεντισμός (/a/) της ρίζας έχει δώσει αφορμή για υποθέσεις σχετικά με μια δάνεια (και άρα μη ελληνική) καταγωγή της λέξης (κελτική;). Ο Kalleris όμως υποστηρίζει ότι πρόκειται για έναν πλήρως ελληνικό τύπο με τον ιδιαίτερο φωνηεντισμό της να δικαιολογείται από την παρουσία του <ρ>, το οποίο στην (πρώιμη) αρχαία ελληνική μπορούσε θεωρητικά να αναπτύξει στην απουσία άλλου φωνήεντος μέσα στην ίδια συλλαβή (μηδενική μεταπτωτική βαθμίδα) ένα βραχύ φωνήεν /a/. Με άλλα λόγια, ο Kalleris βλέπει εδώ ως αρχικό τύπο της ρίζας το *δρυ-* παρά το *δόρυ-* (πρβ. και Fick, Hoffmann).

Ησύχιος/Phavor.Sturz 1808, 38· Fick 1874 (KZ 22), 205· Hoffmann 1906, 41· Pisani 1937, 17· Degani 1984, 16· Kalleris 1954 [1988], 151-152.

69. **δεδάλα**, ουσ., θηλ., **δεδάλας· δεσμάς* (Ησύχ.), 'δεσμός'. μακεδονική.

Ο Hoffman θεωρεί τη λέξη ως το μακεδονικό ισοδύναμο μιας αρχαίας ελληνικής **δέθλα*. Ωστόσο στην τελευταία έκδοση του κειμένου του Ησύχιου (Latte) η λέξη επισημαίνεται ως προβληματική.

Ησύχιος, Phavor., Hoffmann 1906, 67.

70. **δέημος**, ουσ., αρσ., *δέημος· νόμος· ή δεσμός* (Ησύχ.), 'θεσμός, νόμος, δεσμός'.

Ο Hoffmann υποστηρίζει ότι η λέξη είναι το μακεδονικό ισοδύναμο λέξεων όπως αττ. *θεσμός* και δωρ. *τε-θμός* <**θε-θμός* (πρβ. μακεδ. δ- ~ ΑΕ θ), αλλά με ένα διαφορετικό επίθημα (-ημος).

Ησύχιος, Hoffmann 1906, 82.

71. **[δεόμενος (:)],** μτχ.(:), αρσ., *[δεόμενος· νόμος· δεσμός]* (Ησύχ.), (νόμος, δεσμός).

Ο τύπος αυτός δεν θεωρείται γνήσιος στην τελευταία έκδοση του κειμένου του Ησύχιου (Latte). Ο Hoffmann βασιζόμενος σε προηγούμενη έκδοση (Schmidt) φαίνεται ότι θεωρεί τον τύπο πραγματικά μακεδονικό στη βάση της ίδιας λογικής με τη λ. *δέημος* (βλ. λ.).

Hoffmann 1906, 82.

72. **δεκανός**, ουσ., αρσ., 'δεκάδαρχος/-άρχης, δεκανέας' (στρατιωτικός όρος)

Η λέξη αυτή όπως και οι παράγωγάς της απαντούν στην πτολεμαϊκή Αίγυπτο (σε παπύρους) ήδη από τον 3ο αι. π.Χ., (και με τη σημασία του 'επικεφαλής δέκα ανδρών (της αστυνομίας μάλλον παρά του στρατού)'. Ασφαλώς όμως θα αποτελούσαν μέρος της στρατιωτικής ορολογίας του μακεδονικού στρατού από παλαιότερα αφού άλλωστε η 'δεκάδα ανδρών' ήταν βασική μονάδα του (βλ. και Αρριανό). Ο Kalleris ακολουθώντας και την άποψη του Wilamowitz (βλ. Kalleris 1954, 154) θεωρεί τη λέξη μακεδονική και ισοδύναμη του αττικού *δεκ(αδ)άρχης* ή *δεκα(δα)ρχος*.

Kalleris 1954 [1988], 153-155.

73. **δεκανία**, ουσ., θηλ., 'δύναμη δέκα ανδρών/αξίωμα δεκανού' (στρατιωτικός όρος).

Η λέξη είναι παράγωγο της λ. *δεκανός* (βλ. λ.) και αναφέρεται στο αξίωμα του *δεκανού/δεκανικού* ή κυρίως στη μονάδα των δέκα ανδρών (*δεκάς*) που διοικούσε (πρβ. και παρόμοιους αρχαίους ελληνικούς όρους όπως *δεκαδαρχία, χιλιαρχία* κλπ). Απαντά κυρίως στην πτολεμαϊκή Αίγυπτο, όμως αρχικά ήταν όρος του μακεδονικού στρατού, όπου και αποτελούσε τη βασική μονάδα του (*Kalleris*).

Kalleris 1954 [1988], 153-155.

74. **δεκανικός**, ουσιαστικοποιημένο επίθετο, αρσ., 'δεκάδαρχος/-άρχης, δεκανέας' (ίσως αρχικά 'ο αντικαταστάτης του δ.') (στρατιωτικός όρος).

Ο όρος είναι παράγωγο της λέξης *δεκανός* και ίσως αρχικά αναφερόταν στον αντικαταστάτη / εκτελούντα χρέη *δεκανού*, όμως σύντομα απέκτησε την ίδια σημασία ακριβώς με τον κανονικό αυτό όρο (μικρές διαφορές στη σημασία τους μπορεί να ήταν υπαρκτές, αλλά είναι μάλλον δύσκολο να καταδειχθούν με σαφή τρόπο).

Kalleris 1954 [1988], 153-155.

75. **δεκαστάτηρος**, ουσιαστικοποιημένο επίθετο, αρσενικό, κατέλεγεν αυτούς ἐς τὰς Μακεδονικὰς τάξεις, δεκαδάρχην μὲν τῆς δεκάδος ἡγεῖσθαι Μακεδόνα καὶ ἐπὶ τούτῳ διμοιρίτην Μακεδόνα καὶ δεκαστάτηρον, [...] ἐπὶ τούτοις δὲ δώδεκα Πέρσας καὶ τελευταῖον τῆς δεκάδος Μακεδόνα, δεκαστάτηρον καὶ τοῦτον, [...] (Arr.), '(στρατιώτης) με αποζημίωση (μισθό) δέκα στατήρων' (στρατιωτικός όρος).

Ο όρος απαντά τουλάχιστον από την εποχή του Μ. Αλεξάνδρου, αλλά ίσως ήταν ακόμη παλαιότερος στη Μακεδονία. Από καθαρά γλωσσική άποψη, η λέξη παρουσιάζεται ως ένας κανονικός γλωσσικός τύπος της αρχαίας ελληνικής, όμως μόνο στη Μακεδονία εμφανίζεται ως ονοματικός τύπος αρσενικού γένους με αυτή την ειδική σημασία.

Αρριανός 7.23.3-4, *Kalleris* 1954 [1988], 156.

76. **διμάχαι**, ουσ., αρσ., *διμάχαι· οἱ λεγόμενοι ἄμιπποι, οἵτινες ὅτε μὲν πεζῆ, ὅτε <δὲ> ἐφ' ἵππων μάχονται* (Hσύχ.) / *Διμάχαι· οἱ λεγόμενοι ἄμιπποι. οἵτινες ὅτε μὲν πεζῆ, ὅτε δὲ ἐφ' ἵππων μάχονται* (Phan.) / *ἦν δέ τι καὶ ἕτερον εἶδος ἱππέων, διμάχαι, Ἀλεξάνδρου τὸ εὖρημα, κουφοτέραν πεζοῦ ὀπλίτου καὶ βαρυτέραν ἱππέως ἔχοντες σκευήν, ἐξησκημένοι πρὸς ἄμφω, καὶ τὴν ἐκ γῆς καὶ τὴν ἀφ' ἵππου μάχην, ὅπως ἐν μὲν τοῖς ἱπασίμοις ἱππεύοιεν, εἰ δέ τοι εἰς ἄφιππα ἀφίκοντο, μὴ εἶεν ἀπόμαχοι παντάπασι, μηδὲ πάθοιεν τὸ πάθημα τὸ Λύδιον· ἀλλὰ τὸν μὲν ἵππον παρελάμβανεν ἐξεπίτηδες ἐπ' αὐτῷ τούτῳ παρεπόμενός τις ὑπηρετής, ὁ δ' ἐκ τοῦ ἵππου καταβάς εὐθύς ὀπλίτης ἦν* (Π) / *[διμάχαι δ' ὄντες, ἐπειδὴν ἀπὸ τῶν ἵππων ἀγωνισάμενοι νικήσωσι, καταπηδῶντες καὶ τὴν τῶν πεζῶν τάξιν μεταλαμβάνοντες θαυμαστάς ποιοῦνται μάχας* (Δ)] / 'οι στρατιώτες που μπορούσαν να πολεμούν και ως πεζοί και ως ιππεῖς' (στρατιωτικός όρος).

Στρατιώτες του μακεδονικού στρατού που άλλοτε πολεμούσαν ως πεζοί και άλλοτε ως ιππείς, βάσει σχετικού σχεδιασμού (βλ. Kalleris, όπου όμως σχολιάζονται και αντίθετες απόψεις). Από γλωσσική άποψη είναι μία κανονική αρχαιοελληνική σύνθετη λέξη, με μοναδική ιδιαιτερότητα την κατάληξη -μάχας (= αττ.-ιων. -μάχης) αντί του συχνότερου -μάχος (πρβ. όμως και άλλους στρατιωτικούς όρους σε -μάχαι, π.χ. *όπλομάχαι*, *μονομάχαι* κλπ). Ο Hoffmann θεωρεί ότι και αυτός ο στρατιωτικός όρος καθώς και πολλοί άλλοι όροι του μακεδονικού στρατού που είναι κοινοί αρχαιοελληνικοί γλωσσικοί τύποι (π.χ. *βηματιστής*, *ἀργυράσπιδες*, *πεζέταιροι*) μπορεί στην πραγματικότητα να εισήχθησαν από τη νότια Ελλάδα καθώς ο Φίλιππος και ο Αλέξανδρος υιοθέτησαν σε σημαντικό βαθμό τα στρατιωτικά πρότυπά τους από εκεί. Τον ίδιο όρο χρησιμοποιεί πάντως και ο Διόδωρος Σικελός για να αναφερθεί σε παρόμοια οργάνωση και τακτική του στρατού των Κελτιβήρων (πρβ. επίσης και σχετική μαρτυρία του Ποσειδώνιου του Φιλόσοφου (αποσπάσματα)).

Ησύχιος / Phavor. / Πολυδεύκης, *Ονομαστικόν* 1.132 / [Διόδωρος Σικελός 5.33.5], Hoffmann 1906, 83· Kalleris 1954 [1988], 156-157· Degani 1984, 16.

77. **διμοιρίτης /διμοιριστής**, ουσ., αρσ., *διμοιρίτης· διμοιραῖος* (H) / *διμοιριστής· διμοιραῖος* (Phan.) / [...], *δεκαδάρχη μὲν τῆς δεκάδος ἠγεῖσθαι Μακεδόνα καὶ ἐπὶ τούτῳ διμοιρίτην Μακεδόνα καὶ δεκαστάτηρον, οὕτως ὀνομαζόμενον ἀπὸ τῆς μισθοφορᾶς, ἦντινα μείονα μὲν τοῦ διμοιρίτου, [...]* (A.) 'στρατιώτης που λαμβάνει διπλό μισθό' (στρατιωτικός όρος).

Στρατιώτης του μακεδονικού στρατού που λάμβανε διπλό μισθό, αργότερα όμως απέκτησε και τη σημασία ενός χαμηλόβαθμου τίτλου, δηλαδή κατώτερου του *δεκαδάρχη* (βλ. λ.) και ανώτερου του *δεκαστάτηρου* (βλ. λ.) (πρβ. Αρριανό). Αποτελεί μία κανονική αρχαιοελληνική σύνθετη λέξη, όμως από τις πηγές γνωρίζουμε ότι η αρχική χρήση της μαρτυρείται για τον μακεδονικό στρατό, με ασφάλεια κατά τη βασιλεία του Αλεξάνδρου και πιθανώς ήδη από τη βασιλεία του Φιλίππου (Kalleris). Αργότερα επεκτάθηκε (; ή συγχώνευση δύο διαφορετικών όρων;) ως στρατιωτικός όρος και στους στρατούς των διαδόχων έχοντας εκεί τη σημασία 'επικεφαλής διμοιρίας' (Kalleris).

Ησύχιος, Phavor., Αρριανός 7.23.3-4, Kalleris 1954 [1988], 157· Degani 1984, 16.

78. **δοιαί** (;), θηλ.(;), **δοιαί· δύο* (Δ 7 ..) *Αη δισσαί. [δοιαί δίκαι· βουλαί δύο Αη]*

δοιαί γάρ τε πύλαι ἀμενηνῶν εἰσιν ὀνειρῶν· τὴν ἔκθασιν τῶν ὀνειρῶν Ὀμηρος μεταφορικῶς εἶπεν (τ 562) / *†δωαί· δικαίως, ὀσίως* (Ησύχ.), 'δύο';).

Ο Hoffmann υποστήριξε λανθασμένα στη βάση μιας άλλης εκδοχής του κειμένου (*δοιαί· δύο. ἢ δίκαι.*) ότι η γλώσσα *δοιαί* με την (ανύπαρκτη) σημασία 'δίκαι' (αντί της κανονικής 'δύο') θα μπορούσε να συσχετιστεί με μια άλλη γλώσσα του Ησυχίου (με εξίσου προβληματική χειρόγραφη παράδοση), τη *δωαί*. Αυτή την τελευταία την διορθώνει ο ίδιος σε *†δωαῖ* (δοτική σκοπού) θεωρώντας την το μακεδονικό αντίστοιχο της αττ. δοτ. εν. *θωαῖ* 'για ποινή, πρόστιμο' (πρβ. και ομηρ. *θωή*).

Ησύχιος, Hoffmann 1906, 8.

79. **δόρατα**, ουσ., ουδ.,

Ο Hoffmann σημειώνει ότι δεν υπάρχει καμία απολύτως ένδειξη ότι υπήρχε κάποια άλλη λέξη για τα δόρατα στον μακεδονικό στρατό, αφού όλοι οι αρχαίοι ιστορικοί χρησιμοποιούν αυτόν τον κοινό αρχαίο ελληνικό όρο.

Hoffmann 1906, 89.

80. **δράμις**, ουσ., θηλ. (;), *καί οί γλωσσογράφοι δέ ἄρτων ὀνόματα καταλέγουσι· Σέλευκος μὲν ΔΡΑΜΙΝ ὑπὸ Μακεδόνων οὕτως καλούμενον, ΔΑΡΑΤΟΝ δ' ὑπὸ Θεσσαλῶν (Αθήναιος) / ἔστι δὲ καὶ παρὰ Μακεδόσιν ἄρτος δράμις καλούμενος (Α, επιτ.), 'εἶδος (ἄζυμου) ψωμιού'.*

Η λέξη αναφέρεται σε ένα είδος άζυμου άρτου (δηλ. χωρίς μαγιά) που παρασκευαζόταν για κάποια συγκεκριμένη εορτή. Αυτό το είδος άρτου υπήρχε κατά τον Αθήναιο και στους Αθαμάνες (Ηπειρος), τη Θεσσαλία, τους Δελφούς και αλλού. Ο Kalleris το ετυμολογεί από μία ρίζα *δαρ- 'σκληρός', όπως βέβαια και τα *δαρόν, δάρατον, δάρατα, δράμιξ* άλλων, γειτονικών κυρίως, διαλέκτων (η διαφορετική θέση του φωνήεντος /a/ της ρίζας αποδίδεται από τον ίδιο σε «μετάθεση φωνήεντος», όμως προφανώς πρόκειται για ανάπτυξη δευτερεύοντος βραχέος φωνήεντος /a/ πριν ή μετά το συλλαβικό υγρό). Κάποιοι επιστήμονες (Fick, Pisani) όμως έχουν διακρίνει στο *δράμ-ις* (<*δράμις;) μια ρίζα *δραβ- = αττ. *θραφ- (πρβ. *έ-τράφ-ην*), δηλ. βλέπουν εδώ τη μηδενική μεταπτωτική βαθμίδα της ρίζας *θρεφ-*. Στην ουσία δηλαδή υποστηρίζεται ότι είναι ένας μακεδονικός τύπος παράλληλος με το αττ. *θρέμ-μα* 'τροφή'. Αντιθέτως, ο Hirt υποστηρίζει ότι η σημασία της ρίζας αναφέρεται σε ένα είδος δημητριακού και συσχετίζει τη λέξη με το θεσσαλικό *δάρατος* και το δελφικό *δαράτα*. Οι Hoffmann και ο Kalleris όμως απορρίπτουν αυτή τη θεωρία αφού το όνομα κάθε τύπου άρτου στα αρχαία ελληνικά σχετίζεται συνήθως με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του (βλ. παραπάνω) και καταλήγουν στο απλό συμπέρασμα ότι πρόκειται για κοινό όρο γειτονικών ελληνικών διαλέκτων, συμπεριλαμβανομένης της μακεδονικής. Αξιοσημείωτη ως προς αυτό το σημείο είναι η παρατήρηση του Χατζιδάκι ότι η εναλλαγή της κατάληξης *-ις* και *-ιξ* είναι ένα σύνηθες χαρακτηριστικό της αρχαίας ελληνικής γενικότερα (π.χ. *έλιμις* - *έλιμιξ* 'εντεροσκώληκας').

Σέλευκος [= Αθήναιος, *Δειπν.* 3.81.1-4] / Αθήναιος, *Δειπν.* (επιτομή) 2,1. 25.34, Sturz 1808, 38· Fick 1874 (KZ 22), 206· Hoffmann 1906, 72, 115· Hirt (*Die Indogermanen*) 1907, 653· Pisani 1937, 11· Χατζιδάκις (*Γλωσσολογικά μελέται* I) 1901, 56, υποσ. 2· Kalleris 1954 [1988], 158-159.

81. **δρήξ**, ουσ., αρσ. (;), *δρήγες†δρήξ· στρουθοί. Μακεδόνες (Ησύχ.). 'σπουργίτια'.*

Οι περισσότεροι μελετητές υποστηρίζουν τον τύπο *δρήγες* που είχε υιοθετήσει ο Schmidt στη δική του παλαιότερη έκδοση του Ησυχίου (όμως ο Latte ακολουθεί με πολύ σκεπτικισμό εδώ (+) τη χειρόγραφη παράδοση). Το βασικό επιχείρημα είναι όταν καταγράφονται από λεξικογράφους παρόμοιοι διαλεκτικοί τύποι για τα 'σπουργίτια', αυτοί έχουν πάντα ένα <γ> στο θέμα (π.χ. *δίγηρες, δίρηγες, δηγήρες/δήγηρες, δρήξ*). Ο Pisani ωστόσο υποστήριξε ότι η μακεδονική μπορεί να είχε αποβάλει το μεσοφωνηεντικό γ στα πλαίσια μιας 'δωρικομακεδονικής' φωνολογικής ιδιαιτερότητας. Αυτή ήταν και η άποψη του Blumenthal λίγο νωρίτερα, μόνο που ο τελευταίος έβλεπε εδώ ένα κοινό φωνολογικό χαρακτηριστικό της ιλλυρικής με τη «δωρικομακεδονική». Ο Kalleris όμως απορρίπτει αυτή τη θεωρία (πρβ. και τα πολλά ελληνικά διαλεκτικά παράλληλα). Η ετυμολογία της λέξης είναι αβέβαιη καθώς δεν είναι σαφής ούτε καν η ακριβής μορφολογική υπόσταση της ρίζας. Ίσως να πρόκειται βέβαια για ονοματοποιητική λέξη, όμως ο Fick προχωρά σε κάποιο συσχετισμό με το ρήμα *τρίζω* 'κρώζω', ενώ ο Kalleris βλέπει διστακτικά μια δυναμική σχέση με λέξεις που έχουν την έννοια 'μάχομαι', π.χ. *δήρη* 'μάχη', *δηρίττω* 'φιλον(ε)ικώ' κλπ.

Ησύχιος / Phavor., Sturz 1808, 38· Fick 1874 (KZ 22), 206· Hoffmann 1906, 47· von Blumenthal 1930, 26-27· Pisani 1937, 23· Kalleris 1954 [1988], 159-160· Degani 1984, 16.

82. **δώραξ**, ουσ., αρσ., *δώραξ· σπλήν υπό Μακεδόνων* (Ησύχ.), 'σπλήνα(;)'.

Η λέξη *δώραξ* είναι μορφοφωνολογικά συμβατή με την αρχαία ελληνική λέξη *θώραξ* (πρβ. και την «αναμενόμενη» εναλλαγή μακεδ. <δ> ~ ΑΕ <θ>). Η εντελώς διαφορετική σημασία τους όμως είναι δύσκολο να ερμηνευθεί πειστικά. Αρκετοί μελετητές (βλ. Kalleris) υπέθεσαν ότι μπορεί να οφείλεται στον τρόπο με τον οποίο υιοθετήθηκε από τους μακεδόνες στρατιώτες η ιατρική ορολογία των ελλήνων ιατρών, δηλ. οι όροι για επιδέσμους (στο σώμα): αρχικά *θώραξ* σήμαινε τον επίδεσμο του κορμού αλλά αργότερα απέκτησε τη σημασία 'σπλήν' στη μακεδονική αφού τόσο ο επίδεσμος όσο και το συγκεκριμένο ανθρώπινο όργανο έχουν πλατύ σχήμα. Ωστόσο αυτή είναι μία υπόθεση που δεν εδράζεται σε ιδιαίτερα στέρεο έδαφος (πρβ. εξάλλου και την παρουσία της κανονικής λέξης *θώραξ* σε μακεδονικές επιγραφές της ελληνιστικής εποχής). Ο Kalleris προτείνει να εξεταστεί το ενδεχόμενο ο πραγματικός τύπος να μην είναι *δώραξ* αλλά δεδομένης και της λανθασμένης αλφαβητικής θέσης της λέξης στο λεξικό του Ησύχιου (μαζί με τη λ. *δώρα* βρίσκεται ανάμεσα στα λήμματα *δώριον* και *δωριάζειν*) να ήταν πλησιέστερα προς ένα επίθετο *δωρός* (= αττ. *ζωρός*) 'γνήσιος, ζωρός'. Πρβ. επίσης εδώ τη γλώσσα του Ψευδο-Κυρίλλου *δῶος· σπλήν*, η οποία ίσως σχετίζεται με ένα δωρ. επίθετο *δῶος* (= αττ. *ζωός*) που είχε παρόμοια σημασία.

Ησύχιος / Phavor. Sturz 1808, 38· Fick 1874 (KZ 22), 206· Hoffmann 1906, 75· Pisani 1937, 12· Kalleris 1954 [1988], 160-162· Degani 1984, 17.

83. **έδέατρος / έλέατρος**, ουσ., αρσ., *έδέατρος· προγεύστης βασιλέως· έπιμελητής δείπνου* (Ησύχ.) / *έλέατρος και έδέατρος διαφέρει· έλέατρος μὲν γάρ έστιν ό μάγειρος παρά τοῖς έλεοῖς· τράπεζαι δ' είσι μαγειρικά* (Όμηρος I 215) "*και ειν έλεοῖσιν έχεισαν*". *έδέατρος δὲ ό προγεύστης, παρά τὰ έδέσματα* (Αμ.) / *έκάλουν δέ, φησί, και τούς προγεύστας έδεάτρος, ότι προήσθιον τῶν βασιλέων πρὸς άσφάλειαν· νῦν δὲ ό έδέατρος έπιστάτης γέγονε τῆς όλης διακονίας· ήν δ' έπιφανής και έντιμος ή χρεία· Χάρης γοῦν έν τῆ γ' τῶν ίστοριῶν* (p. 116 M) *Πτολεμαῖόν φησι τὸν Σωτήρα έδέατρον άποδειχθῆναι Άλεξάνδρου· μήποτε δὲ και όν νῦν καλοῦσι Ρωμαῖοι προγεύστην τότε οί Έλληνες προτένθην ώνόμαζον, ώς Άριστοφάνης έν προτέραις Νεφέλαις* (1196) *διὰ τούτων· (Αθήναιος) / Έδέατρος: τὸ μὲν όνομα Έλληνικόν, ή δὲ χρεία Περσική· ήν δὲ προγεύστης τὸ πρῶτον και προήσθιε τοῦ βασιλέως είς άσφάλειαν· ύστερον δὲ ένομίσθη έδέατρον καλεῖν τὸν έπιστάτην τῆς όλης διακονίας και παρασκευῆς* (Σουίδα), «τίτλος υψηλόβαθμου αξιωματούχου της μακεδονικής αυλής» 'αρχιοικονόμος'.

Η λ. *έδέατρος* αναφέρεται σε ανώτερο αξιωματούχο ('αρχιοικονόμος';) της μακεδονικής αυλής, δηλ. τον Πτολεμαίο του Λάγου, την εποχή του Μ. Αλεξάνδρου (τουλάχιστον). Ο τίτλος μάλιστα επιβίωσε στην αυλή της πτολεμαϊκής Αιγύπτου (*έδέατρος*, αλλά και *άρχεδέατρος*). Η πληροφορία για τη μακεδονική διάσταση της λέξης προέρχεται μόνο από τον Αθήναιο ο οποίος αντλεί από τον βιογράφο του Αλεξάνδρου, τον Χάρη. Οι ετυμολογίες της λέξης ποικίλλουν. Άλλοι βλέπουν εδώ ένα προσαρμοσμένο γλωσσικό δάνειο από την περσική, άλλοι συσχετίζουν τη λέξη με το ρ. *έδω* 'τρώγω' και άλλοι βλέπουν την παραφθαρμένη μορφή μιας υποτιθέμενης λέξης **έπι-δέατρος* (=ΑΕ **έπι-θέατρος*;) με την

έννοια 'επι-βλέπων, επι-σκοπών' κλπ. (πρβ. *έφ-ορος, επί-σκοπος*) (Hoffmann). Ωστόσο, όλες οι απόψεις παρουσιάζουν προβλήματα (πέραν και της γνωστής σύγχυσης με το *έλεατρος* (βλ. λ.)): οι δύο πρώτες ετυμολογικές προσεγγίσεις δύσκολα δικαιολογούν την παρουσία του -α- στο -α-τρος (ίσως βέβαια αναλογικά από λέξεις όπως *ίατρος*), ενώ επιπλέον η πρώτη πρόταση (: περσικό δάνειο) στηρίζεται σε πληροφορίες μεταγενέστερων συγγραφέων της ρωμαϊκής περιόδου μολονότι η λέξη απαντά ήδη από τα τέλη του 4ου αι. π.Χ. Η τρίτη ετυμολογική προσέγγιση είναι εντελώς υποθετική και προϋποθέτει διάφορες φωνολογικές μεταβολές (απώλεια άτονου <ι>, αφομοίωση και αποβολή του <π>). Οι περισσότεροι μελετητές κλίνουν προς τη β' ετυμολογία (: *δέω* 'τρώγω') εξηγώντας τη μεγάλη σημασιολογική απόσταση ως επιβίωση ηθών της εποχής των ηρώων στη μακεδονική αυλή (πρβ. και το συγγενές *κρεω-δαίτα* στη Σπάρτη που από μια αρχική κυριολεκτική σημασία 'αυτός που διαμοιράζει το γεύμα (κρέας) στο τραπέζι/γεύμα του βασιλιά' έλαβε αργότερα τη σημασία ενός τιμητικού τίτλου στη Σπάρτη). χωρίς εθνοτική αναφορά κείμενο Αθήναιου: *εδέατρος/ελέατρος*

Ηούχιος / [Αμμώνιος] De adfinium vocabulorum differentia 165 / Αθήναιος, *Δειπν.* 4.71.1-9 / Σούδα (Σουΐδας), λ. *εδέατρος* Hoffmann 1906, 77 κ.ε., 114, 270· Kalleris 1954 [1988], 162-169· Degani 1984, 17· Beekes 2010, λλ. *εδέατρος, έλεόν*.

84. **έλάνη / έλένη** ουσ., θηλ., *έλάνη δέ ή λαμπάς καλεΐται, ώς Αμερίας φησίν. Νίκανδρος δ' ό Κολοφώνιος (fr. 89 Schn) έλάνην τήν τών καλάμων δέσμην. λαμπάδα, δέσμη καλαμιών Αμερίας* (Αθήναιος)

Η λέξη αυτή θεωρείται μακεδονική από τους Sturz και Hoffmann επειδή προφανώς σχετίζεται με το όνομα του Μακεδόνα λεξικογράφου Αμερία. Όμως δεν υπάρχει καμία άλλη αρχαία πληροφορία ή έστω κάποια σχετική γλωσσική ένδειξη (πρβ. και ιων. -αττ. κατάληξη -η αντί μιας αναμενόμενης μακεδ. -ᾱ) ότι ήταν όντως μακεδονική. Πάντως, η λέξη αυτή, η οποία απαντά και ως *έλένη*, μπορεί να σχετίζεται με το ρ. *εϊλέω* 'στρίβω, τυλίγω', αν και μπορεί τελικά να ήταν μία προελληνική λέξη (πρβ. εναλλαγή -α/-ε-, επίθημα -αν-, σημασία) (Beekes).

Αθήναιος, *Δειπν.* 15.60.133-135, Sturz 1808, 38· Hoffmann 1906, 10· Beekes 2010, λ. *έλάνη*.

85. **έλεατρος**, ουσ., αρσ., (*εδέατρος*), *έλεατροι δέ καλοϋνται οί επί τήν βασιλικήν καλοϋντες τράπεζαν, οί δειπνοκλήτορες, παρά τό έλεόν. έκάλουν δέ και τούς προγεύστας έλεάτρος, ότι προήσθιον τών βασιλέων προς άσφάλειαν. ήν δ' έπιφανής και έντιμος ή χρεία. Πτολεμαΐος γοϋν ό Σωτήρ έλεατρος άπεδείχθη Αλεξάνδρου (Α) / έλεατρος και έδέατρος διαφέρει. έλεατρος μέν γάρ έστιν ό μάγειρος παρά τοίς έλεοΐς· τράπεζα δ' είσι μαγειρικά. Όμηρος (I 215) "και είν έλεοΐσιν έχευαν". έδέατρος δέ ό προγεύστης, παρά τά έδέσματα. (Αμ), 'τίτλος χαμηλόβαθμου αξιωματούχου της μακεδονικής αυλής, μάγειρος (μτγν.)».*

Η λ. *έλεατρος* φαίνεται σχεδόν ομώνυμη (και περίπου συνώνυμη) της λέξης *εδέατρος* (βλ. λ.). Πολλοί αρχαίοι και μεσαιωνικοί συγγραφείς τις διαχωρίζουν (π.χ. Ευστάθιος), ωστόσο άλλοι, κυρίως σύγχρονοι μελετητές, εκφράζουν αμφιβολίες ως προς αυτό (βλ. Beekes). Ο Kalleris υποστηρίζει ότι η λ. *έλεατρος* σχετίζεται με το *έλεός* (μτγν. *έλεόν*) 'τραπέζι κουζίνας (για παρασκευή φαγητού)' και είχε σαφώς διαφορετική σημασία από το *εδέατρος*: η λέξη *έλεατρος* αναφερόταν σε ένα κατώτερο αξιωματούχο της μακεδονικής αυλής επιφορτισμένο με την επίβλεψη της διαμονής των προσκεκλημένων της μακεδονικής αυλής αλλά και με της προετοιμασία των γευμάτων σε καθημερινή βάση, απ' όπου

προέκυψε τελικά και η μεταγενέστερη σημασία 'μάγειρος'. Το επίθημα -τρός είναι κοινό ελληνικό, όμως το επιπλέον -α- ίσως υποδηλώνει μια επιπλέον αναλογική επίδραση από μια άλλη λέξη (π.χ. *ίατρός* (;)). Βλ. και *έδέατρος*.

Ησύχιος, Αθήναιος, *Δειπν.* 2,1.57.8-12, [Αμμώνιος] *De adfinium vocabulorum differentia* 165, Kalleris 1954 [1988], 162-169· Beekes 2010, λ. έλεόν.

86. **έμβαρως**, επίθ., *έμβαρως· ήλίθιος, μωρός ή νουνεχής. Μένανδρος Φάσματι ούκ έμβαρως είτ' ου φρονείτς. από τής έμβάρου φρονήσεως (Ησύχ.) / "Έμβαρός είμι: νουνεχής, φρόνιμος (Σ) / "Έμβαρός είμι: επί τών παραπαιόντων και μεμηνότων (App. P.) / ("Έμβαρως) Μένανδρος Ραπιζομένη· "ούκ έμβαρως είτ'..... "έμβαρως άρχαΐσμος ούτος ρημάτων". "Έμβαρός είμι, νουνεχής, φρόνιμος (Lex. S.) / "Έμβαρως. φρόνιμος. έμβαρός είμι. (Ψ.-Ζ.) / έμβαρός είμι· νουνεχής, φρόνιμος. <ούκ> έμβαρως είτ' επί τών παραπαιόντων και μεμηνότων (Π.) 'ηλίθιος, φρόνιμος'.*

Η λέξη αυτή, η οποία εμφανίζεται να έχει δύο εντελώς αντίθετες σημασίες, θεωρείται λανθασμένα μακεδονική από τον Sturz, προφανώς επειδή σχετίζεται με τον Μένανδρο: οι αττικιστές γραμματικοί και λεξικογράφοι πίστευαν ότι έγραφε σε ένα μη γνήσιο αττικό ιδίωμα (= ελληνιστική κοινή), ανάμεικτο (και) με μακεδονικά στοιχεία (πρβ. Sturz 1808, 20-29, υποσ. 6).

Μένανδρος [=Ησύχιος / Phavor.], Σούδα (Σουΐδας), Appendix proverbiorum 2.54.1-2, Lexicon Sabbaiticum E 57.16-18, Ψευδο-Ζωναράς E 697.15, Πausanias, *Αττ. ον. συναγ.* E 35.1.8-9, Sturz 1808, 38-39.

87. **ένδυο**, επίρ., *ένδυο παρέσομαι γάρ ένδυο (Μ) / "Ένδυο, ώς ήμεΐς τó ταχέως. Μένανδρος Έφεσίω. παρέσομαι γάρ ένδυο (Phan.) / "Ένδυο: τó ταχέως, ώς ήμεΐς. Μένανδρος Έφεσίω· παρέσομαι γάρ ένδυο (Σ) / "Ένδυο. ώς ήμεΐς τó ταχέως, Μένανδρος Έφεσίω· παρέσομαι γάρ ένδυο (Ψ-Ζ), 'γρήγορα (κυριολ. 'ένα-δύο')'.*

Η λέξη αυτή θεωρείται λανθασμένα μακεδονική από τον Sturz, προφανώς επειδή σχετίζεται με τον Μένανδρο για τον οποίο οι αττικιστές γραμματικοί και λεξικογράφοι πίστευαν ότι έγραφε σε ένα μη γνήσιο αττικό ιδίωμα, ανάμεικτο (και) με μακεδονικά στοιχεία (= ελληνιστική κοινή) (βλ. Sturz 1808, 20-29, υποσ. 6).

Μένανδρος, Fr. 174.1 [=Phavor., Σούδα (Σουΐδας), Ψευδο-Ζωναράς], Sturz 1808, 39.

88. **έξαλλάξαι**, ρήμα, *Έξαλλάξαι, αντί του τέρψαι. Μένανδρος, άνθρωπον έξαλλάξομεν, κακόν τί σοι δώσοντα. (Phavor.) / Έξαλλάξαι: άντι του τέρψαι. Μένανδρος· άνθρωπον έξαλλάξομεν, κακόν τί σοι δώσοντα. (Σ) / Έξαλλάξαι. αντί του τέρψαι. Μένανδρος· – άνθρωπον έξαλλάξομεν κακόν τι σοι δώσοντα. (Ψ-Ζ), 'είμαι ευχάριστος, ευχαριστώ (κάποιον)'.*

Η λέξη αυτή θεωρείται λανθασμένα μακεδονική από τον Sturz, προφανώς επειδή σχετίζεται με τον Μένανδρο για τον οποίο οι αττικιστές γραμματικοί και λεξικογράφοι πίστευαν ότι έγραφε σε ένα μη γνήσιο αττικό ιδίωμα, ανάμεικτο (και) με μακεδονικά στοιχεία (= ελληνιστική κοινή) (βλ. Sturz 1808, 20-29, υποσ. 6).

Μένανδρος [=Phavor. / Σούδα (Σουΐδας) / Ψευδο-Ζωναράς], Sturz 1808, 39.

89. **ἐπήβολος**, επίθ., *ἐπήβολος δὲ ἀσφαλῆς· οὕτω καὶ Ἀμερίας ἀπέδωκεν ἐν ταῖς Γλώσσαις* (A., Sch. A. Rh.) / *ἐπήβολος· ἔμπειρος AS ἐπιστάτης. δεσπότης A. μέτοχος. ἐπιβολὴν ἔχων. δεσπόζων* (H), 'ασφαλῆς (κύριος, αρμόδιος, αρμόζων)'.

Δεν υπάρχει καμία ένδειξη ότι αυτή η κοινή αρχαία ελληνική (και ομηρική ήδη) λέξη είχε κάποια ιδιαίτερη σχέση με τη μακεδονική διάλεκτο πλην της αναφοράς στον Αμερία (Sturz). Αυτή όμως η αναφορά δεν συνεπάγεται σε καμία περίπτωση ότι ο Αμερίας θεωρούσε αυτή την ομηρική λέξη μακεδονική (βλ. Hoffmann) - πρβ. και το ομόρριζο κρητ. *ἐπάβολά* (θηλ.) 'μερίδιο', το οποίο μάλλον μας προδιαθέτει για ένα -ᾱ- εδώ παρά για ένα -η- .*ἐπήβολος· ἔμπειρος AS ἐπιστάτης. δεσπότης A . μέτοχος. ἐπιβολὴν ἔχων. δεσπόζων* (H).

Αμερίας [=Scholia in Apollonii Rhodii Argonautica 213], Sturz 1808, 39· Hoffmann 1906, 4

90. **ἐπιδειπνίς / ἐπειδειπνίς, ἐπιδειπνίδες**, ουσ., θηλ., *ἐπιδειπνίς· Μακεδονικὸς κώθων, ἡδυσμα. †ἐθισμός* (H) / *καὶ ἴσως πάντα τὰ τοιαῦτα ἐπιδειπνίδας ἔλεγον Μακεδόνες. κώθωνος γὰρ ἡδύσματα ταῦτα.* (A) / *πάντα δὲ ταῦτα ἐπιδειπνιάδας ἔλεγον Μακεδόνες. κώθωνος γὰρ ἡδύσματα ταῦτα.* (A, επιτομή), 'επιδόρπιο'.

Η λέξη, κατά τον Αθήναιο, σήμαινε στη μακεδονική, όμως και σε πολλές άλλες διαλέκτους (πρβ. και το παραπλήσιο *ἐπίδειπνον*) -με την εξαίρεση της αττικής (*ἐπιδόρπισμα*) και της λακωνικής δωρικής (*ἐπάϊκλον*), όμως πρβ και τα *ματτύη*(θηλ.) / *ματτύης* (αρσ.), *ματτύās* (αιολ.)- το 'επιδόρπιο' (με την έννοια της λιχουδιάς, δηλ. κυρίως κρέας πουλιών). Με βάση αυτή την πληροφορία του Αθήναιου (πρβ. και Ησύχιος) ο Kalleris επιχειρηματολογεί ότι η λέξη ήταν σε χρήση στη μακεδονική, όπως και σε άλλες γειτονικές διαλέκτους πιθανώς, ακόμη και πριν από την εποχή του Μ. Αλεξάνδρου και της ελληνιστικής κοινής αφού διαφορετικά οι Μακεδόνες θα έπρεπε να είχαν υιοθετήσει το αττ. *ἐπιδόρπισμα*. Η θέση αυτή, με την οποία αντικρούει και προγενέστερες απόψεις, π.χ. Fick, έχει μια λογική βάση, αλλά δεν μπορεί να γίνει και αυτομάτως αποδεκτή φυσικά.

Ησύχιος / Phavor. / Αθήναιος 14.76.35-36, 2,2.145.27-28, Sturz 1808, 39· 1874 (Fick KZ 22), 206· Hoffmann 1906, 70· Kalleris 1954 [1988], 170· Degani 1984, 17.

91. **ἐρίνας**, ουσ., θηλ., *ἐρίνακας Ἀμερίας δ' ἐρίνάδας καλεῖσθαι τοὺς ὀλόνητους* (Ησύχ.), 'αγριοσυκιά'.

Ο Hoffmann σημειώνει ότι η λέξη αυτή εμπεριέχει μία κοινή ελληνική ρίζα (ίσως και προελληνικής προέλευσης, βλ. Beekes), όμως το επίθημα -αδ- παρουσιάζει κάποια ιδιαιτερότητα αφού κανονικά θα ανέμενε κανείς εδώ έναν τύπο *ἐριν(ε)ός*. Προφανώς η όποια συσχέτιση (και με τη μακεδονική από τον Hoffmann προκύπτει από την αναφορά του αρχαίου χωρίου στον Μακεδόνα λεξικογράφο Αμερία, κάτι που δεν αποτελεί ασφαλώς από μόνο του κάποια ισχυρή ένδειξη.

Αμερίας [= Αθήναιος, Δειπν. 3.10.30] Hoffmann 1906, 13· Chantraine 1933, 203, 353· Degani 1984, 17-18· Beekes 2010, λ. ἐρινεός.

92. **ἐρκίται**, αρσ., ουσ.(;), *ἐρκῆται Ἀμερίας ἐρκίτας φησὶ καλεῖσθαι τοὺς κατὰ τοὺς ἀγρούς οἰκέτας* (Αθήν.) / *ἐρκίται· οἱ ἐν ἀγρῷ οἰκέται* (H) / [Ἵτι δὲ δουρικὰ ὀνόματα

σύν ἄλλοις οἱ μενέσται ἢ πενέσται, οἱ λάτρις, οἱ ἄζοι, οἱ ἐρκῖται, οἱ μνῶται, οἱ σίνδρωνες, οἱ Εἴλωτες, οἱ ἀφέται, οἱ νεοδαμῶδεις, οἱ κλαρῶται, οἱ οἰκέται, δηλοῦται ἄλλαχοῦ σαφέστερον.] (Eu.), καὶ οἱ ἐρκῖται, οἵπερ εἰσὶν κατ' ἀγρὸν οἰκέται (Eu.), 'αὐτοὶ που ἀνήκουν στο μέρος (σπίτι)' (;).

Η λέξη ἐρκῖται (πρβ. και λανθασμένη γραφή ἐρκῆται σε χφφ.) θεωρεῖται δυνητικά μακεδονική από τους Sturz και Hoffmann λόγω προφανώς της αναφοράς στον μακεδόνα Αμερία από τον Αθήναιο. Δεν υπάρχουν όμως άλλα στοιχεία που να συνηγορούν προς αυτή την κατεύθυνση αφού η λέξη είναι μια απλή αρχαία ελληνική λέξη. Ετυμολογικά θα πρέπει να συσχετιστεί με τη λ. ἔρκος 'φράκτης, αυλή' (< IΕ *serk- 'κλώθω, πλέκω'), άρα κυριολεκτικά ἐρκίτᾱς/-ης σημαίνει ίσως 'αὐτός που ανήκει στο μέρος (σπίτι)' (Beekes).

Αμερίας [=Αθήναιος 6.93, 2,1.112.3 (επιτομή)] / Ησύχιος / Ευστάθιος, Παρεκβ. Ομήρου λλ. (3.537.14-16), 3.752.21-22, Sturz 1808, 40· Hoffmann 1906, 13· Degani 1984, 18· Beekes 2010, λ. ἔρκος.

93. **έστερικός(;) / έστερικαί, επίθ. (;), Βορμίσκος, χωρίον Μακεδονίας, έν ῶ**

κυνοσπάρακτος γέγονεν Εύριπίδης· οὓς κύνας τῆ πατρῶα φωνῆ έστερικὰς καλοῦσιν οἱ Μακεδόνες, ὁ δέ ποιητής τραπεζῆας (Στ. Β.), 'οικόσιτος σκύλος' (;).

Ο Στέφανος Βυζάντιος αναφέρει ότι τους οικόσιτους σκύλους στη Μακεδονία τους ονόμαζαν έστερικὰς (ενν. κύνας = ον. εν. έστερική (;) ή πιθανώς έστερικὸς με το -ας από λάθος), λέξη που θυμίζει το ομηρικό τραπεζῆας (= ον. εν. τραπεζεύς). Βάσει αυτού του συσχετισμού ο Pisani υπέθεσε ότι το 'τραπέζι' στην αρχαία Μακεδονία θα πρέπει να ονομαζόταν έστέρ(ᾱ;) και ότι ίσως σχετιζόταν με μία IΕ ρίζα *ster- [sic] '(εξ)απλώνω, εκτείνω' (με ανάπτυξη και προθετικού φωνήεντος έ-), η οποία απαντά ακόμη και σε λέξεις όπως π.χ. στρῶμα. Ωστόσο αυτή η ετυμολογία δεν είναι καθόλου βέβαιη (Kalleris), ενώ και η ίδια η σημασία της λέξης έστερικὰς δεν είναι σίγουρη. Η κατάληξη -ικός βέβαια είναι κανονική ελληνική.

Στέφ. Βυζάντιος, Εθνικά 176 (λ. Βορμίσκος), Sturz 1808, 40· Hoffmann 1906, 45· Hoffmann 1928 (RE, λ. 'Makedonia'), στήλη 695· Pisani 1937, 26, υποσ. 2· Kalleris 1954 [1988], 170-171.

94. **έταῖροι, έταῖρος, ουσ., αρσ., μετά δέ τούτους ἦσαν οἱ λεγόμενοι έταῖροι ίππεῖς (Α), 'οι ακόλουθοι του βασιλιά, οι μακεδόνες ευγενείς' / οι επίλεκτοι (ευγενείς) ίππείς των Μακεδόνων.**

Οι εταῖροι ήταν η μακεδονική αριστοκρατία, η οποία σε κοινωνικό και στρατιωτικό επίπεδο ήταν ο εκάστοτε άμεσος περίγυρος του μακεδόνα βασιλιά που τον συνεπικουρούσε τόσο στη διοίκηση του κράτους (ως συμβούλιο αλλά και ως μεμονωμένοι αξιωματούχοι και διοικητές) όσο και του στρατού. Από τις τάξεις τους μάλιστα προερχόταν και η βασιλική φρουρά. Αποτελούσαν τον πυρήνα του μακεδονικού ιππικού (ή ἵππος ή έταρική, με βασική μονάδα της την ἴλη), αλλά αργότερα υπηρετούσαν σε διαρκώς αυξανόμενο αριθμό ταγμάτων (τάξεις) και στο μακεδονικό πεζικό (ύπασπισται (βασιλικοί), σωματοφύλακες (ἄγημα) κλπ). Σε μεταγενέστερο στάδιο, οι απλοί Μακεδόνες οπλίτες (αγρότες) που υπηρετούσαν στο πεζικό ονομάστηκαν πεζέταιροι, όμως διακρίνονταν σαφώς από τους εταῖρους, τόσο του πεζικού όσο και του ιππικού. Η λέξη είναι καθαρά ελληνική και απαντά από παλιά στη Μακεδονία. Για αυτό ο Kalleris μάλλον πειστικά υποστηρίζει ότι δεν μπορεί η χρήση της λέξης στη Μακεδονία να οφείλεται σε επίδραση του Ομήρου ή των φιλοσοφικών σχολών της Αθήνας όπου αντιστοιχοί όροι με την ειδική τεχνική σημασία 'συντρόφου' ήταν σε χρήση. Οι πληροφορίες μας προέρχονται από

πολλούς αρχαίους συγγραφείς, κυρίως ιστορικούς, ενώ ο Ησύχιος και άλλοι λεξικογράφοι δεν προσφέρουν ιδιαίτερες πληροφορίες. Η λέξη είναι πιθανότατα ΙΕ προέλευσης όμως δεν υπάρχει συμφωνία για την ακριβή μορφή της αρχικής ρίζας (βλ. Beekes).

Αθήναιος 5.22, Sturz 1808, 40· Hoffmann 1906, 77, 115, 118-119· Kalleris 1954 [1988], 172-179· Beekes 2010, λ. έταϊρος.

95. **εὔκονος** /τεύκονος, επίθ.(;), *ΒΡΑΤΤΙΜΗΝ τε καλεῖσθαι τὸν πιτυρίτην ἄρτον, ὃν εὔκονον τευκονον ὀνομάζουσιν Ἀμερίας καὶ Τιμαχίδας*, (Αθήν.) 'ψωμί με πίτουρο'.

Η λέξη αυτή εξετάζεται ως δυνητικά μακεδονική από τον Hoffmann (πρβ. και λ. *τεύκονος*) επειδή προφανώς σχετίζεται με το όνομα του Μακεδόνα λεξικογράφου Αμερία (όμως ακόμη και ο ίδιος αμφιβάλλει ισχυρά αφού την αναφέρει και κάποιος άλλος γραμματικός). Δεν υπάρχει ωστόσο καμία άλλη ουσιαστική αρχαία πληροφορία ή έστω κάποια σχετική γλωσσική ένδειξη ότι ήταν όντως μακεδονική. Γενικότερα, η λέξη αυτή, η οποία απαντά δίπλα στην εξίσου άγνωστη λέξη *τεύκονος* (συνώνυμο;), είναι σκοτεινής ετυμολογίας (Beekes).

Αμερίας [=Αθήναιος, Δειπν. 3.81.30-32], Hoffmann 1906, 10.

96. **ζακελτίδες** / **ζεκελτίδες**, ουσ., θηλ., *ΓΟΓΓΥΛΙΔΕΣ. ταύτας Ἀπολλῶς ἐν τῷ περὶ τῶν ἐν Πελοποννήσῳ πόλεων (FHG IV 307) ὑπὸ Λακεδαιμονίων γάστρας φησὶ καλεῖσθαι. Νίκανδρος δ' ὁ Κολοφώνιος ἐν ταῖς Γλώσσαις (fr. 132 Schn) παρὰ Βοιωτοῖς γάστρας ὀνομάζεσθαι τὰς κράμβας, τὰς δὲ γογγυλίδας ζεκελτίδας· Ἀμερίας δὲ καὶ Τιμαχίδας τὰς κολοκύντας ζεκελτίδας καλεῖσθαι. / Ἀμερίας δὲ καὶ Τιμαχίδας τὰς κολοκύντας φησὶ καλεῖσθαι ζακελτίδας* (Αθήναιος), 'κολοκύθες, γογγύλια (σε άλλες διαλέκτους), Μακεδονία, Βοιωτία.

Η λέξη *ζακελτίδες* ή *ζεκελτίδες* απαντά με διαφορετικά ονόματα σε διάφορες άλλες περιοχές του αρχαίου ελληνικού κόσμου. Ο Αμερίας (και ο Τιμαχίδας) σημειώνουν επίσης τη λέξη, πιθανώς με αναφορά στη μακεδονική (αν και αυτό δεν προκύπτει με βεβαιότητα από το κείμενο του Αθήναιου). Ετυμολογικά η λέξη είναι δύσκολο να ετυμολογηθεί με ασφάλεια και είναι πιθανό να είναι προελληνική (πρβ. εναλλαγή στον φωνηεντισμό και ιδίως την κατάλληλη του παράλληλου τύπου *ζακυνθίδες*) (Beekes 2014).

Αμερίας [= Αθήναιος, Δειπν. 9.8.6-7 / Αθήναιος, Δειπν. (επιτομή) 2,2.3.27-28], Hoffmann 1906, 8· Furnée 1972, 256· Degani 1984, 18· Beekes 2010, λ. ζεκελτίδες· Beekes 2014, 59.

97. **ζέρεθρον**, ουσ., ουδ., 'Ὅτι δὲ τὸ βέρεθρον ζέρεθρον Μακεδόνες φασί, καὶ ἀλλαχοῦ δηλοῦται. (Ευστ., Ιλ.) / Τὸ δὲ βέρεθρον κοινῶς μὲν θάραθρον, κατὰ Μακεδόνας δέ, φασι, καὶ ζέρεθρον λέγεται. (Ευ.) / [πρότερον δ' οὐκ ἔχοντα ἔκρυσιν, τῶν βερέθρων, ἃ καλοῦσιν οἱ Ἀρκάδες ζέρεθρα, [...] καταδύεσθαι δ' εἷς τινὰς ἡθμούς οὓς καλεῖσθαι ζέρεθρα' (Στρ.) / ζέρεθρα θάραθρα' κοῖλοι τόποι. (Ηρ) / ζέρεθρα' θάραθρα, [κοῖλοι τόποι (Η)], 'θάραθρο', Μακεδονία, Αρκαδία.

Η λέξη παραδίδεται ως μακεδονική από τον Ευστάθιο, όμως ο τύπος αυτός είναι γνωστός ως αρκαδικός (πρβ. αττ. *θάραθρον*), όπως ομολογεί σε κάποιο άλλο σημείο άλλωστε ακόμη και ο ίδιος ο Ευστάθιος. Ο Kalleris επιχειρηματολογεί υπέρ της πιθανότητας να ήταν σε χρήση η λέξη και στη μακεδονική, όμως αυτή είναι μία απομονωμένη άποψη. Σε κάθε

περίπτωση η εναλλαγή ζερ- ~ βαρ- παραπέμπει σε έναν αρκετά παλιό τύπο (πρβ. και μετάπτωση φωνήεντος της ρίζας, αρχικό χειλοϋπερωικό σύμφωνο *gw- που μετατράπηκε σε ζ- ή β- ανάλογα με το επόμενο φωνήεν), όμως δεν είναι βέβαιο σε τελική ανάλυση εάν η λέξη είναι ινδοευρωπαϊκής ή προελληνικής προέλευσης.

Ευστάθιος, *Παρεκβ. Ήλ.* Θ 14 (695, 34 = 2.517.3), Ευστάθιος, *Παρεκβ. Όδ.* μ 94 (1715, 38 = 2.15.15), [Στράβων 8.8.4, Αίλιος Ηρωδιανός, *Περί ορθογραφίας* 3.2.515.18, Ησύχιος], Hoffmann 1906, 38· Kalleris 1954 [1988], 181· Degani 1984, 18· Beekes 2010, λ. βάραθρον· Beekes 2014, 48.

98. **ήδυλίζειν**, ρήμα, [...] *δασύνουσιν Ἀττικοὶ καὶ πάντα τὰ τοιαῦτα, οἶον καὶ τὸν ἡδυλισμόν. ὅς εἶδος τι κολακείας ἐστίν. ἀφ' οὗ καὶ τὸ ἡδυλίζειν παρὰ Μένανδρον.* (Ευ) / *Ἡδυλισμός: εἶδος τι κολακείας· καὶ Μένανδρος ἐν Ἀλιεῖ κέχρηται τῷ ἡδυλίζειν.* (Φ), 'κολακεύω'.

Η λέξη θεωρείται μακεδονική από τον Sturz, ενδεχομένως με τη συγκεκριμένη σημασία 'κολακεύω', όμως μορφοφωνολογικά δεν έχει κανένα ιδιαίτερο μακεδονικό χαρακτηριστικό (πρβ. π.χ. ἡδ- αντί δωρ. ἀδ-).

Μένανδρος [= Ευστάθιος *Παρεκβ. Όδ.* 1.58.40, Φώτιος, *Λεξικό*], Sturz 1808, 40.

99. **ήμεροδρόμας / ήμεροδρόμος, ήμεροδρόμης**, ουσ., αρσ., ...*ήμεροδρόμας καὶ βηματιστῆς τῆς Ἀσίας Φιλωνίδης Ζωΐτου Κρής Χερσονάσιος*, τίτλος των (ταχέων) μακεδόνων αγγελιαφόρων.

Ο τίτλος αυτός προϋπήρχε στην Ελλάδα, αλλά με την αναδιοργάνωση του μακεδονικού στρατού τον 4ο αι. π.Χ. εισήχθη και στη Μακεδονία. Ωστόσο, η συγκεκριμένη μορφή της λέξης, η οποία απαντά και σε σύγχρονη με τον Μ. Αλέξανδρο επιγραφή από την Ολυμπία (*ήμεροδρόμας...Φιλωνίδης...Κρής Χερσονάσιος...*) παρουσιάζει κάποια διαλεκτική (εν μέρει) ιδιαιτερότητα (-ās αντί -ης ή -ος). Όπως πάντως σωστά σημειώνει ο Hoffmann, μόνο το -ās μπορεί να θεωρηθεί πιθανό μακεδονικό (ή γενικότερα δωρικό) χαρακτηριστικό σε αυτόν τον εισηγμένο τίτλο αφού στο α' συνθετικό διατηρείται το αττικό(-ιωνικό) ἡ-.

Dittenberger, *Syll.*³ 303 [= IvO 276.3] (& IvO 277.3), Hoffmann 1906, 83· Kalleris 1954 [1988], 181-182.

100. **θέρμα**, ουσ., θηλ., κοινό (;), *Θέρμα· οὕτως ὁ Μένανδρος (Georg. 51 Κοε.) διὰ τοῦ α, ἀλλ' οὔτε Θουκυδίδης οὐθ' ἡ ἀρχαία κωμῶδία οὔτε Πλάτων, θέρμη δε, ζέστη, θέρμη'.*

Ο Sturz έχει συμπεριλάβει αυτή την κοινή ελληνική λέξη στους μακεδονικούς όρους λόγω ενός χωρίου του Φρύνιχου που αναφέρεται στον εναλλακτικό τύπο σε -ā στον Μένανδρο. Όμως κατά τα λοιπά η φωνολογία της λέξης είναι ίδια με αυτή στην κοινή ελληνική (πρβ. π.χ. την παρουσία του <θ>). Συνεπώς, μόνο ως τοπωνύμιο (πρβ. *Θέρμη/-α, Θερμαϊκός κόλπος*) μπορεί να έχει κάποια ιδιαίτερη σχέση με τη Μακεδονία (αλλά και τα θρακικά παράλια προτού αυτά ενσωματωθούν στη Μακεδονία). Πρβ. σχετικά και άλλους αρχαίους συγγραφείς, π.χ. Αισχίνη, *Περί παραπρεσβείας* (27.4): *εἰληφότος δὲ Ἄνθεμοῦντα καὶ Θέρμαν καὶ Στρέψαν καὶ ἄλλ' ἄττα χωρία, Μακεδόνων δὲ οὐχ ὁμονοούντων, [...].*

Μένανδρος [= Φρύνιχος, *Ἐκλογαί* 304.1], Sturz 1808, 40.

101. **ιζέλα**, ουσ. (;), κοινό (;), θηλ. (;), *ιζέλα· άγαθηή τύχη. Μακεδόνες* (Hσύχ.), '(με) καλή τύχη (ευχή)'.

Η λέξη αυτή είναι δύσκολο να ετυμολογηθεί με ασφάλεια παρά τις επανειλημμένες απόπειρες. Δεν είναι σαφές εάν πρόκειται για μία μόνο λέξη εξαρχής ή για δύο χωριστές, π.χ. πρόθ. *ίν* (: *έν*) + *δοτ*. Διάφορες προτάσεις διατυπώθηκαν για θρακική, ιλλυρική ή και ελληνική προέλευση της λέξης, αλλά καμία τους δεν είναι πειστική. Στις πιο γνωστές συγκαταλέγονται η πρόταση του Schmidt για έναν παραφθαρμένο τύπο του δωρ. *έσλός* 'καλός' (= αττ. *έσθλός*) καθώς και η πρόταση του Hoffmann για *ίν* + **ζέλα* 'ρίχνω, χτυπώ' (πρβ. *-δηλος*, π.χ. *άριδηλος* 'καθαρός, διακριτός'). Ο ίδιος προτείνει επίσης μια εναλλακτική θρακική ετυμολογία με βάση τη λέξη *ζε(ι)λά* 'κρασί'. Ο Budimir προτείνει μια ιλλυρική ετυμολογία με βάση μια επιγραφή της ρωμαϊκής περιόδου από ένα νησί των δαλματικών ακτών όπου ταυτίζει τη λέξη *Veselia* με τη λέξη *Felicitas* 'ευτυχία, καλή τύχη' αλλά και περαιτέρω με τη λ. *ιζέλα*, μέσω περίπλοκων και μάλλον ασυνήθιστων φωνολογικών μεταβολών. Τέλος, ο Kalleris αποπειράται να συσχετίσει τη λέξη με μια άλλη γλώσσα του Ησυχίου: *έτεά· έτη άγαθά· άληθηή*. Η φωνολογική εξήγηση όμως είναι και πάλι προβληματική (βλ. και Sowa).

Hσύχιος, Hoffmann 1906, 83, 269-270· Budimir 1934 (*RIEB* 1), 281-282· Baritsch 1948 ('Rad', Akad. d'Agram 272), 185· Pisani 1937, 25· Mayer 1952 (*Glotta* 32), 47, υποσ. 2, 78· Kalleris 1954 [1988], 185-190· Degani 1984, 19· Sowa 2006 (SEC 11), 120-129.

102. **ΐλαξ / ΐλεξ**, ουσ., θηλ., ΐλαξ· ή πρίνος, ως Ρωμαίοι και Μακεδόνες (Hσύχ.), 'πρίνος, αειθαλής βελανιδιά, πουρνάρι'.

Η λέξη ΐλαξ παραδίδεται ως μακεδονική, αν και από τον πρώτο εκδότη του Ησυχίου, τον Μ. Μούσουρο, προτάθηκε και ο εναλλακτικός τύπος ΐλεξ, τόσο λόγω της φωνητικής ομοιότητας με τον λατινικό τύπο *illex* όσο και λόγω της φανερά λανθασμένης αλφαβητικής θέσης της λέξης ΐλαξ στη χειρόγραφο παράδοση του λεξικού του Ησυχίου, δηλ. ανάμεσα σε λήμματα που αρχίζουν με *ίλε-*. Ωστόσο, μελετητές όπως ο Fick και ιδίως ο Kalleris υποστηρίζουν ότι δεν είναι δυνατή η συσχέτιση της ελληνικής λέξης ΐλαξ με τη λατινική *illex*, όπως πιθανολογούν άλλοι (Hoffmann, Bücheler) -πρβ. εξάλλου και διαλεκτικά *φίλαξ, δίλαξ-* ενώ η λανθασμένη αλφαβητική θέση της λέξης ΐλαξ στη χειρόγραφο παράδοση θα πρέπει να αποδοθεί σε λάθος των αντιγραφών.

FGrHist 72 F 4 / Hσύχιος / Phavor., Sturz 1808, 41· Fick KZ 22 (1874), 207· Hoffmann 1906, 42· Bücheler 1930 (*Rh. M.* 62), 476-478· Degani 1984, 19· Kalleris 1954 [1988], 190.

103. **ΐλάρχης**, ουσ., αρσ., 'διοικητής ίλης μακεδονικού ιππικού·μακεδονική'.

Ο ΐλάρχης ήταν ο διοικητής της ΐλης (βλ. λ.), δηλ. της βασικής μονάδας του μακεδονικού ιππικού. Η λέξη ωστόσο δεν παρουσιάζει κάποια μακεδονική ιδιαιτερότητα (πρβ. ακόμη και αττική-ιωνική κατάληξη *-αρχης* αντί μιας αναμενόμενης *-αρχᾶς*). Συνεπώς μόνο ως τεχνικός όρος (και) του μακεδονικού στρατού θα μπορούσε να θεωρηθεί η λέξη μέρος του 'μακεδονικού' λεξιλογίου.

Kalleris 1954 [1988], 190-191.

104. **ΐλη**, ουσ., θηλ., η βασική στρατιωτική μονάδα του μακεδονικού ιππικού (στρατιωτικός όρος).

Ο όρος ΐλη αναφερόταν στη βασική μονάδα του μακεδονικού ιππικού (με σημαντικότερη μονάδα τη βασιλική ΐλη των *εταίρων*) και προϋπήρχε ως στρατιωτικός όρος της βασιλείας του Μ. Αλεξάνδρου. Περισσότερες από μια ίλες αποτελούσαν μια *ίπαρχία*. Κατά την

εκστρατεία του τελευταίου υπήρχαν οκτώ ίλες οι οποίες έφεραν ονόματα με βάση του όνομα του επικεφαλής τους ή κάποιας γεωγραφικής περιοχής της Μακεδονίας. Ωστόσο, ο όρος *ἴλη* απαντά και σε πολλές άλλες περιοχές του ελληνικού κόσμου (π.χ. Σπάρτη, Βοιωτία) και χρησιμοποιήθηκε ακόμη και για μονάδες πεζικού. Δεν εμφανίζεται κάποιο ιδιαίτερο γλωσσικό χαρακτηριστικό της μακεδονικής (πρβ. και -η αντί για το αναμενόμενο -ᾱ) και ετυμολογικά ίσως σχετίζεται με το ρ. *ἴλλω* (αναδιπλασιασμένος θεματικός ρηματικός τύπος από τη ΙΕ ρίζα *wel- 'στρέφω/-ομαι' (*wl-, δηλ. μηδενική βαθμίδα μετάπτωσης).

Hoffmann 1906, 182-186· Kalleris 1954 [1988], 190-191.

105. **ἴν δέα**/ ἴνδέα, εμπρόθετο ουσιαστικό (δοτ.) (;) / ουσιαστικοποιημένο επίθετο (;), κοινό (;), θηλυκό (;), *ἴν δέα· μεσημβρία· Μακεδόνες* (Hσύχ.), 'μεσημέρι'.

Η μακεδονική λ. *ἴνδέα* (ουσιαστικοποιημένο επίθετο;) θεωρείται αντίστοιχη της κοινής ελληνικής λ. *ένδία* (πρβ. *ένδιος· μεσημβρινός* (Hσύχιος)). Στην τελευταία έκδοση του Hσύχιου (Latte) θεωρείται εμπρόθετη δοτική (ον. εν. *δέα ;) που δηλώνει χρόνο ('(στο μεσημέρι)'). Η χρήση της πρόθεσης *ίν* αντί της *έν* απαντά και στη δωρική της Κρήτης καθώς και στην αρκαδοκυπριακή και την παμφυλιακή. Ωστόσο είναι δύσκολο να εξηγηθεί το -δέα αντί του αναμενόμενου -δία και για αυτό οι Fick και Kalleris προτείνουν διόρθωση σε **ίνδία*.

Hσύχιος / Dittenberger, *Syll.*³ 303, Fick 1874 (KZ 22), 208· Hoffmann 1906, 64· 1928 (RE, λ. 'Makedonia'), στήλη 692· Kretschmer 1934 (*Glotta* 12), 121· Kalleris 1954 [1988], 190-192· Degani 1984, 19.

106. **ἰπάρχης**, ουσ., αρσ., διοικητής του μακεδονικού ιππικού (ή ενός σημαντικού τμήματός του).

Ο επικεφαλής του μακεδονικού ιππικού. Μετά τον θάνατο του Φιλώτα (330 π.Χ.) ορίστηκαν δύο *ἰπάρχαι*, οι οποίοι αργότερα έφτασαν μέχρι και τους πέντε στον αριθμό. Η λέξη είναι μία κανονική αρχαιοελληνική λέξη με αττικο-ιωνική φωνολογική υπόσταση (πρβ. και -η αντί για το αναμενόμενο -ᾱ). Συνεπώς μόνο ως τεχνικός όρος (και) του μακεδονικού στρατού θα μπορούσε να θεωρηθεί η λέξη μέρος του 'μακεδονικού' λεξιλογίου.

Kalleris 1954 [1988], 192.

107. **ἰππαρχία**, ουσ., θηλ., μεγάλη μονάδα του μακεδονικού ιππικού.

Η *ἰππαρχία* ήταν μονάδα του μακεδονικού ιππικού, μεγαλύτερη της ἴλης (βλ. λ.). Δεν είναι φυσικά ένας αποκλειστικά μακεδονικός, αλλά ένας ευρύτερα αρχαίος ελληνικός στρατιωτικός όρος.

Kalleris 1954 [1988], 192.

108. **ἰππεύς**, ουσ., αρσ., 'υπέας'.

Ο όρος *ἰππεύς* απαντά στη Μακεδονία κυρίως ως στρατιωτικός όρος. Φυσικά η λέξη αυτή απαντά και στην υπόλοιπη αρχαία ελληνική, ο Kalleris όμως υποστηρίζει ότι ο όρος αυτός καθώς και οι ομόρριζοί του -συχνά συνοδευόμενοι από διάφορα επίθετα ή άλλους προσδιορισμούς- καθιερώθηκαν στο στρατιωτικό λεξιλόγιο της ελληνιστικής κοινής λόγω της χρήσης τους στο στρατιωτικό λεξιλόγιο των στρατών των Διαδόχων του Μ. Αλεξάνδρου.

Kalleris 1954 [1988], 192-197.

109. **ἵππος**, ουσ., αρσ., ‘άλογο / ιππικό’.

Ο όρος ἵππος δήλωνε τόσο τον ‘ἵππο’ όσο και το ‘ιππικό’ (ως περιληπτικό). Ο όρος δεν είναι αποκλειστικά μακεδονικός, αλλά ελληνικός ευρύτερα. Η παλαιότητα της λέξης ως στρατιωτικού όρου του μακεδονικού στρατού, αλλά και ως μέρους μακεδονικών σύνθετων ονομάτων, π.χ. *Βίλιππος/Φίλιππος* πιστοποιούν τη μη δάνεια προέλευσή του. Ωστόσο, και παρά τη σχεδόν βέβαια ΙΕ καταγωγή της ελληνικής λέξης ἵππος (< **ekwo-* ή *h₂ekwo-*), ορισμένα προβληματικά στοιχεία της ετυμολογίας της (*i-*, διπλό *π* vs. διπλό *κ* σε κάποιες διαλέκτους) έχουν ωθήσει ορισμένους παλαιότερους επιστήμονες να υιοθετήσουν σενάρια βαλκανικής (κυρίως ιλλυρικής) επιρροής. Στην περίπτωση της μακεδονικής ειδικότερα έχει προταθεί από τον Kretschmer, στη βάση του ονόματος *Ἐπόκιλλος*, ότι η πραγματική λέξη δεν ήταν ἵππος αλλά **ἔπος* (ό) (σε αντίστοιχία με ιλλυρ. τύπους *erro/ecco*). Ο Kalleris ωστόσο απέρριψε την υπόθεση αυτή ως υποκειμενική και χωρίς ουσιαστική τεκμηρίωση.

Kretschmer 1933 (*Glotta* 22.1-2), 100-122· Kalleris 1954 [1988], 192-197.

110. **ἰσθλή**, ουσ., θηλ., *ἰσθλή· αἰγεία μηλωτή. δέρις* (Αμερίας <Ησύχ.), ‘δέρμα κατσίκας’.

Η λέξη ἰσθλή φαίνεται να έχει αρκετές ομόρριζες (;) και σχεδόν συνώνυμες λέξεις (π.χ. *ἰστέλα/-η, ἰσάλ(λ)η, ἰτθελαῖ, ἰπέλη, ἴσκλα/-η(;)*). Η ακριβής ετυμολογία της λέξης είναι αδιαφανής, ωστόσο, ενώ η συσχέτιση της λέξης με τον μακεδόνα λεξικογράφο Αμερία δεν επαρκεί για να θεωρηθεί η λέξη μακεδονική.

Hoffmann 1906, 11.

111. **κάγχαρμον / κάγχαρμον, ἄγχαρμον**, ουσ., ουδ., *κάγχαρμον*· τὸ τήν λόγῃν ἄνω ἔχον.

[Μακεδόνες] (Ησύχ.). ‘με τη λόγῃν προς τα πάνω (;)’

Η λέξη *κάγχαρμον/κάγχαρμον* θεωρείται από τον Hoffmann ότι προέρχεται από τη συνένωση (κράση) της φράσης *καὶ ἄγχαρμον* (βλ. λ.). Ο Schmidt (στον Kalleris) επιχειρηματολόγησε υπέρ ενός ενδεχομένου φωνολογικής σύγχυσης, η οποία μπορεί να προέκυψε από την αναντιστοιχία του μακεδ. <γ> με το αρχαίο ελληνικό <χ>. Αυτή την άποψη όμως δε την συμεριζεται ο Kalleris.

Ησύχιος, Sturz 1808, 41· Hoffmann 1906, 88, 234· Kalleris 1954 [1988], 82, υποσ. 7· Degani 1984, 19.

112. **καλαρρύγαί**, ουσ., θηλ., *καλαρρύγαί καλαρρύγαί· τάφροι. Αμερίας* (Ησύχ.), ‘τάφρος, χαντάκι, οχετός (πληθ.)’.

Η λέξη παραδίδεται ως μακεδονική από τον μακεδόνα λεξικογράφο Αμερία, σύμφωνα με τον Ησύχιο. Ο Hoffmann ακολουθώντας τον Fick επιχειρεί να συσχετίσει τη λέξη με συνώνυμους δωρικούς διαλεκτικούς τύπους (π.χ. *καλαρύα* στην Αμβρακία, *καλαρῖνες* (πληθ.) στη Λακωνία). Η παρουσία του <γ> δικαιολογείται ως παλαιογραφικό λάθος (βλ. ομοιότητα <Γ> με το <F> (δίγαμμα)) από τους Kretschmer και Hoffmann, ενώ η ίδια η παρουσία του δίγαμμα ερμηνεύεται ως μια απλή ανάπτυξη συνοδίτη φθόγγου (= ημίφωνο /w/) έπειτα από το αντίστοιχο φωνήεν /u/ (<Y>), φαινόμενο σχετικά συχνό στις αρχαίες ελληνικές διαλέκτους (Kretschmer). Εναλλακτικά όμως ο Hoffmann δέχεται, όπως και πάλι ο Fick είχε προτείνει, και την εκδοχή ενός πραγματικού (ετυμολογικού) <γ> (πρβ. ρήματα σε -ύζω που συχνά αντιστοιχούν σε ουσιαστικά με θέμα σε -υγ-/υκ-, π.χ. *όλολυγή -όλυλύζω*). Όμως σε αυτή την περίπτωση υπάρχουν μορφοφωνολογικά προβλήματα ενώ

και η ίδια η ετυμολογία της λέξης παραμένει αμφίβολη: ίσως να σχετίζεται με το ηχομιμητικό ρ. *κελαρύζω* 'κελαρύζω, βουίζω ρέοντας (για νερό)'. Εναλλακτικές προτάσεις (π.χ. Kretschmer) που βλέπουν εδώ μία σύνθετη λέξη παρουσιάζουν διάφορα προβλήματα (μορφοφωνολογικά, πραγματολογικά κ.ά.).

Αμερίας [=Ησύχιος /Phavor.] Sturz 1808, 41· Kretschmer 1896, 287, υποσ. 1· Hoffmann 1906, 8-9, 262-263· von Blumenthal 1930, 17-18· Degani 1984, 20.

113. **καλαρρυφά;**, ουσ., θηλ., 'τάφος, χαντάκι, οχετός'.

Ο τύπος αυτός πιθανολογείται από τους Kretschmer και Hoffmann ως ο πραγματικός τύπος της λ. *καλαρρύγαί* (βλ. λ.) ο οποίος υποτίθεται ότι αλλοιώθηκε από τους αντιγραφείς των χειρογράφων λόγω της ομοιότητας του κεφαλαίου γράμματος <Γ> με το <F> (δίγαμμα), ενώ η ίδια η παρουσία του δίγαμμα (= ημίφωνο /w/) από την άλλη, ερμηνεύεται ως μια απλή ανάπτυξη συνοδίτη φθόγγου έπειτα από το αντίστοιχο φωνήεν /u/ (<Υ>), φαινόμενο σχετικά συχνό στις αρχαίες ελληνικές διαλέκτους (Kretschmer). Ωστόσο, δεν υπάρχουν μάλλον επαρκείς ενδείξεις για αυτή την άποψη.

Hoffmann 1906, 9, 262-263· Kretschmer 1896, 287, υποσ. 1· Degani 1984, 20.

114. **κάλιθος**, ουσ., αρσ., *κάλιθος οἶνος*. *Αμερίας* (Ησύχ.), 'κρασί (χωρίς προσθήκη νερού);'

Η λέξη είναι δυσετυμολόγητη. Ίσως να υπάρχει όμως κάποια σχέση με τη συνώνυμη αττική λ. *χάλις* (αιτ. -ιν, πρβ. όμως και τύπους -*χάλιξ*, *χάλικρ*-) 'άκρατος οίνος'. Η πιθανή διαφορά ανάμεσα σε ένα αττικό τύπο με <χ> και σε ένα μακεδονικό με <κ> θα ήταν ίσως αναμενόμενη (πρβ. όμως και ενστάσεις Kalleris) εφόσον επρόκειτο για ομόρριζους τύπους. Ενδέχεται τελικά όλοι αυτοί οι τύποι να ανάγονται σε κάποια λέξη προελληνικής προέλευσης (πρβ. και συνώνυμο *φαλικρόν*- *ἄκρατον*).

Αμερίας [= Ησύχιος], Fick 1874 (KZ 22), 209· Kalleris 1976 [1988], 361, υποσ. 4, 362-363, υποσ. 6, 370, υποσ. 2, 384, 393· Degani 1984, 20

115. **καμαστίς**, ουσιαστικό, θηλυκό, *καμαστίς μέτρον τι*. *Αμερίας*, 'είδος μέτρου (;)'

Σύμφωνα με τις πληροφορίες του Αμερία, η λέξη αυτή αναφερόταν σε ένα είδος μέτρου. Προφανώς, πέρα από τη συσχέτιση με τον αρχαίο Μακεδόνα λεξικογράφο δεν υπάρχει καμία άλλη σαφής ένδειξη για μακεδονική προέλευση αυτής της λέξης.

Αμερίας-Ησύχιος /Phavor. Sturz 1808, 41· Degani 1984, 20.

116. **κάναδοι**, ουσ., θηλ., *κάναδοι* σιαγόνες, *γνάθοι* (Ησύχ.), 'σιαγόνες, γνάθοι'.

Η λέξη *κάναδοι* θα μπορούσε θεωρητικά να είναι ομόρριζος μακεδονικός τύπος της λέξης *γνάθοι* (π.χ. Hoffmann), εφόσον βέβαια γίνει δεκτό ότι αφενός το κ- εδώ αντιστοιχεί σε γ- της αρχαίας ελληνικής (πρβ. μια παρόμοια πιθανή περίπτωση αντιστοιχίας κ- ~ γ- σε μια άλλη γλώσσα, αγνώστου προελεύσεως, στον Ησύχιο: *κόμβους*: *όδόντας γομφίους*) και ότι αφετέρου υπάρχει ανάπτυξη (ή επένθεση) ενός φωνήεντος /a/ προς διάσπαση του αρχικού συμφωνικού συμπλέγματος, ενδεχόμενο όχι εντελώς απίθανο βέβαια (και) για την αρχαία μακεδονική. Από την άλλη, το <θ> (ήχο οδοντικό δασύ) της αρχαίας ελληνικής θα αντιστοιχούσε αβίαστα σε ένα μακεδονικό <δ> (ηχηρό οδοντικό κλειστό (ή τριβόμενο)). Αυτή η αντιστοίχιση πάντως δεν είναι βέβαιη, ίσως μάλιστα και οι δύο τύποι (*κάναδοι* - *γνάθοι*) να είναι τελικά μη ΙΕ προέλευσης (πρβ. ιδίως την παρουσία του -νά-). Για το *κάναδοι* πάντως έχει προταθεί ακόμη και η δυνητική συσχέτισή του με τα *κνώδων*, *κνώδαλον* (Beekes).

Hoffmann 1906, 52· Krahe 1952 (IF 60), 297· Furnée 1972, 378· Degani 1984, 20· Beekes 2010, λ. γναθμός.

117. **κανδύταλις /κανδυτάναι (-άναι), κανδύτανες**, ουσ. αρσ., *ὁ δὲ κανδύταλις οὗτος τί δύναται, καὶ τί ἐστίν; {B.} ὥσπερ εἰ εἵποισ ἀορτάς.* (Δίφιλος, fr. 40) / *ὠμοίωται δὲ τῷ κιβωτίῳ παραπλήσιόν τι σκεῦος κανδύτανες, οὗ μέμνηται καὶ Μένανδρος ἐν Ἀσπίδι (fg 82) καὶ Δίφιλος ἐν Ἐπιδικαζομένῳ (II 553. 40 Κο)· ὁ δὲ κανδύτανες οὗτος τί δύναται καὶ τί ἐστίν; ὥσπερ εἵποισ ἀορτάς. ἐμοὶ μὲν οὖν δοκεῖ τὸ σκεῦος Περσικόν, ἀπὸ τοῦ κἀνδύος κληθέν, εἰς χρῆσιν δ' αὐτὸ ἤγαγον Μακεδόνες.* (Π) / *κανδυτάναι ἢ κανδύλαι· ἱματιοθήκαι (s), ὅπου τὰ πολυτελεῖ ἱμάτια ἔβαλλον* (Men. fr. 82. Diphil. fr. 40) (H) / *Κανδύτανες· ἱμάτιοφορίδες· οἱ δὲ εἶδος ἰχθύος· ἔστι δ' ὅτε τὸ αἰδοῖον.* (Φ) / *τοιούτοι δὲ ἄρα καὶ οἱ μύες οἱ ἐν τῇ Τερηδόνι τῆς Βαθυλωνίας εἰσίν, ὧνπερ οὖν καὶ τὰς δορὰς οἱ τούτων κάπηλοι ἐς Πέρσας ἄγουσι φόρτον. εἰσὶ δὲ ἀπαλαί, καὶ συνερραμμένοι χιτῶνές τε ἄμα γίνονται καὶ ἀλεαίνουσιν αὐτούς. καλοῦνται δὲ ἄρα οὗτοι κανδυτᾶνες, ὡς ἐκείνοις φίλον.* (Cl. Ael.), 'σκεύος, κιβώτιο'.

Η λ. *κανδύταλις* και πολύ πιο συχνά οι συνώνυμες (;) *κανδυτάναι, κανδύταναι, κανδύτανες* μαρτυρούνται με την έννοια 'ιμάτιο', 'ιματιοθήκη', ακόμη και με έννοια 'κιβώτιο' ή 'σκεύος'. Συσχετίζεται μάλιστα η λ. *κανδύτανες* από τον Πολυδεύκη με την περσική λέξη *κἀνδύος* ('μηδικός μανδύας με μανίκια'), στο ίδιο μάλιστα χωρίο όπου αναφέρεται ότι η πρώτη λέξη χρησιμοποιείται από τους Μακεδόνες για ένα περσικής τεχνοτροπίας σκεύος. Με την εξαίρεση του πρωτόλειου έργου του Sturz η λέξη δεν φαίνεται εξετάζεται ως μακεδονική σε κάποια άλλη σύγχρονη μελέτη του μακεδονικού λεξιλογίου (π.χ. Hoffmann, Kalleris). Ανεξάρτητα πάντως από το αν η λέξη ήταν σε χρήση στους Μακεδόνες, δεν φαίνεται να υπάρχουν μάλλον ισχυρές αμφιβολίες ότι η λέξη ήταν ιρανικό δάνειο (Beekes).

Μένανδρος, Δίφιλος, Πολυδεύκης, *Ονομαστικόν* 10.137], Ησύχιος, Φώτιος, *Λεξικόν*, Claudius Aelianus, *De natura animalium* 17.17.30-35, Sturz 1808, 41· Beekes 2010, λ. *κανδύτανες*.

118. **κάραβος**, ουσ., αρσ. (;), *κάραβος... ὑπὸ δὲ Μακεδόνων ἢ πύλη (Ησύχ.), 'πύλη (και διάβαση;)'*.

Η λέξη έχει ποικίλες σημασίες κατά τον Ησύχιο (π.χ. 'ξύλοσκώληκας (σκαθάρι, σκαραβαίος)', 'έδεσμα (σκαθάρι;)', 'θαλάσσιο ζώο (: καραβίδα;)', αλλά στη μακεδονική σημαίνει 'πύλη'. Η περίεργη αυτή σημασία ίσως εξηγείται από το γεγονός ότι η λέξη 'πύλη' στα αρχαία ελληνικά σημαίνει και '(στενό) πέρασμα, διάβαση', τόσο στην ξηρά (π.χ. χαράδρα, ισθμός) όσο και στη θάλασσα (διώρυγα, πορθμός, κανάλι). Ο Kalleris ωστόσο δεν βλέπει θετικά τη συσχέτιση με το ΝΕ κρητικό *κάραβος* 'οπή σε τοίχο' που επιχειρήσε ο Χατζιδάκις την οποία είδε θετικά και ο Hoffmann. Ο τελευταίος βλέπει κάποια ενδεχόμενη σχέση με το αρχαιοελληνικό *κάρφος* (με ανάπτυξη /a/ και <φ> <β>) καθώς και το τοπωνύμιο *Σκάρφεια*. Σε κάθε περίπτωση είναι δύσκολο να γνωρίζουμε αν η λέξη απαντούσε με αυτή τη σημασία μόνο στη μακεδονική αρχικά και μετά επεκτάθηκε και στην ελληνιστική κοινή ή απλώς δεν έχουμε στοιχεία για την πρώιμη ύπαρξή της και σε άλλες διαλέκτους. Ετυμολογικά είναι μη ΙΕ προελεύσεως μάλλον, όπως υποδηλώνει και το μη σταθερό σ- στην αρχή του θέματος.

Ησύχιος, Hatzidakis 1900 (*IF* 11), 315· Hoffmann 1906, 28, 58· von Blumenthal 1930, 20· Kalleris 1954 [1988], 200-201· Degani 1984, 20.

119. **καρπαία** / **καρπέα**, **κάρπεα**, ουσ. (;), Θηλ., *καρπαία· ὄρχησις Μακεδονική* (H) / *Καρπαία, εἶδος ὄρχήσεως.* (Ph) / *Καρπαία: εἶδος ὄρχήσεως. οὕτως Ξενοφῶν ἐν τῇ Ἀναβάσει. λέγει δὲ καὶ τὸ εἶδος ταύτης.* (Σ) / *Καρπαία: εἶδος ὄρχήσεως· οὕτως Ξενοφῶν ἐν τῇ Ἀναβάσει· λέγει δὲ καὶ τὸ εἶδος ταύτης.* (Φ.) / *μετὰ τοῦτο Αἰνιάνες καὶ Μάγνητες ἀνέστησαν, οἳ ὠρχοῦντο τὴν καρπαίαν καλουμένην ἐν τοῖς ὅπλοις.* (Ξ) / *μετὰ τοῦτον Αἰνιάνες καὶ Μάγνητες ἀνέστησαν, οἳ ὠρχοῦντο τὴν καρπαίαν καλουμένην ἐν τοῖς ὅπλοις.* (A), ‘ μιμητικός μακεδονικός(;) χορός με ὅπλα’.

Ο Ησύχιος χαρακτηρίζει αυτόν τον πολεμικό χορό μακεδονικό, ωστόσο οι περισσότεροι αρχαίοι συγγραφείς, ιδίως οι λεξικογράφοι, τον συσχετίζουν με τους Αινιάνες και τους Μάγνητες της Θεσσαλίας. Ο Kalleris θεωρεί αυτό τον ποικιλόμορφο γεωγραφικό προσδιορισμό της προέλευσης του χορού ως ένδειξη κοινών ελληνικών εθίμων, όμως για αυτό υπάρχουν ενστάσεις από άλλους μελετητές. Ετυμολογικά είναι αμφίβολο αν η συγκεκριμένη λέξη έχει σχέση με τη λ. *καρπός* λόγω της ὄχι και τόσο αμελητέας σημασιολογικής απόστασής των δύο λέξεων. Επίσης είναι άγνωστο αν μια άλλη, παλαιογραφικά αμφίβολη, γλώσσα του Ησύχιου ([*καπρία· εἶδος ὄρχήσεως ἐνόπλου*] (εκδ. Latte) ή *καρπία· εἶδος ὄρχήσεως ἐνόπλου* (έπειτα από διόρθωση)) έχει κάποια σχέση. Ο Beekes πιθανολογεί και εδώ μία προελληνική προέλευση της λέξης.

Ησύχιος / Phavor. / Σούδα (Σουΐδας) / Φώτιος Λεξικόν / Ξενοφών, *Ανάβ.* 6.1.7-8 / Αθήναιος 1.27.24-26 Sturz 1808, 41· Hoffmann 1906, 90 κ.ε., 115· Kalleris 1954 [1988], 202· Degani 1984, 20· Beekes 2010, λ. *καρπαία*· Beekes 2014, 135.

120. **καταπάλται** / **καταπέλται**, ουσ., αρσ., φρουκτοί, πυρσοί, καὶ μηχανήματα κριοί, πύργοι, ἐλεπόλεις, μηχαναί, καὶ καταπάλται Μακεδονικοί, καὶ χελῶναι (Πολ.), ‘καταπέλτης (πολεμική μηχανή) μακεδονική’.

Η λέξη *καταπάλτης* (ή *καταπέλτης*) είναι μία κανονική αρχαία ελληνική λέξη χωρίς κάποια ‘μακεδονική’ γλωσσική ιδιαιτερότητα. Η μαρτυρία του Πολυδεύκη (*καταπάλται Μακεδονικοί*) παραπέμπει είτε σε ένα ιδιαίτερο μακεδονικό τύπο καταπέλτη (υπήρχαν τέτοιες πολεμικές μηχανές στον μακεδονικό στρατό από την εποχή του Φιλίππου Β΄ τουλάχιστον κ.ε.) είτε ίσως υπονοεί ότι είχαν διαφορετική ονομασία στη μακεδονική (άγνωστο ποια) και ήταν απλώς γνωστοί στην υπόλοιπη αρχαία ελληνική ως μακεδονικοί καταπέλτες - αυτό όμως είναι ένα λιγότερο πιθανό ενδεχόμενο (Kalleris).

Πολυδεύκης, *Ονομαστικόν* 1.139 κ.α., Sturz 1808, 41· Hoffmann 1906, 89-90· Kalleris 1954 [1988], 202-203· Degani 1984, 20.

121. **καταφαγάς**, μτχ., *Καταφαγάς* (Men. fr. 357 Koe.)· *πόθεν, Μένανδρε, συσσύρας τὸν τοσοῦτον τῶν ὀνομάτων συρφετὸν αἰσχύνεις τὴν πάτριον φωνήν; τίς γὰρ δὴ τῶν πρὸ σοῦ τῶ καταφαγάς κέχρηται; ὁ μὲν γὰρ Ἀριστοφάνης (An. vs. 289) οὕτω φησίν· "ἔστι γὰρ καταφαγάς τις ἄλλος ἢ Κλεώνυμος;" ἐχρῆν οὖν Κρατίνῳ (fr. 451 K.) πειθόμενον φαγάς εἰπεῖν. ἴσως δ' ἂν εἴποις ὅτι ἠκολούθησας Μυρτίλῳ λέγοντι (fr. 4 K.) "ὡς ὁ μὲν κλέπτης, ὁ δ'*

ἄρπαξ, ὁ δ' ἀνάπηρος πορνοβοσκὸς καταφαγάς" ἀλλ' οὐκ ἔχρῃν τὰς ἄπαξ εἰρημένας λέξεις ἀρπάζειν. (Μέν.), 'λαίμαργος'

Η λ. καταφαγάς (πρβ. 'γνησιότερο' αττικό (κατω)φαγάς) ἔχει προφανῶς θεωρηθεῖ μακεδονική ἀπὸ τον Sturz ἐπειδὴ ὁ αττικιστὴς λεξικογράφος Φρύνιχος ἀναφέρει τὸ ὄνομα το Μενάνδρου, τοῦ ὁποῖου τὸ λογοτεχνικὸ γλωσσικὸ ἰδίωμα ἐπικρινόταν στὴν ἀρχαιότητα ὡς μὴ γνήσια αττικό, ἀλλὰ διανθισμένο με πολλὰ 'μακεδονικά' στοιχεῖα. Στὴν πραγματικότητα, ὁμως, τὸ ἰδίωμα τοῦ Μενάνδρου ἦταν ἀπλῶς πιο κοντὰ πρὸς τὴν πρῶιμη ἐλληνιστικὴ κοινὴ ἢ ὁποῖα βασιζόταν σε μιὰ μετεξελιγμένη μορφή τῆς αττικῆς διαλέκτου (με προσθήκη καὶ κάποιων στοιχείων ἀπὸ ἄλλες διαλέκτους).

Μένανδρος, fr. 424 [=Φρύνιχος, *Εκλογαί* 402] Sturz 1808, 41.

122. **καυσία**, ουσ., θηλ., *καυσίη ἢ δὲ καυσία πῖλος Μακεδονικὸς παρὰ Μενάνδρω (fg 331), ὡς τῖάρα Περσικὸς. (Π.) / Καυσίη ἢ τὸ πάροιθε Μακεδόσιν εὐκόλον ὄπλον καὶ σκέπας ἐν νιφετῷ, καὶ κόρυς ἐν πολέμῳ. (EM) / [διαλέλνται δὲ ἡ λέξις· ἄλλως γὰρ Καῦστρος ὠφειλεν οὕτως εἶναι, ὁμοίως τῷ καυστεῖρος καὶ τῷ καυσία, ἣτις ἦν κάλυμμα κεφαλῆς Μακεδονικὸν ἐκ πῖλου, ὡς τῖάρα σκέπουσά τε ἀπὸ καύσωνος καὶ ὡς εἰς περικεφαλαίαν συντελοῦσά τι. (Ευ Ἰλ.) / οὐδαμοῦ γοῦν ὁ ποιητὴς εὔρηται οὔτε πῖλου ἀσκητοῦ μεμνημένος τοῦ καθ' Ἡσίοδον, οὔτε καυσίας. ἣτις κατὰ τὸν Πausανίαν πῖλος ἦν πλατὺς, ὃν οἱ Μακεδονικοὶ φησι βασιλεῖς ἐφόρουσαν λευκὸν αὐτῷ διάδημα περιειλοῦντες. (Ευ Οδ), 'κάλυμμα κεφαλῆς, καπέλο', Μακεδονία, Ἡπειρος (Μολοσσία), Αἰτωλία.*

Υπάρχουν πολλές ἀναφορές σε ἀρχαίους συγγραφείς, ἰδίως ἱστορικούς, γιὰ τὴ λ. *καυσία*, τὸ χαρακτηριστικὸ πλατύγυρο καπέλο τῶν ἀρχαίων Μακεδόνων (ἀλλὰ καὶ τῶν Μολοσσῶν καὶ τῶν Αἰτωλῶν), ἢ ὁποῖα συχνὰ μάλιστα προσδιορίζεται καὶ ἀπὸ τὸ ἐπίθετο *μακεδονική*. Ὡστόσο ἡ ἐτυμολογία τῆς λέξης δὲν εἶναι σαφὴς καὶ ἔτσι δὲν ἀπουσιάζουν καὶ οἱ υποθέσεις γιὰ εἰσαγωγή τῆς λέξης ἀπὸ κάποιο βαλκανικὸ φύλο ἀν καὶ αὐτὲς βέβαια δὲν συνοδεύονται ἀπὸ ἰδιαιτέρως πειστικὰ επιχειρήματα. Ἡ πιο συχνὴ ἐτυμολογικὴ προσέγγιση τῶν ἀρχαίων συγγραφέων, ἢ ὁποῖα γίνεται ἀποδεκτὴ καὶ ἀπὸ ἀρκετοῦς νεότερους μελετητὲς, συσχετίζει τὴ λέξη με τὸ ρ. *καίω* (< *κα(F)ιω) καὶ τὰ ὁμόριζα, π.χ. *καῦσος*, *καύσων* κλπ. (με τὴν ἐννοία 'προστασία ἀπὸ τὸν ζεστὸ ἥλιο που "καίει"). Ὅμως αὐτὴ ἡ ἐρμηνεία μπορεῖ νὰ εἶναι ἀπλῶς μιὰ περίπτωση παρετυμολογίας (Hoffmann κ.ά.). Ἄλλες ἀπόψεις (π.χ. Pisani κ.ά.) που κλίνουν πρὸς μιὰ ρίζα*(s)k(e)u- 'περιβάλλω, καλύπτω' ἢ τὴν ἐτυμολογικὴ συσχέτιση με τὸ λατ. *cassis* 'κράνος' εἶναι προβληματικὲς, μορφοφωνολογικὰ ἢ/καὶ σημασιολογικὰ. Ὁ Kalleris προτείνει νὰ συσχετιστεῖ ἡ λ. *καυσία* με λέξεις ὅπως *κάσ(σ)ος*, *κασᾶς* 'ἀπὸ δέρμα ἀρνιοῦ ἢ κασίκας', οἱ ὁποῖες ἀπαντοῦν σε μεταγενέστερα κείμενα (ἀκόμη καὶ ὡς μέρος σύνθετων λέξεων). Ὡστόσο, δὲν ὑπάρχουν ἐπαρκῆ γλωσσικὰ ἐχέγγυα καὶ γιὰ αὐτὴ τὴν ὑπόθεση (πρβ. π.χ. καὶ τὴν παρουσία τοῦ -σι- που δὲν θὰ ἦταν κανονικὰ ἀναμενόμενη στὴν περίπτωση τῆς μακεδονικῆς).

Μένανδρος [= Πολυδεύκης 10.162] / Etym. Μ. / Ευστάθιος, *Παρεκβ. Ἰλ.* 1.388.20, *Παρεκβ. Ὀδ.* 1.31.26, Sturz 1808, 41· Hoffmann 1906, 55-58· Pisani, 17, ὑποσ. 2· Kalleris 1954 [1988], 203-207· Beekes 2010, λ. *καυσία*.

123. **κεβαλή / κεβαλά**, ουσ., θηλ., *κεβαλή· κεφαλή. κύλιξ (Ἡσύχ.) / Βέροια, πόλις Μακεδόνων, ἦν φασὶν ἀπὸ Φέρητος τινὸς κτισθεῖσαν, Φέροια, καὶ κατὰ Μακεδόνας,*

Βέροια, τροπή τοῦ φ εἰς β, ὡς Φερενίκη, Βερενίκη, ἡ γυνὴ τοῦ πατρὸς Πτολεμαίου· καὶ τὴν κεφαλὴν, κεβαλὴν λέγουσι. (EtymM), ‘κεφαλή’.

Ἡ λέξη κεβαλή (πρβ. καὶ λλ. *κεβλή, γαβαλά*) θεωρεῖται ευρέως ὡς τὸ μακεδονικὸ ἰσοδύναμο (με κατάληξη -ῆ βέβαια ἀντὶ τῆς ἀναμενόμενης -ᾶ, λόγω ἐπίδρασης τῆς αττικῆς/κοινῆς στους λεξικογράφους πιθανῶς (Χατζιδάκις)) τῆς λ. *κεφαλή* καὶ χρησιμοποιεῖται συχνά ὡς παράδειγμα τῆς διαφορετικῆς ἐξέλιξης ἐνός ΙΕ ηχηροῦ δασέος κλειστοῦ (*bh) στὴν ἐλληνικὴ (ἄηχο δασύ κλειστό φ) καὶ τὴ μακεδονικὴ (μεσαίῳ ηχηρὸ κλειστό(:) β). Πρβ. καὶ μακεδονικὰ κύρια ὀνόματα *Κέβαλος* καὶ *Κεβαλῖνος*. Ὡστόσο ἄλλοι μελετητές (Mayer) ἔχουν υποστηρίξει με παρόμοια ἐπιχειρήματα (ἀνομοίωση δασέων ηχηρῶν) τὴν ἰλλυρικὴ καταγωγὴ τῆς λέξης.

Ἡσύχιος/Etym. M., Kretschmer 1896, 286-287· Χατζιδάκις 1896 (*Αθηνά* 11), 136-137· Hatzidakis 1897, 21, 35-36· Hatzidakis 1904 (KZ 37), 152· Χατζιδάκις 1927 (*Αθηνά* 39), 184-187· Hoffmann 1906, 50· Beschewliew 1930 (*Annuaire de l'univ. de Sofia. Fac. historico-philologique* 26, 3)· Kretschmer 1933 (*Glotta* 22), 102· Pisani 1937, 14 κ.ε.· Krahe 1952 (*IF* 60), 297· Kalleris 1954 [1988], 207· 1976 [1988], 357-366, 381-409, 421-422, ὑποσ. 1, 424, ὑποσ. 1, 428-429, ὑποσ. 4, 448, ὑποσ. 1, 5, 452-455· Degani 1984, 21· Crespo 2012, 61.

124. **κεβλή**, ουσ., θηλ., *κέβλη, *κεβλά καὶ τὸ κεβλή ἀπὸ τοῦ κεφαλή γέγονε.* (Αἰλ. Ἡρ., *Καθολ. προσ.*) / *κεβλή ἀπὸ τοῦ κεφαλή γίνεται κατὰ συγκοπὴν.* (Αἰλ. Ἡρ. *Παῦ.* / *κέβλη, ἐκ τοῦ κεφαλή γίνεται κατὰ συγκοπὴν.* (EtymM) / *κεβλή γὰρ ἡ κεφαλή ἐν συγκοπῇ τοῦ α καὶ τροπή τοῦ φ εἰς β* (Sch.) / *Κεφαλή: [...] Μακεδόνες δὲ κέβην, τὸ β ἀντὶ τοῦ φ λαμβάνοντες, ὡς ἐπὶ Φερενίκης, Βερενίκης.* (Σ.) / *κεφαλή: [...] Μακεδόνες δὲ κεβαλὴν, τὸ β ἀντὶ τοῦ φ λαμβάνοντες, ὡς ἐπὶ Βερενίκης.* (Α. Ο.) ‘κεφαλή’.

Ἡ λέξη *κεβλή* θεωρεῖται κανονικὰ συγκεκριμένους τύπος τῆς μακεδονικῆς λ. *κεβαλή* (βλ. λ.), ἀν καὶ κανονικὰ θὰ ἀνέμενε κανεὶς καὶ γιὰ τὶς δύο μία κατάληξη -ᾶ. Ἡ ἴδια ἡ λέξη ἀπαντᾷ ελάχιστα σὲ ἀρχαῖα κείμενα (ἐξαιρουμένων τῶν λεξικογράφων), ὅμως ἐμφανίζεται καὶ σὲ σύνθετα (π.χ. *κεβλήγονος* (βλ. λ.), *κεβλήπυρις* (βλ.λ.)) καὶ πιθανῶς καὶ σὲ παράγωγα(:) (π.χ. *κεβλήνη* ‘ρίγανη’, *κέβλον· κυνοκέφαλος*). Οἱ ὅποιες ἐνστάσεις γιὰ τὴ μὴ συσχέτιση τῆς λέξης με τὸ ἀρχαῖο ἐλληνικὸ *κεφαλή* εἶναι οἱ ἴδιες με αὐτές γιὰ τὴ λ. *κεβαλή* (βλ. λ.).

Αἴλιος Ἡρωδιανός (& Ψευδο-Ἡρωδιανός), *Περὶ καθολικῆς προσωδίας* 3.1.318.12 / Αἴλιος Ἡρωδιανός (& Ψευδο-Ἡρωδιανός), *Περὶ παθῶν* (= EM. 498.42) 3.2.241.2 / Scholia in Nicandri alexipharmaca 424.c.5 / Σούδα (Σουΐδας) / *Anecdota Oxon.* (Cramer II, 456, 27) *Καλλίμαχος*, γραμμ., *Fragmenta incertae sedis* 657· Hoffmann 1906, 50· Hatzidakis 1904 (KZ 37), 152· Χατζιδάκις 1927 (*Αθηνά* 39), 184-187· Kretschmer 1933 (*Glotta* 21), 162· Kretschmer 1933 (*Glotta* 22), 102· Pisani 1937, 14 κ.ε.· Mayer 1948/1951 (*Glotta* 31), 114 κ.ε.· Mayer 1953 (*Glotta* 32), 72· Krahe 1952 (*IF* 60), 297· Chantraine 1966 (*BSL* 61), 153, 158· Kalleris 1976 [1988], 357-366, 381-409, 421-422, ὑποσ. 1, 424, ὑποσ. 1, 428-429, ὑποσ. 4, 448, ὑποσ. 1, 5, 452-455· Degani 1984, 21· Beekes 2010, λ. *κεβλή*

125. **κεβλήγονος**, ἐπίθ., *Καὶ τε σὺ μήκωνος κεβληγόνου ὀππότε δάκρυ πίνωσιν, πεπύθοιο καθυπνέας* (Νίκανδρος), *Κεβληγόνου Ἀτρυτώνης* (Ευφορίων, γεννημένος ἀπὸ τὸ κεφάλι (Ἀτρυτώνη Ἀθηνά), με τὸν σπόρο στὴν κορυφή (παπαρούνα).

Ἡ σύνθετη αὐτὴ λέξη ἀπαντᾷ ελάχιστα στὰ ἀρχαῖα κείμενα. Μολοντί μπορεῖ λογικὰ τὸ ἀ’ συνθετικὸ νὰ συσχετιστεῖ ἐτυμολογικὰ με τὴ λ. *κέβλη* (βλ. λ.), ἡ ὁποία ἀπὸ πολλοῦς θεωρεῖται ἕνας συγκεκριμένους τύπος τοῦ (μᾶλλον) μακεδ. *κεβαλή* (= *κεβαλά*);), εἶναι

δύσκολο να ερμηνευθεί η παρουσία του τύπου αυτού εκτός Μακεδονίας από μια τόσο πρώιμη περίοδο (εκτός και αν δεχτούμε την περίπτωση μιας ισότιμης-αμφίδρομης γλωσσικής σχέσης εδώ). Συμπερασματικά, παραμένει ανοιχτό το ζήτημα της ακριβούς γλωσσικής ταυτότητας της λέξης.

Νίκανδρος, Αλέξ. 433-434· Ευφορίων, Fragmenta 108· Hoffmann 1906, 50.

126. **κεβλήπυρις**, επίθ., *Κίττα, τρυγών, κορυδός, έλεᾶς, ύποθυμίς, περιστερά, νέρτος, ίεραξ, φάττα, κόκκυξ, έρυθρόπους, κεβλήπυρις* (Αριστοφάνης), *κεβλήπυρις: Μήποτε ούχ ἔν έστιν, αλλά δύο, φησίν ό Σύμμαχος. / και Θεμιστοκλέους τόν πρωνός τις ὦν κεβλήπυρις τις ονομάζεται.* (Scholia In Aristophanem), με κόκκινο κεφάλι (πτηνό).

Η σύνθετη αυτή λέξη απαντά ελάχιστες φορές σε αρχαία κείμενα, συμπεριλαμβανομένης βέβαια και της αξιοσημείωτης παρουσίας της στον Αριστοφάνη. Μολονότι μπορεί θεωρητικά το α' συνθετικό να έχει ετυμολογική σχέση με τη λ. *κέβλη* (βλ λ.), ισχύουν και εδώ οι ίδιες ενστάσεις όπως για τη λ. *κεβλήγονος* (βλ. λ). Συνεπώς το ζήτημα της γλωσσικής ταυτότητας της λέξης παραμένει (και) εδώ ανοικτό.

Αριστοφάνης, *Όρνιθες* 302-303, Scholia In Aristophanem, Scholia in aves (scholia vetera), v. 303, l.1, l. 4 Hoffmann 1906, 50· Pisani 1937, 19

127. **κερρός / κιρρός**, επίθ., 'ωχρός, κιτρινωπός'.

Ο Hoffmann διατύπωσε την υπόθεση ότι η μακεδονική μπορεί να διέθετε ένα επίθετο *κερρός* ως ισοδύναμο του αρχαίου ελληνικού *κιρρός* και ότι ο τύπος *κίκερροι* (βλ. λ.) μπορεί να οφείλεται σε απλό παλαιογραφικό λάθος των μεσαιωνικών αντιγραφών, δηλ. ότι μία διόρθωση *κι-* (από μία δεύτερη αντιγραφική *χείρα*) αντί του κανονικού *κε-* ενσωματώθηκε στη λέξη σε επόμενο στάδιο ως αναδιπλασιασμός. Ωστόσο δεν υπάρχουν ασφαλή στοιχεία που να στηρίζουν αυτή την (ενδιαφέρουσα κατά τα άλλα) υπόθεση.

Hoffmann 1906, 53-54.

128. **κίκερροι / κίβερροι**, ουσ. /επίθ. , αρσ., *κίβερροι κίκερροι· ὦχροι. Μακεδόνες* (Hσύχ.)/*κίκερροι· ὦχροί. Μακεδόνες* (Hσύχ.), 'ρεβίθια, λαθούρι (φάβα)' (ουσ.) / 'ωχρός' (επιθ.).

Ο αναδιπλασιασμένος τύπος *κίκερροι* (διόρθωση του τύπου *κίβερροι* της χειρόγραφης παράδοσης, ο οποίος όμως δεν δικαιολογείται σε αυτή την αλφαβητική θέση) ερμηνεύεται από τον Hσύχιο ως *ὦχροι* (ή εναλλακτικά *ὠχροί*). Εάν πρόκειται για το ουσιαστικό *ὦχροι*, τότε η μακεδονική λέξη *κίκερροι* πρέπει να αναφέρεται σε ένα είδος οσπρίων, δηλ. 'ρεβίθια' ή πιθανότερο 'το λαθούρι (φάβα)'. Αντιθέτως μια ερμηνεία με τονισμό *ὠχροί* (επίθετο) θα σήμαινε 'κίτρινοι, ωχροί' (ενδεχομένως και 'ωχροί, δηλ. αρρωστιάρηδες' ως ουσιαστικοποιημένο επίθετο). Ο Kalleris προτιμά τη δεύτερη εκδοχή καθώς πιστεύει ότι μια αρχαία ερμηνεία *ὦχροι* θα ήταν απίθανη μια και η λέξη έχει γενική σημασία και ο Hσύχιος τότε είτε θα αναγκαζόταν να προσθέσει κάποιον επιθετικό προσδιορισμό ή απλώς θα προτιμούσε το *λάθυροι*, όπως φαίνεται και από την ερμηνεία της γλώσσας *ὠχρος* στο λεξικό του. Τις διαφορές ανάμεσα στο μακεδονικό *κίκερροι* και το συνώνυμο αρχαίο ελληνικό *κιρροί* επιχειρεί να την εξηγήσει με φωνολογικούς (ι > ε προ ρ) και σημασιολογικούς όρους ('εκφραστικός' αναδιπλασιασμός). Αντιθέτως, ο Hoffmann πιστεύει ότι ο αναδιπλασιασμός οφείλεται σε κάποιο λάθος κατά την αντιγραφή του χφ. του Hσύχιου και ότι ο πραγματικός μακεδονικός τύπος ήταν *κερροί*. Μια τέτοια υπόθεση είναι δυνητικά πιθανή, αλλά όχι βέβαιη ασφαλώς.

Ησύχιος, Sturz 1808, 42· Hoffmann 1906, 53-54· Bücheler 1930 (*RhM* 62), 476-478· Kalleris 1954 [1988], 207-210· Degani 1984, 21.

129. **κλίσιον / κλεισιον**, ουσ., ουδ., *Αἴλιος δὲ Διονύσιος κλεισίον φησὶν ὡς κλειδίον, καὶ ὅτι θυρῶν τοῦτο μέγας, καὶ κλεισῖαι αἱ τούτου θύραι πλατεῖται καὶ εἰς τὸ ἐκτὸς ἀνοιγόμεναι. ἐν ἐτέρῳ δὲ γράφει, ὅτι κλίσιον Ἀμερίας τὸ πρόσθων ἴσως παρὰ Ἴωσιν, ὡς καὶ Ὅμηρος, περὶ δὲ κλεισιον θέε πάντη· παρὰ δὲ Ἀττικοῖς κλεισιον ὁ μέγας θυρῶν.* Αμερίας [= Ευστάθιος], 'εἴσοδος, προστώ', ιωνική-αττική διάλεκτος.

Η λέξη *κλίσιον* αναφέρεται από τον Αἴλιο Διονύσιο (στα σχόλια της Οδύσσειας του Ευστάθιου) ότι έχει αποθησαυριστεί από τον Αμερία με τη σημασία 'προστώ' για την ιωνική (αλλά και για τον Όμηρο) ή 'μεγάλη εἴσοδος (θυρῶν)' για την αττική διάλεκτο (ορθογραφία *κλεισιον*). Ωστόσο, η λέξη δεν φαίνεται να έχει κάποια ιδιαίτερη σχέση με τη μακεδονική (βλ. Hoffmann).

Αμερίας [= Ευστάθιος, *Παρεκβ. Οδ.* 2.318], Hoffmann 1906, 4.

130. **κοῖος**, ουσ., αρσ., *κοῖος γὰρ παρὰ Μακεδόσιν ὁ ἀριθμός.* (Α. (επιτ.)) / *Μακεδόνες δὲ τὸν ἀριθμὸν κοῖον προσαγορεύουσι.* (Α), 'αριθμός'.

Η λέξη αναφέρεται ως μακεδονική από αρχαίους συγγραφείς, αλλά είναι δύσκολο να ετυμολογηθεί στο πλαίσιο της ελληνικής αφού ακόμη και ταυτόσημες λέξεις όπως η (ιωνική) αντωνυμία *κοῖος* (= *ποῖος*) ή το αρχαίο κύριο όνομα *Κοῖος*, το οποίο αναφέρεται από αρχαίους συγγραφείς σε σχέση με αυτή τη συγκεκριμένη λέξη, είναι άγνωστο εάν έχουν κάποια πραγματική ετυμολογική σχέση (πρβ. τη μεγάλη σημασιολογική απόσταση). Το ίδιο ισχύει για τη λέξη *κοῖον* 'ενέχυρο'. Το ρ. *κοῖω* 'ακούω, παρατηρώ, υπολογίζω' είναι η πιο συχνή ετυμολογική πρόταση, όμως μπορεί η λέξη να αποτελεί δάνειο (Beekes) ή να σχετίζεται με μια ΙΕ ρίζα που δεν απαντά στην ελληνική (Hoffmann, Kalleris).

Αθήναιος, *Δειπν.* 2,2.47.38 (επιτομή), Αθήναιος 10.83.6, Sturz 1808, 42· Hatzidakis 1897, 22, υποσ. 1· Hoffmann 1906, 74-75· Hoffmann 1928 (RE, λ. 'Makedonia'), στήλη 695· Fick 1908 (KZ 42), 150· von Blumenthal 1930, 19· Pisani 1937, 30, υποσ. 2· Kalleris 1954 [1988], 217-220· Beekes 2010, λ. κοῖον.

131. **κολλυβιστής**, ουσιαστικό, αρσενικό, *κολλυβιστής· ἐπὶ τοῦ ἀργυραμοιβοῦ Μένανδρος [=Φρύνιχος], 'τραπεζίτης, αργυραμοιβός(δάνειο);',*.

Η λέξη αυτή (παράγωγο αρσενικό *nomen agentis*) γενικά απαντά από την ελληνιστική περίοδο και μετά. Δεν υπάρχουν ενδείξεις για μακεδονική προέλευση της λέξης, ενώ η απλή αναφορά του αττικιστή λεξικογράφου Φρύνιχου στον Μένανδρο σχετίζεται απλώς με την παρανόηση ότι η γλώσσα του αρχαίου κωμωδιογράφου περιείχε λέξεις της μακεδονικής (= ελληνιστικής κοινής κατά βάση). Πολλοί μελετητές πιστεύουν ότι πρόκειται για σημαντικό δάνειο χωρίς όμως να αποκλείεται και η προέλευσή της από κάποια άλλη γλώσσα σε ακόμη παλαιότερες εποχές ('προελληνική';) (βλ. Beekes). *Κολλυβιστής*· πάλιν ἡμᾶς μολύνων οὐδέν τι διαπαύεται ὁ Μένανδρος (fr. 861 Koe.), τὸν ἀργυραμοιβὸν κολλυβιστὴν λέγων. ὁ μὲν γὰρ κόλλυβος δόκιμον, ὁ δὲ κολλυβιστὴς παρασεσημασμένον.

Μένανδρος [=Φρύνιχος, *Εκλογαί* 408], Sturz 1808, 42· Beekes 2010, λ. κολλυβιστής.

132. **κόμβοι**, ουσ. αρσ., [κόμβους· ἄδοντας γομφίους] (Hσύχ., Latte), *κόμβους· ὀδόντας γομφίους* (Hσύχ., Schmidt).

Η σημασία 'δόντι (γομφίος)' για τη λ. *κόμβοι* είναι το αποτέλεσμα της ευλογοφανούς διόρθωσης σε παλαιότερη έκδοση του κειμένου του Ησυχίου (Schmidt). Αντιθέτως στην πιο πρόσφατη έκδοση (Latte) το χωρίο εμφανίζεται με βάση τη χειρόγραφη παράδοση (*ἄδοντας γομφίους*), αλλά επειδή έτσι είναι προδήλως ακατανόητο το χωρίο τίθεται σε ορθογώνιες αγκύλες (προβληματικό-οβελιστέο). Η λέξη θεωρήθηκε μακεδονική από τον Hoffmann προφανώς λόγω δυνητικών φωνολογικών αντιστοιχιών, κυρίως μακεδ. β ~ ΑΕ φ, αλλά άλλοι έχουν θεωρήσει τη λέξη ιλλυρικό δάνειο (Krahe).

Hoffmann 1906, 52· Pisani 1937, 16· Krahe 1952 (*IF* 60), 297.

133. **κομμάραι / κομάραι**, ουσ, θηλ., [κομμάραι ἢ κομάραι· καρίδες. Μακεδόνες] (Hσύχ.) / *κομμάραι, ἢ κομμάραι, καρίδες. Μακεδόνες* (Ph.), 'καραβίδες'.

Αυτή η γλώσσα του Ησυχίου (με προβληματική χειρόγραφη παράδοση) εμφανίζεται με μια αξιοσημείωτη ορθογραφική ποικιλία σε αρκετές περιοχές του αρχαίου ελληνικού κόσμου: *κάμ(μ)αρος, κάμμορος, καμμαρίς, κομαρίς*. Η πρόταση (Kretschmer) να αποδοθεί αυτή η ορθογραφική ποικιλία στο γεγονός ότι η λέξη ήταν δάνειο από τη γερμανική (μέσω της ιλλυρικής) όπου υπάρχει τέτοια συχνή διαφοροποίηση στον αριθμό των -μ-, είναι αρκετά εξεζητημένη και έχει απορριφθεί από άλλους (πρβ. Hoffmann, Kalleris). Μια πιο πρόσφατη πρόταση (Beekes) είναι να θεωρηθεί η λέξη προελληνική (λόγω της εναλλαγής α/ο) αλλά και πάλι πρόκειται για μια υπόθεση που δεν συνοδεύεται από ισχυρά επιχειρήματα.

Hσύχιος / Phavor., Sturz 1808, 42· Hatzidakis 1897, 22· Hoffmann 1906, 48· Kalleris 1954 [1988], 220-225· Degani 1984, 21· Beekes 2010, λ. κάμμαρος.

- *κουρίδες· καρίδες, ἢ τὰς μικρὰς ἐγγλῶρους, τὰς δὲ ἐρυθρὰς καμμάρους* (Sophr. fr. 26). (H)

134. **κοράσιον**, ουσ., ουδ., *εἰ δὲ τρέποιτο τὸ η του πρωτοτύπου εἰς ᾧ παρὰ Δωριεῦσι, διὰ τοῦ ᾧ· πρυμνάσιον, κορυφάσιον. οὕτως ἔχει καὶ τὸ κοράσιον ὃ μᾶλλον ἐστὶ μακεδονικόν.*

(Schol.) / *κόριον· μικρὸν κοράσιον, ἢ κορίδιον. (Hσύχ.) / *παιδισκάριον· τὸ κοράσιον.*

(Hσύχ.) / *παιδισκάριον: κοράσιον δὲ οὐ λέγεται· ἀλλὰ καὶ κεκωμώδηκεν Φιλιππίδης, ὡς ξενικόν. (Φ.) 'κορίτσι'.*

Η λ. *κοράσιον* απαντά από την ελληνιστική εποχή και εξής σε λογοτεχνικά και επιγραφικά κείμενα και μάλιστα χαρακτηρίζεται ως *ξενική* από τον αρχαίο συγγραφέα Φιλιππίδη (Λεξικό Φωτίου). Επιπλέον, σε σχόλιο μεσαιωνικού χφ. η λέξη χαρακτηρίζεται ως μακεδονική, αντίστοιχη της λ. *κόρη*, αλλά το επίθημα *-ασιον* χαρακτηρίζεται ως δωρικό γενικότερα. Ο Ησυχίος πάντως καταγράφει μόνο τον τύπο *κόριον* ως γλώσσα και χρησιμοποιεί τη λ. *κοράσιον* ως ερμηνεία. Ησυχίος s.v. *κόριον*.

Schol. Ven. B, v. Y 404 / Ησυχίος / Φώτιος, Λεξ., λ. *παιδισκάριον* [= Com. Fragm. 36, ed. Kock III, 311] Sturz 1808, 42· Hoffmann 1906, 23-24, 63, υποσ. 52· Kretschmer 1925 (*Glotta* 14), 102· Kalleris 1954 [1988], 225· Sowa 2006 (SEC 11), 118.

135. **κοριναῖος**, επίθ., *τούς γὰρ μὴ ἐκ φανεράς, λαθραίας δὲ μίξεως γεγονότας σκοτίους ἐκάλουν, ἔνιοι παρθεν(ι)ους, ἄλλοι κοριναίους· καθάπερ Μαρσύας* (Hσύχ.), 'λαθραῖος, νόθος, μυστικός'.

Η λ. *κοριναῖος* φαίνεται να είχε τη σημασία 'μυστικός, λαθραίος, νόθος' στη μακεδονική. Ο Hoffmann συσχετίζει αυτή τη λέξη με τη λ. *κύρνος* (βλ. λ.), την οποία μάλιστα θεωρεί συντεταγμένη μορφή της λ. *κοριναῖος*, αλλά και με τη λ. *σκοτίος* (βλ. λ.) του Ησύχιου (πρβ. και Φώτιο). Ο Μακεδόνας συγγραφέας Μαρσύας (υπήρχαν δύο διαφορετικοί συγγραφείς με το ίδιο όνομα στην πραγματικότητα) αναφέρει ότι αυτές οι τρεις λέξεις ήταν συνώνυμες των *νόθος, παρθέν(ι)ος*. Κατά τον Hoffmann, το *κοριναῖος* ίσως προέκυψε από ένα τύπο **κορίνα(;)* (πρβ. *ἔλαφος - ἐλαφίνη* κοκ). Όμως αυτή είναι απλώς μια υπόθεση και το όλο ζήτημα παραμένει ανοιχτό.

Hoffmann 1906, 63.

136. **κρηπίς**, ουσ., θηλ., 'άρβυλα, μποτάκια'.

Οι *κρηπίδες* ήταν τα βασικά υποδήματα των Μακεδόνων (χοντροκομμένα, με σφιχτούς ιμάντες μέχρι τους αστραγάλους και παχιά σόλα ενισχυμένη κανονικά με σιδερένια καρφιά ή ελάσματα μολύβδου), τόσο στον πολιτικό όσο και στον στρατιωτικό βίο τους. Μαζί με το ιδιαίτερο κάλυμμα της κεφαλής, την *καυσία* (βλ. λ.) και τη *χλαμύδα* αποτελούσαν τα πιο χαρακτηριστικά γνωρίσματα της μακεδονικής ενδυμασίας. Αν και η λέξη *κρηπίς* απαντά στην αρχαία ελληνική γενικότερα (είτε για τα υποδήματα (πληθ.) είτε και για τη βάση οικοδομήματος) δεν είναι προφανές ότι μπορεί να θεωρηθεί δάνεια λέξη στη μακεδονική προερχόμενη από την (υπόλοιπη) αρχαία ελληνική (πρβ. Kalleris). Ετυμολογικά η λέξη ίσως να είναι προελληνικής προέλευσης.

Kalleris 1954 [1988], 226-227.

137. **κύδαρ**, ουσ., ουδ., *κύδαρ· τάφος* (Ησύχ.), 'τάφος'.

Η λέξη του Ησύχιου θεωρείται δυνητικά μακεδονική από τον Hoffmann εφόσον υποτεθεί ότι η ρίζα *κυδ-* εδώ είναι η αντίστοιχη μίας αρχαιοελληνικής *κυθ-* (: ΑΕ *κυθ-* ~ μακεδ. *κυδ-*), η οποία με τη σειρά της θα μπορούσε να είναι η μηδενική βαθμίδα της ρίζας *κευθ-* (πρβ. π.χ. το ρ. *κεύθ-ω* 'καλύπτω, αποκρύπτω (για τάφο)').

Hoffmann 1906, 76.

138. **κύνουπες**, ουσ., αρσ., *κυνουπέυς, κυνοῦπεσκύνουπες· ἄρκτοι· Μακεδόνες* (Phav.) / *κυνοῦπες· ἄρκτος· Μακεδόνες* (Ησύχ.), 'άρκτος, αρκούδα' (πληθ.).

Ο τύπος είναι προβληματικός ήδη σε επίπεδο χειρόγραφης παράδοσης: *κυνοῦπες· ἄρκτος*, κάτι που δεν μπορεί να ισχύει προφανώς, δηλ. λέξη στον πληθυντικό ερμηνευόμενη με λέξη στον ενικό. Η προτεινόμενη διόρθωση από ορισμένους είναι η αλλαγή από *ἄρκτος* σε *ἄρκτοι* (πρβ. όμως και την αντίθετη πρόταση για αλλαγή από *κυνοῦπες* σε *κυνοῦπις* (εν.) ή κάτι παρόμοιο). Ετυμολογικά η λέξη συνδέεται είτε με τον τύπο *κνωπεύς* (αιολ. *κνουπέυς*) 'αρκούδα' με ανάπτυξη φωνήεντος στο συμφωνικό σύμπλεγμα (οπότε προκύπτουν τύποι όπως *κυνοῦπις* (Fick), *κυνουπέυς* (Hoffmann, Pisani)) είτε είναι παράλληλος τύπος με το *κυνῶπις*, δηλ. *κυν-* + *-ωπ + -ις* 'με όψη σκύλου, δηλ. αρκούδα' (Kalleris). Συνεπώς, η όποια συσχέτιση με τη μακεδονική, πέρα από τη μαρτυρία του Ησύχιου (πρβ. και Phavorinus, *Dict. Magnum*), δεν μπορεί ούτε να επιβεβαιωθεί ούτε να αποκλειστεί γλωσσικά.

Ησύχιος, Phavor., Sturz 1808, 43· Fick 1874 (KZ 22), 210· Hoffmann 1906, 43, 114· Pisani 1937, 24· Kalleris 1954 [1988], 228-229· Degani 1984, 21-22.

139. **κύρνος**, επίθ. (;), *κύρνοι· οἱ νόθοι* (Η), *Κύρνος· ἐρώμενος Θεόγνιδος· Μακεδόνες δὲ τοὺς σκοτίους κύρνους καλοῦσιν*. (Φ), 'νόθος, σκοτεινός'.

Η λέξη *κύρνος* φαίνεται να είχε τη σημασία 'μυστικός, λαθραίος' (πρβ. Φώτιο) και ιδίως 'νόθος' (πρβ. κυρίως Ησύχιο) στη μακεδονική. Ο Hoffmann συσχετίζει τη λ. *κύρνος* με τη λ. *σκότιος* του Ησύχιου (πρβ. και Φώτιο) όπου αναφέρεται ότι ο Μακεδόνας συγγραφέας Μαρσύας (υπήρχαν δύο διαφορετικοί συγγραφείς με αυτό το όνομα στην πραγματικότητα) παραδίδει ως συνώνυμά του τα *νόθος, παρθέν(ι)ος, κοριναῖος*. Το τελευταίο είναι πιθανώς ομόρριζο της λ. *κύρνος* και κατά τον Hoffmann ίσως πρόκειται για τον αρχικό τύπο (< *κορινᾶ*(;), πρβ. *ἔλαφος - ἐλαφίνη* κοκ) από τον οποίο προέκυψε τελικά το συγκεκριμένο *κύρνος* (και ίσως και το *κυρναῖος*, πρβ. εδώ και το συνώνυμο *παρθέν(ι)ος*). Αυτό όμως είναι απλώς μια υπόθεση χωρίς ισχυρά αποδεικτικά στοιχεία.

Φώτιος/Ησύχιος, Hoffmann 1906, 63· Degani 1984, 22.

140. **κώρυκος**, ουσ., αρσ., *Ἡγήσανδρος δ' ἐν ὑπομνήμασι (FGH IV 420) τὰς τραχείας φησὶ κόγχας ὑπὸ μὲν Μακεδόνων κωρύκους καλεῖσθαι, ὑπὸ δὲ Ἀθηναίων κριούς. (A) / κώρυκος· θυλάκιον. ἔστι δὲ δερμάτινον ἀγγεῖον, ὅμοιον ἀσκῶ. οἱ δὲ πλοῖον· οἱ δὲ κόγχην (Ησύχ.).*
'ασκός, σάκος, σακούλι από δέρμα / θαλάσσιο ὄστρακο, κογχύλι'.

Η λ. *κώρυκος* σήμαινε κανονικά 'δερμάτινος ασκός, σάκος/σακούλι'. Όμως ο Αθήναιος αναφέρει ότι στη μακεδονική σήμαινε 'κογχύλι (με τραχιά επιφάνεια)', γεγονός που επιβεβαιώνει μερικώς και η μαρτυρία του Ησύχιου αν και εκεί δεν κατονομάζονται οι Μακεδόνες. Ο Kalleris αποδίδει τις δύο διαφορετικές σημασίες στη μορφολογική ομοιότητα δύο λέξεων και πιθανολογεί σημασιολογική εξάπλωση από τον πρώτο ὄρο στον άλλο, μάλλον σε παραθαλάσσιες περιοχές αρχικά για ευνόητους λόγους.

Αθήναιος, Δειπν. 3.33 και 2,1.10 (Ἡγήσανδρος δὲ τὰς τραχείας φησὶ κόγχας ὑπὸ Μακεδόνων μὲν κωρύκους καλεῖσθαι, ὑπὸ δ' Ἀθηναίων κρείους.), Ησύχιος, Sturz 1808, 43· Hoffmann 1906, 49· Kalleris 1954 [1988], 231· Degani 1984, 22.

141. **λαίβα**, ουσ., θηλ., *λαίβα· ἀσπίς. [τρίβος] πέλτη (Ησύχ.), 'ασπίδα(;)'*.

Η λέξη αυτή μαρτυρείται από τον Ησύχιο χωρίς καμία ιδιαίτερη αναφορά σε συγκεκριμένη διάλεκτο. Ο Hoffmann υποθέτει ότι είναι μακεδονική, προφανώς για φωνολογικούς λόγους (πρβ. αντίστοιχη αττικοῖωνική λέξη *λαίφη*), δηλ. κυρίως την αντιστοιχία <β> ~ <φ> και <-ᾱ> ~ <η>. Σημασιολογικά ωστόσο υπάρχει μια αναντιστοιχία ανάμεσα στην (υποτιθέμενη) μακεδονική λέξη *λαίβα* και την κοινή ελληνική *λαίφη*: η πρώτη σημαίνει κυρίως 'ασπίδα' (κανονική ή ελαφρά (πέλτη)), ενώ η *λαίφη* συνήθως σημαίνει 'χοντρό ύφασμα', είτε με την ιδιαίτερη σημασία του καραβόπανου ή του χοντρού, κακής ποιότητας (και συχνά φθαρμένου) ενδύματος (πρβ. και σχετική λέξη *τρίβος*: φθορά 'φθαρμένο (ένδυμα)' στη χειρόγραφο παράδοση του λήμματος του Ησύχιου, η οποία ωστόσο θεωρείται οβελιστέα στην τελευταία έκδοση (Latte)). Ίσως η αρχική ρίζα να είχε και τη σημασία 'δέρμα', γεγονός που θα εξηγούσε καλύτερα και τις δύο διαφορετικές μεταγενέστερες σημασίες, αν και κάτι τέτοιο δεν είναι βέβαια απαραίτητο.
Hoffmann 1906, 27

142. **λακεδάμα**, ουσ., θηλ., *†λακεδάμα· ὕδωρ ἀλμυρόν ἄλικι ἐπικεχυμένον, ὃ πίνουσιν οἱ τῶν Μακεδόνων ἀγροῖκοι (H) / λακεδάμα· ὕδωρ ἀλμυρόν, ἀλσι πεποιημένον ὃ πίνουσιν οἱ τῶν Μακεδόνων ἀγροῖκοι (Ph.), '(αλμυρός) ζεστός χυλός / αλμυρό (καθαρκτικό;) υγρό'.*

Η ετυμολογία και η σημασία της λέξης είναι αβέβαιες δεδομένων και των διαφορών ανάμεσα στο λήμμα του Ησύχιου και αυτό του *Etymologicum Magnum* (Favorinus). Ποικίλες απόπειρες από νεότερους γλωσσολόγους, οι περισσότερες από τις οποίες θεωρούν ότι πρόκειται για μακεδονική σύνθετη λέξη με β' συνθετικό τη λέξη *ἄλμα* 'αλμύρα' (δωρ. -ᾱ) ή το επίθημα -*δαμα* (μακεδονικό ισοδύναμο του -*θη* με ανάπτυξη

φωνήεντος) και α' συνθετικό μια μακεδονική εκδοχή της λ. λέκιθος 'χυλός λαχανικών' ή εναλλακτικά μια υποτιθέμενη μακεδονική ρίζα *λακ- 'καταπίνω, ρουφώ'. Οι περισσότερες προτάσεις θεωρούν ότι είναι ένα 'είδος (αλμυρού;) ζεστού χυλού' (στη βάση κυρίως της εκδοχής του Ησύχιου όπου απαντά η σχετική λέξη ἄλικι (δοτ.)). Ο Kalleris όμως υποστηρίζει στη βάση της εκδοχής του Phavorinus (ἀλσί αντί για ἄλικι), αλλά και λαμβάνοντας υπόψη ένα ακόμη λήμμα του Ησύχιου (συρμαία ·...πόμα δι' ὕδατος και ἄλων) ότι πρόκειται για 'ένα είδος αλμυρού καθαρκτικού υγρού' το οποίο υποτίθεται ότι χρησιμοποιούσαν οι μακεδόνες αγρότες.

Ησύχιος / Phavor., Sturz 1808, 43· Fick 1874 (KZ 22), 211· Fick 1906, 1280· Hoffmann 1906, 73· von Blumenthal 1930, 17· Pisani 1937, 28· Kalleris 1954 [1988], 231-233· Degani 1984, 22.

143. **λαυκανία / λαυκανί(ς), λαυχάνη, λευκανίη**, ουσ., θηλ., *λαυκανία· τὸ ἀπηρητημένον τοῦ γαργαρεῶνος, λαιμός, φάρυγξ / λαυκανίης· ὁμοίως / λαυχάνη· γλώσσα* (Ησύχ.) / **λευκανίη· φάρυγξ** // *λαυκανίη· ... τὸν λαιμὸν καὶ τὸν βρόγχον* (Α.), 'λαιμός, φάρυγγας, γλώσσα'.

Η λέξη απαντά σε διάφορες εκδοχές που παρουσιάζουν μικροδιαφορές (γραμματικό γένος, σύμφωνα-φωνήεντα), ενώ ορισμένοι παράλληλοι τύποι που αρχίζουν από λευκ-, π.χ. *λευκανίη*, είναι σαφώς μεταγενέστεροι και οφείλονται μάλλον σε παρετυμολογική επίδραση του επιθ. *λευκό*. Πλην μιας αναφοράς στο όνομα του Μακεδόνα λεξικογράφου Αμερία σε σχόλιο στον Απολλώνιο Ρόδιο (2.192), δεν υπάρχει καμία άλλη ουσιαστική ένδειξη ότι αυτή η ομηρική λέξη ήταν σε χρήση και στη Μακεδονία και μάλιστα ότι ανήκε στο μακεδονικό λεξιλόγιο από παλαιότερα (βλ. Hoffmann). Καθώς μάλιστα δεν μπορούν να αναγνωριστούν ασφαλείς ομόρριζες λέξεις σε άλλες ΙΕ λέξεις, ενώ παρουσιάζεται και μια εναλλαγή <κ> ~ <χ> (π.χ. στον ομόρριζο τύπο *λαυχάνη*), είναι ίσως δυνατό να θεωρηθεί η λέξη προελληνική.

Ησύχιος, Αμερίας, Hoffmann 1906, 4.

144. **λείβηθρον**, ουσ., ουδ., *λείβηθρον· ρεῖθρον· ὀχετόν S. κρουόν, καὶ τόπος ἐν Μακεδονίᾳ καὶ <κατὰ> τὸν Ἐλικῶνα* (Ησύχ.), 'ρείθρο, οχετός, κρουός, (πηγή;)', Μακεδονία, Βοιωτία.

Η λ. είναι παράγωγο του ρ. *λείβω* 'χύνω, στάζω, κάνω σπονδή' και σημαίνει 'οχετός, ρεῖθρο κλπ.'. Ο Ησύχιος αναφέρει και παρόμοιο τοπωνύμιο στη Μακεδονία. Παρόμοια τοπωνύμια απαντούν όμως και σε άλλες περιοχές, π.χ. Βοιωτία, όπου και οι *Λειβηθρίδες* μούσες (πρβ. Στράβων 9.410). Γλωσσικά εμφανίζεται ως ένας κανονικός ελληνικός τύπος.

Ησύχιος, Kalleris 1954 [1988], 248, υποσ. 5· Degani 1984, 22.

145. **λεπαστή(ς)**, ουσ., αρσ. / θηλ., *Αμερίας δέ φησι τὴν οἰνοχόην λεπαστὴν καλεῖσθαι*. (Αθην.) / [*λεπαστή· κύλιξ / λεπαστής· οἰνοχόη· καὶ εἶδος κύλικος* (Ησύχ.)], 'αγγείο κρασιού (οινοχόη, ίσως και κύλικα)'.

Η λέξη *λεπαστή(ς)* ήταν μια κοινή αρχαιοελληνική λέξη προβληματικής ετυμολογίας (ίσως και να σχετίζεται με το λατ. *lapis, -idis* 'λίθος') που σήμαινε 'κύλικα', δηλ. 'ατομικό αγγείο (ποτήρι) κρασιού'. Δεν είναι απολύτως σαφές από το σχετικό χωρίο του Αθηναίου αν κατά τον Αμερία η σημασία της λέξης ήταν κάπως διαφορετική στη μακεδονική(;), δηλ. 'οινοχόη, κανάτα κρασιού'. Η λέξη υπάρχει και στον Ησύχιο, αλλά χωρίς αναφορά στον Αμερία ή/και σε κάποια συγκεκριμένη διάλεκτο.

Αμερίας [=Αθήναιος, Δειπν. 11.70.35], Hoffmann 1906, 10.

146. **Λετμός;**, ουσ. (;), αρσ. (;), *λετμός ἀναδρήσει· τὸ σῶμα μερίας φησί†* (;).

Αμερίας (;) (Hσύχ.)

Το χωρίο χρήζει θεραπείας αφού αφενός είναι ελλειπτικό και ακατανόητο και αφετέρου δεν είναι καθόλου βέβαιο ότι υπάρχει πράγματι κάποια αναφορά στον μακεδόνα λεξικογράφο Αμερία (...*μερίας φησί*). Ο Hoffmann αναφέρει ότι μάλλον πρόκειται για μια ανύπαρκτη μακεδονική γλώσσα.

Hoffmann 1906, 15· Degani 1984, 22

147. **Λισσός**, ουσιαστικό (;) / ουσιαστικοποιημένο επίθετο (;), αρσ. (;), *λίσσον Ἀμερίας δὲ ἐν γλώσσαις τὸ ὑψηλὸν ἀποδίδωσιν (Α) / λίσσον τὸ ὁμαλόν· παρὰ τὸ λίαν ἴσον· Ἀμερίας δὲ ἐπὶ τοῦ ὑψηλοῦ αὐτὸ λαμβάνει. (Α) / [λίσσον· ἄναντες· ἀπότομον· ὑψηλόν· ἔλασσον· ἄθλιον (Hσύχ.)]*, 'ομαλή επιφάνεια / ομαλός, λείος, υψηλός, Μακεδονία, Κρήτη κ.α.

Η μοναδική ίσως ένδειξη για κάποια δυνητική χρήση της λέξης αυτής (και στη μακεδονική είναι η πληροφορία σε μεταγενέστερες πηγές (σχόλια, λεξικά) ότι αναφέρεται σε αυτή ο μακεδόνας λεξικογράφος Αμερίας. Προφανώς όμως αυτό το γεγονός δεν σημαίνει πολλά από επιστημονική και πρακτική άποψη Η λέξη έχει δύο διαφορετικές σημασίες, 'ομαλός/λείος' και 'υψηλός'. Ο Hoffmann πιστεύει με βάση και τη συσχέτιση του επιθ. *λίσση* με το ουσ. *πέτρα* 'βράχος, μεγάλη κατακόρυφη λίθινη επιφάνεια' στην *Οδύσσεια* ότι οι δύο σημασίες έχουν κοινή αφετηρία τη σημασία 'λείος, ομαλός' που αναφέρεται σε εξομαλυσμένες πέτρες στη μορφή βράχου/κατακόρυφης λίθινης επιφάνειας. Η λέξη απαντά και σε άλλους συγγραφείς, αλλά και σε επιγραφές, (π.χ. Κρήτη), όμως με διαφορετικές σημασίες ('φαλακρός' κλπ). Ετυμολογικά φαίνεται ότι το αρσ. *λίσσός* ήταν δευτερογενής τύπος από το θηλυκό *λίσση* το οποίο πιθανώς προερχόταν από μια γεν. εν. *λίσσης* ενός παλιότερου θηλυκού τύπου *λίσσα* < *λιτ-γα). Ο Hoffmann ακολουθώντας τη γνώμη άλλων ισχυρίζεται ότι το το *λίσσα* < *λιτ-γα δεν είναι πραγματικά αληθοφανές και προτείνει αρχικό τύπο *λιχ-γα αν και υπάρχουν σημαντικά προβλήματα με την ακριβή σημασία της ρίζας.

Αμερίας [= schol. Απολλ. Ρόδιος 2.384 / Etym. Μ.], Sturz 1808, 44· Hoffmann 1906, 4· Degani 1984, 22.

148. **λοχαγός**, ουσ., αρσ., *Ἄτρεστίδας τις Μαντινεὺς λοχαγὸς ἦν* (Αθ.), 'λοχαγός'.

Η λέξη δεν μαρτυρείται οπουδήποτε με κάποια ιδιαίτερη μνεία στη μακεδονική. Θεωρείται στρατιωτικός όρος της δωρικής (γενικά) που ενσωματώθηκε αργότερα και στο ειδικό στρατιωτικό λεξιλόγιο της ελληνιστικής κοινής (πρβ. και άλλους στρατιωτικούς όρους της δωρικής που ενσωματώθηκαν στην ελληνιστική κοινή, π.χ. *ἄγημα, ούραγός, ξεναγός*). Ο συσχετισμός με τη λ. *λόχος* (βλ. λ.) ωστόσο, για την οποία γνωρίζουμε ότι πραγματικά αποτελούσε μέρος της μακεδονικής στρατιωτικής ορολογίας ίσως να δικαιολογεί, έστω και έμμεσα, την παρουσία της στο μακεδονικό λεξιλόγιο.

Αθήναιος 10.455d, Kalleris 1954 [1988], 234-235.

149. **λόχος**, ουσ., αρσ., *λόχοι· ...λακεδαιμονίων φησὶν Ἀριστοφάνης τέτταρας· πέντε γάρ εἰσιν ὡς φησὶν Ἀριστοτέλης· λόχος· *ένεδρα· στρατηγικὸν τάγμα, *τάξις, φάλαγξ s.*

ἀπό τοῦ λέχους· οἱ γὰρ ἐνεδρεύοντες κατακλίνουσιν ἑαυτοὺς ὡς ἐπὶ λέχους γ. κρυπτοὶ τόποι (H) / ...τούς δὲ πλείστους καὶ πεζοὺς εἰς λόχους καὶ δεκάδας (Αναξ.), 'λόχος, στρατιωτική μονάδα (υποδιαίρεση) πεζικού (καὶ ἱππικού ἀργότερα))'.

Ἡ λέξη λόχος χρησιμοποιοῦντο ὡς ὄρος γιὰ μιὰ μονάδα-υποδιαίρεση τοῦ λακωνικοῦ πεζικοῦ καθὼς καὶ τοῦ πεζικοῦ ἄλλων περιοχῶν. Ὁ Αναξιμένης ὁ Λαμψακηνὸς ἀναφέρει ὅτι ὁ ὄρος χρησιμοποιοῦντο καὶ στο μακεδονικὸ πεζικὸ μετὰ τὴν ἀναδιοργάνωση τοῦ μακεδονικοῦ στρατοῦ ἐπὶ Ἀλεξάνδρου Α' (5ος αἰ. π.Χ.) ἢ Β' (4ος αἰ. π.Χ.). Ὁ Μ. Ἀλέξανδρος (ὁ Γ') χρησιμοποίησε τὸν ἴδιο ὄρο καὶ γιὰ τὸ μακεδονικὸ ἱππικὸ (υποδιαίρεση ἴλης). Γλωσσικὰ παραμένει ἀνοιχτὸ τὸ ἐνδεχόμενον νὰ ἀποτελεῖ δάνειο ἀπὸ κάποια ἄλλη ἐλληνικὴ διαλεκτικὴ ποικιλία, πιθανῶς δωρικὴ.

Ἡσύχιος, Αναξιμένης ὁ Λαμψακηνὸς 2α, 72, F.4.4, Kalleris 1954 [1988], 234-235.

150. **λύγος**, ουσ., θηλ., *λύγος· ῥάβδος ἀπαλή, ἄγνος· ἢ δένδρῦφιον θαμνῶδες, *ἱμαντῶδες φυτόν* (Ἡσύχ.) / *Ἀμερίας δὲ φησὶν ἄγνων· "λύγος ῥάβδος." ἴσως οὖν μαστιγώσῃν.* 'εἶδος θαμνώδους δέντρου (λυγαριά, agnus castus), κλωνάρι (πληθ.), ῥάβδος (;)'

Ἡ λέξη ἔχει συσχετιστεῖ με τὴ μακεδονικὴ στὴ βάση μιᾶς ἀσαφούς ἀναφοράς σὲ ἀρχαῖο σχόλιο στὸν Θεόκριτο ἡ ὁποία ἀποδίδεται στὸν μακεδόνα λεξικογράφου Ἀμερία. Βέβαια ἡ ἀναφορά στὸν Ἀμερία δὲν συνεπάγεται ὅτι ἡ συγκεκριμένη γλῶσσα εἶναι μακεδονικὴ. Το χωρίο παρουσιάζει καὶ ἐκδοτικὰ προβλήματα ἀφοῦ ἡ προβληματικὴ φράση *Ἀμερίας δὲ φησὶν· "λύγος ῥάβδος ἄγνων"* ἔχει διορθωθεῖ ποικιλότροπα, δηλ. εἴτε με μετάθεση τῆς λέξης *ἄγνων* πρὶν ἀπὸ τὸ *λύγος* (Wilamowitz, Wendel) εἴτε με μετατροπὴ τῆς σὲ *ἄγνος* 'λυγαριά' (Ahrens). (Γενικὰ πάντως ἡ λ. *λύγος* 'λυγαριά, (λυγισμένο) κλαδί' (ἀρχικὰ ἀπλῶς 'λύγισμα') καὶ τὰ ομόρριζα τῆς (π.χ. *λυγίζω, λυγέα* 'λυγαριά') ἀπαντοῦν συστηματικὰ στὴν ἀρχαία ἐλληνικὴ ἐνῶ διαθέτουν καὶ ομόρριζους σχηματισμοὺς σὲ ἄλλες ἸΕ λέξεις (π.χ. λατ. *luxus* 'διάστρεμμα, ἐξάρθρωση') οἱ ὁποῖοι πρέπει νὰ προέρχονται ἀπὸ μιὰ κοινὴ ἸΕ ρίζα **leug-* 'λυγίζω, κάμπτω, στρίβω').

Ἡσύχιος / Ἀμερίας [= Scholia in Theocritum 1.95-98.i], Hoffmann 1906, 5.

151. **λυχνίς**, ουσ., θηλ., *περὶ δὲ τῆς ΛΥΧΝΙΔΟΣ λέγων Ἀμερίας ὁ Μακεδὼν ἐν τῷ Ριζοτομικῷ φησὶν ἀναφῦναι αὐτὴν ἐκ τῶν Ἀφροδίτης λουτρῶν, ὅτε Ἡφαίστῳ συγκοιμηθεῖσα ἢ Ἀφροδίτῃ ἐλούσατο.* (Ἀμερίας [= Ἀθήναιος]), 'φυτὸ με λαμπρὸ κόκκινο ἀνθος.

Ἡ λέξη σχετίζεται με τὸν μακεδόνα λεξικογράφου Ἀμερία (πρβ. τὸ ἔργο τοῦ *Ριζοτομικόν*), ἀλλὰ δὲν ὑπάρχει καμία ἀπολύτως ἐνδειξη ὅτι ἡ λέξη *λυχνίς*, ἡ ὁποία ἦταν μιὰ κοινὴ λέξη γιὰ τὸ σύνολο τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς, εἶχε κάποια ἰδιαίτερη σχέση με τὴ μακεδονικὴ διάλεκτο.

Ἀμερίας [= Ἀθήναιος, *Δειπν.* 15.28.38-41], Hoffmann 1906, 5.

152. **μαπτύης / μαπτύη, μαπτύα**, ουσ., ἀρσ. (;), *μαπτύη· ἢ μὲν φωνὴ Μακεδονικὴ.*

ὄρνις καὶ τὰ ἐκ τοῦ ζωμοῦ αὐτοῦ λάχανα περιφερόμενα (Ἀθήν.) / *μαπτύης· ἢ μὲν φωνὴ Μακεδονικὴ, ὄρνις. καὶ τὰ ἐκ τοῦ ζωμοῦ αὐτοῦ λάχανα περιφερόμενα* (Ἡσύχ.), 'εἶδος μαγειρευμένου πουλιοῦ ὡς ἐξαΐσιου ορεκτικοῦ', Μακεδονία, Θεσσαλία (;).

Η λέξη είναι είτε θησαυλικής είτε μακεδονικής προέλευσης και αναφέρεται σε ένα είδος μαγειρεμένου πουλιού (σε ζωμό με λάχανα) ως εξάισιου εδέσματος (σε άλλες περιπτώσεις όμως μπορεί να περιλαμβάνεται και κάποιο είδος κρέατος κλπ). Το γένος της λέξης είναι άλλοτε αρσενικό και άλλοτε θηλυκό, ενώ η κατάληξη *-ης* αναφέρεται στην αττική εκδοχή του τύπου προφανώς. Η ετυμολογία είναι αβέβαιη: το διπλό *-ττ-* εφόσον προέρχεται από *μακ-τυ-* θα μπορούσε να παραπέμπει σε θησαυλικού τύπου αφομοίωση κτ > ττ. Σε αυτή την περίπτωση, η λέξη θα ήταν ομόρριζη με το ρ. *μάσσω* (ή κάποιο σχετικό τύπο, π.χ. *μασσάομαι*) 'μαλάσσω, ζυμώνω', όπως αναφέρουν και αρχαίες πηγές, αν και αυτό δεν είναι σίγουρο όμως. Ο τύπος *ματτύλη* είναι προφανώς υποκοριστικός.

Αθήναιος 14.83, Ησύχιος, Sturz 1808, 44· Fick 1905 (*Beitr. z. IG Sprachen* 29), 200· Hoffmann 1906, 70, 114· Kalleris 1954 [1988], 235-236· Degani 1984, 22-23.

153. **μύκηρος**, κοινό(;) ουσ., *μύκηρος*· *άμυγδαλή*. *τινές δέ μαλακά κάρυα* (H) / *Λάκωνας δέ Σέλευκος ἐν Γλώσσαις φησὶ καλεῖν τὰ μαλακὰ κάρυα μυκήρους, Τηνίους δέ τὰ γλυκέα κάρυα. Αμερίας δέ φησι μύκηρον τὴν άμυγδάλην καλεῖσθαι*. (A). 'αμύγδαλο, (μαλακό καρύδι)'.

Με βάση τη μαρτυρία του Αθήναιου, ο Αμερίας αναφέρει ότι η λέξη *μύκηρος* εκτός από 'μαλακό (άγουρο;) καρύδι' είχε και τη σημασία 'αμύγδαλο'. Στη δεύτερη περίπτωση ενδεχομένως να αναφέρεται στη μακεδονική, ο Αθήναιος (2.40.22-23) ωστόσο αλλού μνημονεύει ότι ο Πάμφιλος στο έργο του *Γλώσσαι* αποδίδει τη σημασία 'αμύγδαλο' και στη χρήση της λέξης *μύκηρος* από τους Λάκωνες: *μουκήρους γάρ Λάκωνες καλοῦσι τὰ άμύγδαλα*.

Ησύχιος, Αμερίας [= Αθήναιος, *Δειπν.* 2.39.11-14], Hoffmann 1906, 7· Degani 1984, 23.

154. **νίβα**, ουσ., θηλ., *νίβα*· *χιόνα*. *καὶ κρήνην* (Ησύχ.), 'νιφάδα χιονιού'.

Κατά τον Hoffmann, η λέξη είναι το μακεδονικό ισοδύναμο της ελληνικής λέξης *νίφα* 'χιόνι'. Πιθανώς να είχε και δεύτερη σημασία 'χύνομαι, στάζω κλπ.', όπως δείχνουν ορισμένα παράλληλα από ομόρριζες ΙΕ λέξεις, γεγονός που εξηγεί και τη β' σημασία 'πηγή'. Το ηχηρό χειλικό σύμφωνο <β> (αντί για το άηχο <φ> της υπόλοιπης αρχαίας ελληνικής) φαίνεται εδώ καθαρά μακεδονικό, ενώ στη θρακική-φρυγική θα περίμενε κανείς αντιστοίχως ένα υπερωικό /g / (< ΙΕ *gw (χειλοῦπερωικό σύμφωνο)).

Ησύχιος, Hoffmann 1906, 37.

155. **νικατόριος**, επίθ., *Μετὰ δὲ Ἄρβηλα καὶ τὸ νικατόριον ὄρος (ὃ προσωνόμασε Ἀλέξανδρος νικήσας τὴν περὶ Ἄρβηλα μάχην)*, 'νικητήριος'.

Η ονομασία *νικατόριον ὄρος* που αναφέρεται από τον Στράβωνα σε σχέση με τη μετωνομασία ενός ὄρους από τον Αλέξανδρο μετά τη μάχη στα Ἄρβηλα (Γαυγάμηλα) είναι προφανώς ένας παράγωγος επιθετικός τύπος της λ. *νικάτωρ* (βλ. λ.).

Στράβων 16.1.4, Hoffmann 1906, 86· Degani 1984, 23.

156. **νικάτωρ**, ουσ., αρσ., *cohors regia quos Nicatoras appellant* (T. Livius), 'νικητής'.

Ο Titus Livius αναφέρει (με βάση τον Πολύβιο προφανώς) ότι στη μάχη της Πύδνας ένα επίλεκτο τμήμα του μακεδονικού στρατού ονομάζονταν *Νικάτορες*. Ο Hoffmann και ιδίως ο Kalleris επισημαίνουν αφενός ότι η μορφολογία της λέξης είναι καθαρά δωρική (-ατωρ) και αφετέρου ότι αυτός ο γλωσσικός τύπος πρέπει να είναι αρκετά παλαιότερος στις τάξεις του μακεδονικού στρατού, δηλ. τουλάχιστον από την εποχή του Μ. Αλεξάνδρου και των Διαδόχων του: π.χ. ένας πολύ γνωστός Διάδοχος του Μ. Αλεξάνδρου ήταν ο Σέλευκος *Νικάτωρ*. Ο Ησύχιος παραδίδει έναν παρόμοιο (μορφολογικά μη μακεδονικό) τύπο, *νικατήρες· οί άκμαιότατοι έν ταϊς τάξεσιν, χωρίς οποιαδήποτε περαιτέρω αναφορά*.

T. Livius 43.19.11, Hoffmann 1906, 11, 86· Kalleris 1954 [1988], 236-237.

157. **ξηροπυρίτας**, ουσ., αρσ., *οί γλωσσογράφοι δέ άρτων όνόματα καταλέγουσι·*

Σέλευκος μέν ΔΡΑΜΙΝ ύπό Μακεδόνων ούτως καλούμενον, ΔΑΡΑΤΟΝ δ' ύπό Θεσσαλών.

ΕΤΝΙΤΑΝ δέ φησι άρτον είναι λεκιθίτην, ΕΡΙΚΙΤΑΝ δέ καλεϊσθαι τόν έξ έρηριγμένου και άσήστου πυροϋ γινόμενον και χονδρώδους. Άμερίας δέ καλεϊ ΞΗΡΟΠΥΡΙΤΑΝ τόν αύτόπυρον άρτον· όμοίως δέ και Τιμαχίδας. (Α), 'είδος άρτου'.

Η λέξη *ξηροπυρίτας* αναφέρεται από τον Αμερία ως το μακεδονικό (;) ισοδύναμο της λ. *αύτοπυρίτης*, η οποία προσδιόριζε ένα είδος άρτου φτιαγμένου αποκλειστικά από αλεύρι (;). Στο ίδιο χωρίο γίνεται αναφορά και στη μακεδονική λέξη *δράμις* (βλ. λ.)

Άμερίας [= Αθήναιος, *Δειπν.* 3.81.3], Hoffmann 1906, 12· Degani 1984, 28

158. **παράός**, ουσ., αρσ., *παράός· άετός ύπό Μακεδόνων (Ησύχ.), αετός.*

Ο Hoffmann δηλώνει ότι είναι δύσκολο να ετυμολογηθεί με ασφάλεια η λέξη. Αντιθέτως, ο Kalleris θεωρεί ότι η τρίτη αυτή μακεδονική λέξη για τον αετό (πρβ. *αιγίποψ*, *άργι(ο)πους*) σχετίζεται μάλλον με κάποιο ιδιαίτερο είδος αετού (ίσως με ερυθρόγκριζο ή ερυθροκαστανό χρώμα αφού η σχεδόν ομώνυμη λέξη *παρώος* ή *παρώς* σημαίνει 'γκρίζος-ερυθρός ίππος'). Ωστόσο, ο διαφορετικός φωνηεντισμός είναι δύσκολο να συσχετιστεί εδώ (παλαιογραφική σύγχυση μεταξύ Α και Ω;), μολοντί η λέξη *παρώα* μπορεί να είναι η αιολική μορφή για τη λ. *παρείας*, ένα είδος φιδιού με παρόμοια χρώματα.

Ησύχιος, Fick 1905 (*Beitr. z. IG Sprachen* 29), 198-199, Hoffmann 1906, 47· Kalleris 1954 [1988], 238-240· Degani 1984, 24.

159. **παρεμβολή**, ουσ., θηλ., *παρεμβολή· δεινωῶς Μακεδονικόν, καιῖτοι ένῆν τῶ*

στρατοπέδω χρῆσθαι, πλείστῳ καιῖ δοκίμῳ όντι. (Φρ.) /παρεμβολή· στρατόπεδον.

παράταξις. στίφος στρατιᾶς, ἢ πλήθος. ἢ οἴκησιν. ἢ κάστρον (Η). 'στρατόπεδο, παράταξη'.

Ο Hoffmann αναφέρεται στον Φρύνιχο που υποστηρίζει ότι η λέξη είναι κατεξοχήν μακεδονική, τουλάχιστον με τη στρατιωτική σημασία 'στρατώνας, στρατόπεδο'. Ο Ησύχιος προσθέτει και τη σημασία 'στρατοπεδευμένος στρατός' ή 'στρατός σε εκστρατεία', όμως ο Kalleris υποστηρίζει ότι επιγραφικά δεδομένα της ελληνιστικής εποχής επιβεβαιώνουν ότι στη μακεδονική η λέξη *παρεμβολή* αναφερόταν στο 'στρατόπεδο' και η λέξη *στρατόπεδον* στο 'στρατοπεδευμένο στράτευμα'. Αντιθέτως, στην υπόλοιπη αρχαία ελληνική η λέξη *στρατόπεδον* είχε κανονικά και τις δύο σημασίες.

Φρόνιχος, *Εκλογαί* 354, Hoffmann 1906, 24· Kalleris 1954 [1988], 240-241· Degani 1984, 24· Sowa 2006 (*SEC* 11), 118.

160. **πεζέταιροι**, ουσ., αρσ., *τάχα δέ που καὶ οἱ πεζέταιροι καὶ οἱ ἀργυράσπιδες καὶ οἱ χρυσάσπιδες*. (Π) / *Πεζέταιρος: Δημοσθένης Φιλιππικῶν δευτέρω. Καὶ τῶν Μακεδόνων τοὺς πεζεταίρους μὲν καλουμένους, ὄντας δὲ ἀπολέκτους, ἐνέβαλεν εἰς τὴν Ἰλλυρίδα ἔχων. πεζεταίρους εἶναι φασὶν ἀπὸ ὀδοιπορικῶν ἔργων ἐταίρους γεγονότας· οἱ δὲ, τοὺς περὶ τὸ σῶμα τοῦ Φιλίππου φρουρούς. Ἦσαν δὲ οὗτοι καὶ πρῶτοι καὶ ἰσχυροί· ἀπὸ μεταφορᾶς τῶν πεζῶν. Πέζαι γὰρ λέγονται αἱ ῥαὶ τῶν ἱματίων· ἐπεὶ ἔξωθεν περὶ τὸ ἱμάτιον εἰσὶ κατεσκευασμένοι.* (EM) / *Πεζέταιροι· πολλὰ περὶ τούτου φέρονται ἐξηγήσεις. οἱ μὲν γὰρ αὐτῶν, λέγουσιν ὄνομα στρατεύματος οὕτω λεγομένου· οἱ δὲ, ὅτι τινὲς ἦσαν παρ' αὐτοῖς στρατιῶται, τὸν ἕτερον πόδα γυμνὸν ἔχοντες, τὸν δὲ ἕτερον ὠπλισμένον. διὸ φασὶ καὶ πεζετέρους αὐτοὺς καλεῖσθαι, παρὰ τὸν ἕτερον πόδα γυμνὸν ἔχειν· πέζα γὰρ τὰ κάτω τοῦ ποδός· ὅθεν καὶ πεζεύειν, τὸ χαμαὶ περιπατεῖν· οἱ δὲ φασὶ τοὺς ἀπὸ τοῦ πλήθους τῶν πεζῶν ὧν εἶχε ξένων φίλους καὶ ἐταίρους γενομένους αὐτῶ, οἰονεῖ τινὰς ἐκλελεγμένους διὰ τὸ ἀνδρεῖον ἵνα φυλλάττωσιν αὐτόν. ἢ δὲ γραφή, πρὸς διάφορον ἐξήγησιν. ζῆται εἰς τὸ τέλος τοῦ γράμματος.* (EM) / *πεζεταίροις· τοῖς περὶ τὸν βασιλέα δορυφόροις* (H).

Ο ὅρος *πεζέταιροι* αναφέρεται στους στρατιώτες του μακεδονικού πεζικού και πλάστηκε κατ' αναλογίαν προς τον ὄρο *ἐταῖροι* (βλ. λ.), οι οποίοι ανήκαν στις ανώτερες τάξεις της μακεδονικής κοινωνίας και σχημάτιζαν τις τάξεις του μακεδονικού ιππικού. Ο ὅρος *ἐταῖροι* απαντᾶ ήδη στον Ὅμηρο (π.χ. οι Μυρμιδόνες του Αχιλλέα, οι σύντροφοι του Οδυσσέα κλπ), ὅμως ἐκεῖ δεν αναφέρεται αποκλειστικά σε ἰππεῖς ἀλλὰ σε σχετικά εὐπορους υπηκόους που συντροφεύουν ως πολεμιστὲς τον βασιλιά τους στις εκστρατείες του. Η σαφὴς αὐτὴ σημασιολογικὴ διαφορά καθιστᾶ εὐάλωτη τὴν ὅποια ὑπόθεση για ἐνδεχόμενη υιοθέτηση του ομηρικού ὄρου ἀπὸ κάποιον Μακεδόνα βασιλιά του 5ου ἢ 4ου αἰ. π.Χ. (π.χ. Ἀλέξανδρο Α' ἢ Β' ἢ ἀκόμη και Περδίκκα Β'). Γλωσσικά (μορφοφωνολογικά και σημασιολογικά) εἶναι μια κανονικὴ ἀρχαία ἐλληνικὴ λέξη χωρὶς διαλεκτικὲς ἰδιαιτερότητες, ὅμως ἡ χρῆση τῆς περιορίζεται στα ὅρια του μακεδονικού στρατοῦ.

Πολυδεύκης 1.175, Etym. M., Ησύχιος, Sturz 1808, 44· Hoffmann 1906, 77, 115· Kalleris [1954] 1976, 175-179, 242· Degani 1984, 24.

161. **πέλειος / πελιά, πελιός** (πέλια, πέλιος), ουσ. (;), αρσ., *πελείους <καὶ πελείας>*· *Κῶοι καὶ οἱ Ἥπειρῶται τοὺς γέροντας καὶ τὰς πρεσβύτιδας, ἠλικιωμένους, γέρος*· Ἥπειρος, Μακεδονία.

Ο Ησύχιος ἀναφέρει ὅτι στὴν Ἥπειρο και τὴν Κω οἱ ἠλικιωμένοι και οἱ ἠλικιωμένες ονομάζονται *πέλ(ε)ιοι* και *πέλ(ε)ια* ἀντιστοίχως (το ἀρσενικό εἶναι μάλλον δευτερογενὲς τύπος, παράγωγος του θηλυκού). Ο Στράβων (7α.1.2.) ἀναφέρει ὅτι το ἴδιο ἰσχύει και στὴ Μακεδονία: *ὅτι κατὰ Θεσπρωτοὺς καὶ Μολοττοὺς τὰς γριάς πελιάς καὶ τοὺς γέροντας πελίους ὀνομάζουσιν, καθάπερ καὶ παρὰ Μακεδόσι... ὅθεν καὶ τὰς ἐν τῇ Δωδωναίᾳ δρυῖ μεμυθεῖσθαι πελείας φασίν.* Η λέξη σχετίζεται με ἀρκετὲς ομορριζες λέξεις (βλ. π.χ. ἐδὼ τις λλ. *πελιγάν, πελλαιόν, πελλός*) που ἀναφέρονται τόσο στο 'σκοῦρο χρώμα' ὅσο και στα 'γηρατειά'. Ο θηλυκὸς τύπος *πέλεια* σημαίνει ἐπίσης ('ἀγρια) περισσότερά' ἀλλὰ και 'γηραιὰ ἰέρεια' (του Δία τῆς Δωδώνης), και παραπέμπει και πάλι προφανῶς σε 'σκοῦρο, γκριζο

Etym. M., Sturz 1808, 44· Degani 1984, 24.

165. **πελλαιόν /πελλαῖον**, επίθ., *πελλαιόν· φαιόν. καί Μακεδονικόν* (Hσύχ.), 'φαιός, γκρίζος, σκούρος'.

Ο τύπος αυτός, εφόσον είναι υπαρκτός, σχετίζεται προφανώς με τη λέξη *πελλός* (βλ. λ.) και ανήκει σε μια ευρύτερη ομάδα λέξεων, π.χ. *πέλεια*, *πελιδνός* κλπ που προέρχονται από τη ρίζα **rel-i-*· Η εναλλακτική γραφή *Πελλαῖος*, στην οποία αναφέρεται ο Sturz και που προφανώς σχετίζεται με τη μακεδονική πρωτεύουσα *Πέλλα*, προέρχεται από διαφορετική ρίζα (βλ. λ. *πελλός*).

Hσύχιος, Sturz 1808, 44· Degani 1984, 24.

166. **πελλός**, επίθ., *πελλόν· φαιόν χρωμα, έμφορές τῶ πελιδνῶ* (Hσύχ.), 'φαιός, γκρίζος, σκούρος'.

Ο Ουλιανός (Ulrianius) συσχετίζει το επίθετο αυτό που σημαίνει 'φαιός, γκρίζος' με τη μακεδονική πρωτεύουσα *Πέλλα* στη βάση ενός αρχαίου ιδρυτικού μύθου στον οποίο διαδραματίζει ρόλο μια αγελάδα (προφανώς γκρίζου χρώματος). Ωστόσο πρόκειται για προφανή παρετυμολογία, αφού, όπως εναλλακτικά αναφέρεται και από τον ίδιο τον Ουλιανό, η *Πέλλα* μπορεί μόνο να συσχετισθεί, αν και με επιφυλάξεις πάλι, με τη λέξη *πέλλα* 'πέτρα', η οποία προέρχεται από διαφορετική ΙΕ (ίσως) ρίζα, δηλ. **rel(i)so-*, και δε σχετίζεται με την **rel-i-* από την οποία προέρχεται το *πελλός* και τα ομόρριζά του, π.χ. *πέλεια*, *πελιδνός* (πρβ. και *πολιός*).

Hσύχιος, Kalleris 1954 [1988], 246-247· Furnée 1972, 161 κ.ε.· Degani 1984, 24.

167. **περιῆτες**, ουσ., αρσ., <περί[πε]τ[ε]ια> καί <περιῆτες>· *περιῆτες μὲν οἱ φύλακες, περί[πε]τ[ε]ια δὲ Μακεδονική έορτή* (Hσύχ.), 'φύλακες(;)·

Η εγκυρότητα της λέξης είναι αμφιλεγόμενη λόγω κυρίως της προβληματικής χειρόγραφης παράδοσης. Στην τελευταία έκδοση του Hσύχιου (Hansen, τ. 3, 2005) η λέξη έχει διορθωθεί σε *περιῆτες*, σύμφωνα και με τη γραφή των χειρογράφων, αντί της παλαιότερης εκδοχής **περιῆτας* (> *περίτας*;). Ο Hoffmann και (ιδίως) ο Kalleris απορρίπτουν την παραδεδομένη εκδοχή για παλαιογραφικούς λόγους αλλά και λόγω της λέξης *Περίτιος* (ο τέταρτος μακεδονικός μήνας) την οποία θεωρούν ετυμολογικά συγγενή. Με βάση λοιπόν τη γραφή **περιῆτας* και τη σημασία 'φύλακες' ο Kalleris θεωρεί, όπως και ο Hoffmann πιο πριν, ότι υπάρχει κάποια διασύνδεση με τη μακεδονική εορτή *Περίτια*, η οποία αφορούσε ίσως σε ένα είδος θρησκευτικής πομπής (*περί* + *εἶμι*;). Το ετυμολογικά συγγενές (;) όνομα *Περίτᾱς* μαρτυρείται συχνά την ελληνιστική περίοδο (π.χ. ο σκύλος του Αλεξάνδρου, κατά τον Πλούταρχο, *Βίος Αλεξάνδρου*, 61.3). Πάντως, η παραδεδομένη γραφή *περί[πε]τ[ε]ια*, η οποία επανήλθε στην τελευταία έκδοση του Hσύχιου, απορρίπτεται γενικά από τους μελετητές.

Hσύχιος, Hoffmann 1906, 107-08· Kalleris 1954 [1988], 247· Degani 1984, 24-25.

168. **πέχαρι(ς)**, ουσιαστικό, αρσ. (;), *πέχαρι· έλαφος. Άμερίας* (Hσύχ.), 'ελάφι'.

Η λέξη έχει εξεταστεί ως δυνητικά μακεδονική λόγω της αναφοράς στον Μακεδόνα λεξικογράφο Αμερία, αν και το τελευταίο στοιχείο δεν αποτελεί αναντίρρητη απόδειξη ως προς αυτό το ενδεχόμενο. Σε κάθε περίπτωση, η λέξη δεν μπορεί να ετυμολογηθεί με ασφάλεια καθώς τα λιγοστά *δυνητικά* ομόρριζά της, π.χ. γερμ. *bukka-*, παρουσιάζουν σοβαρές φωνολογικές αποκλίσεις από την ελληνική.

Αμερίας [= Ησύχιος/Phavor.], Sturz 1808, 45· Hatzidakis 1897, 33· Hoffmann 1906, 14· Degani 1984, 25.

169. **πίγγα**, ουσ., θηλ. (;), *πίγγα· νεόσσιον. Αμερίας γλαυκόν* [έκδ. Schmidt: *πίγγα<ν>*], 'νεοσσός / γκριζογαλανό (χρώμα) (;)'.
Ο τύπος *πίγγα* είναι προβληματικό, ιδίως σε ό,τι αφορά την παραδεδομένη διπλή σημασία του:

(α) 'νεοσσός' (ενδεχόμενη σχέση, κατά Hoffmann, με τη λ. *σπίγγον* που συσχετίζεται-ερμηνεύεται με τα *σπίνον, σπίζα*) και (β) 'γλαυκός' (γκριζογάλανο, ασημί χρώμα;). Ωστόσο, πιθανές ομόρριζες λέξεις από άλλες ΙΕ γλώσσες, π.χ. από τη σανσκριτική, παραπέμπουν σε 'ερυθροκαστανό' χρώμα, αλλά και ζώα (π.χ. είδος σαύρας) με αυτό το χρώμα. Μία πιθανή βασική ρίζα **ringo-* προτείνεται από τον Hoffmann για όλους τους τύπους.

Αμερίας [= Ησύχιος], Hoffmann 1906, 14· Degani 1984, 25.

170. **ράματα / ράμματα**, ουσ., ουδ., *ράματα· βοστρύχια. σταφυλίσ. Μακεδόνες* (Ησύχ.) / *ράμματα· βοστρύχια. σταφυλίσ. Μακεδόνες* (Phan.) [NB: Στην έκδοση Schmidt: *βοτρυδία* αντί για το παραδεδομένο *βοστρύχια*], 'ρώγα σταφυλιού'.
Ο τύπος *ράματα* (< *ράγ-ματα*) είναι παράγωγος του πιο κοινού αρχαίου ελληνικού *ράξ* (*ράγος*) 'ρώγα σταφυλιού' (+ -μα), με αφομοίωση αρχικά του <γ> προ του <μ> και κατόπιν δυναμική αποβολή του. Ο Hoffmann θεωρεί αυτή τη λέξη ως ένα καλό παράδειγμα της διακριτής φωνολογικής υπόστασης της μακεδονικής (και της αρχαίας ελληνικής γενικότερα φυσικά) από τη θρακική αφού το αρχικό συμφωνικό σύμπλεγμα **sr-* έχει τραπέι εδώ σε *ρ-*, ενώ αντιθέτως στη θρακική διατηρείται, π.χ. *Στρυμών* (< **sru-* 'ρέω' με πιθανή επένθεση του -τ-). Πάντως η λέξη (σε οποιαδήποτε μορφή της, δηλ. *ῥᾶξ - ῥώξ- ῥᾶμα*) ίσως να είναι (και) μη ΙΕ προέλευσης (προελληνικό ή γενικότερα μεσογειακό υπόστρωμα;) παρά τις όποιες δυναμικές, αν και όχι απαραίτητα ασφαλείς, ομοιότητες με παρόμοιους τύπους σε άλλες ΙΕ γλώσσες.

Ησύχιος/Phavor. Sturz 1808, 45· Hoffmann 1906, 39-40· Kalleris 1954 [1988], 254· Degani 1984, 25.

171. **ραπαῦλαι / ραππαῦλαι**, ουσ., αρσ., *ὥσπερ οὔν τοὺς τῷ καλάμῳ αὐλοῦντας καλαμαύλας λέγουσι νῦν, οὔτω καὶ ραππαύλας, ὡς φησιν Αμερίας ὁ Μακεδὼν ἐν ταῖς Γλώσσαις, τοὺς τῆ καλάμη αὐλοῦντας.* (Αμερίας [= Αθήναιος]). 'αυλητές, αυτοί που παίζουν αυλό από καλάμι'.
Κατά τον μακεδόνα λεξικογράφο Αμερία, όπως μαρτυρεί σχετικά ο Αθήναιος, η λέξη *ραπ(π)αύλης* δήλωνε τον αυλητή (αυλού από καλάμι), ενδεχομένως στη μακεδονική, αν και δεν υπάρχει ρητή αναφορά. Η λέξη είναι σύνθετη: **ράψ* (γεν. *ραπόξ*) 'καλάμι' + *-αυλ-*ης. Οι σύγχρονες εκδόσεις υιοθετούν την ορθογραφία με ένα -π-, έστω και αν στα χειρόγραφα απαντά η ορθογραφία με διπλό -π-. Στην περίπτωση της μακεδονικής ωστόσο, κάποια ανετυμολόγητα διπλά σύμφωνα γενικότερα δεν μπορούν να αποκλειστούν, ενδεχομένως (και) λόγω επιδράσεων γειτονικών γλωσσών (;). Ο Hoffmann διαβλέπει εδώ πιθανή συγγενική σχέση με λέξεις όπως *ραππίς* 'ράβδος, κλαδί' και το ρήμα *ρέπω*.

Αμερίας [= Αθήναιος, Δειπν. 4.78.52-55], Hoffmann 1906, 14· Degani 1984, 25.

172. **ρουβοτός**, ουσ., αρσ., *ρουβοτός. ρόφημα* (Ησύχ.), 'ρόφημα, ποτό (;)'.
Κατά τον μακεδόνα λεξικογράφο Αμερία, όπως μαρτυρεί σχετικά ο Αθήναιος, η λέξη *ρουβοτός* δήλωνε το ρόφημα (ρόφημα, ποτό), ενδεχομένως στη μακεδονική, αν και δεν υπάρχει ρητή αναφορά. Η λέξη είναι σύνθετη: **ρουβ-* (γεν. *ρουβός*) 'ρόφημα, ποτό' + *-τός*.

Η λέξη παρουσιάζει ορισμένα δυνητικά μακεδονικά χαρακτηριστικά, π.χ. <β> αντί για <φ> και <ου> αντί για <υ> (πρβ. και *άβρουτες* αντί για *όφρρες*). Σε μια τέτοια περίπτωση, το *ρούβοτος* θα ήταν μάλλον ισοδύναμο με ένα κοινό αρχαίο ελληνικό *ρύφοτος* (/-/ωτός/-ετός;). Το επίθημα -οτός (αντί ενός -ετός) είναι βέβαια ασύνηθες και ο Hoffmann προσπαθεί να το αιτιολογήσει -με προφανή διστακτικότητα ωστόσο- μέσω μιας υπόθεσης οπισθοχωρητικής αφομοίωσης.

Ησύχιος, Hoffmann 1906, 16, 73· Degani 1984, 26.

173. **ρόϋτο**, αντων., ουδ. (;), *ρόϋτο· τοϋτο· Μακεδόνες* (Ησύχ.), 'αυτό (;)'

Η ετυμολογία της λέξης είναι προβληματική, ενώ είναι δύσκολο να δικαιολογηθεί και η παρουσία του αρχικού ρ- αντί τ- στη βάση ενός (υποτιθέμενου) ρωτακισμού. Ίσως (και) για αυτό το λόγο ο Sturz προτείνει το εναλλακτικό *οϋτος* ~ *ρόϋτο*. Πιθανώς ο περιέργος αυτός τύπος να οφείλεται απλώς στην προβληματική χειρόγραφη παράδοση του κειμένου του Ησυχίου (και των άλλων σχετικών πηγών).

Ησύχιος / Phavor., Sturz 1808, 45· Hoffmann 1906, 111· Fick 1909 (KZ 43), 141· von Blumenthal 1930, 19-20· Kalleris 1954 [1988], 255· Degani 1984, 26.

174. **ρύμη**, ουσ., θηλ., *ρύμη· και τοϋτο Μακεδονικόν* (Φρύν.), 'μικρός/στενός δρόμος'.

Σύμφωνα με τον αρχαίο αττικιστή λεξικογράφο Φρύνιχο, στη μακεδονική η λέξη *ρύμη* σήμαινε 'μικρός, στενός δρόμος' (*στενωπός*) και όχι 'ύψωμα, οχύρωμα' (ή 'ορμητική κίνηση' αρχικά) όπως στην αττική διάλεκτο. Τελικά, όμως, η σημασία 'μικρός δρόμος' επικράτησε και στην ελληνιστική κοινή και συνεχίστηκε να υφίσταται και σε μεταγενέστερες εποχές. Ο Hoffmann υποστηρίζει ωστόσο, ότι λέξεις όπως *ρύμη* ή *παρεμβολή* που χαρακτηρίζονται μακεδονικές από τους αττικιστές λεξικογράφους είναι πιθανότερο να ανήκουν απλώς στο μη αττικό λεξικό υλικό της Κοινής και να χαρακτηρίστηκαν 'μακεδονικές' λόγω της χρήσης της ελληνιστικής κοινής από τη μακεδονική γραφειοκρατία των ελληνιστικών βασιλείων. Αντιθέτως ο Kalleris αποδέχεται την πιθανή μακεδονική τους προέλευση μολοντί μορφολογικά τουλάχιστον δεν έχουν κάποια ιδιαίτερα μακεδονικά χαρακτηριστικά (πρβ. π.χ. -η).

Φρύνιχος, Hoffmann 1906, 24· Kalleris 1954 [1988], 255· Degani 1984, 26.

175. **σάρισα / σάρισσα**, ουσ., θηλ., *σάρισ[σα]· δόρου μακρόν, είδος άκοντίου Έλληνικοϋ· ή σπάθη βαρβαρική· Μακεδόνες* (Ησύχ.) / *σάρισσα, είδος όπλου, άκοντίου μακροϋ έλληνικοϋ, λέγεται και σπάθη βαρβαρική· Μακεδόνες* (Ph), 'το επίμηκες δόρου της μακεδονικής φάλαγγας'.

Αβέβαιης ετυμολογίας. Ο Fick προτείνει την ετυμολογία *σάρισα* <**σαρίεσσα* <**σαρι(F)εντία* <**σαρj-ω* + επίθημα -*Feνt-* (πρβ. και ρ. *σαίρω* 'σαρώνω', αλλά ίσως και λατ. *sario* (< *sarrío*) 'εξομαλύνω, καθαρίζω επιφάνεια, [ξεχορταριάζω]', αν και η σχέση των δύο ρημάτων δεν είναι βέβαιη). Ο Hoffmann προτείνει ένα ουσιαστικοποιημένο επίθετο **σαρίσσα* (sc. αίχμη ή λόγχη), δηλ. 'λόγχη με/από κλαδί δρυός (*σαρίς*)'. Ο von Blumenthal στην ίδια λογική προτείνει *σάρισα* 'λόγχη εφοδιασμένη με λεπίδα' από τη ρίζα *(*s)qer-* (sic) 'κόπτω'. Ο Kalleris θεωρεί ότι η λέξη *σάρισ(σ)α* είναι ένα ουσιαστικοποιημένο επίθετο, όπως δηλ. πιστεύει και ο Hoffmann ή σχηματίστηκε αναλογικά προς άλλα ουσιαστικά σε -σσα και ότι ίσως προέρχεται συνεκδοχικά/με σημασιολογική επέκταση από το *σαρωνίς* (<**σαρον* 'ξύλο δρυός') 'δρυς, ξύλο/κλαδί δρυός'. Ωστόσο καμιά ερμηνεία δεν είναι ασφαλής και ίσως τελικά η λέξη να είναι προελληνική (Furnée).

Ησύχιος/Phavor., Sturz 1808, 45· Fick 1874 (KZ 22.3), 214· Hoffmann 1906, 87· Kalleris 1954 [1988], 256-258· von Blumenthal 1930, 21· Furnée 1972, 387· Degani 1984, 26· Beekes 2010, λ. σάρισα.

176. **Σαυᾶδαι**, ουσ., αρσ., *Σαυάδαι· [σαῦδοι] Ἀμερίας τὸς σιληνοὺς οὕτω καλεῖσθαι φησιν ὑπὸ Μακεδόνων.* (Αμερίας [= Ησύχιος]), ὄνομασία των Σ(ε)ιληνῶν στη μακεδονική.

Ο Fick πρότεινε συσχέτιση της λέξης με το ρήμα *σεύ-ω/-ομαι* 'σπεύδω, ορμώ κλπ', αλλά όλοι σχεδόν οι μεταγενέστεροι μελετητές (π.χ. Hoffmann, Kalleris) συσχέτισαν τη λέξη με τον θρακο-φυγικό θεό Σαβάζιο (ή Σαβάδιο ή παρομοίως) που ταυτίζεται με τον θεό Διόνυσο των Ελλήνων του οποίου ακόλουθοι ήταν και οι Σ(ε)ιληνοί.

Αμερίας [= Ησύχιος/Phavor.], Fick 1874 (KZ 22), 214· Kretschmer 1896, 195-197· Hoffmann 1906, 6, 94· Kalleris 1954 [1988], 259-260· Degani 1984, 26

177. **σαυτορία**, ουσ., θηλ., *σαυτορία· σωτηρία. Ἀμερία<ς>* (Αμερίας [= Ησύχιος]), ὄνομασία των Σ(ε)ιληνῶν στη μακεδονική.

Η λέξη προφανώς θεωρήθηκε μακεδονική λόγω της αναφοράς στον Μακεδόνα λεξικογράφο Αμερία μολονότι αυτό το στοιχείο από μόνο του δεν αποτελεί ασφαλή ένδειξη. Η μορφοφωνολογική ιδιαιτερότητα της λέξης επιχειρήθηκε να ερμηνευθεί στο πλαίσιο της μακεδονικής (π.χ. Hoffmann, Fick) με το επιχείρημα ότι το *σαυ-* < *σαω-* είναι εκτεταμένο θέμα του ρ. *σαώ* προερχόμενο από θέμα *σαFo-* = *σω-* με κλεισιμο της προφοράς των μεσαίων φωνηέντων, όπως συμβαίνει ενίοτε στη μακεδονική. Επιπλέον, η προτίμηση για ένα επίθημα *-τορ-* (αντί *-τηρ-*) θεωρείται εύλογη για τη μακεδονική (πρβ. π.χ. λ. *νικάτωρ*).

Αμερίας [= Ησύχιος/Phavor.], Sturz 1808, 46· Fick 1874 (KZ 22), 214-215· Hoffmann 1906, 11.

178. **σιγύν(ν)η(ς) / ζιβύνη, σιβύνη (ή συβίνη), σίγυν(ν)ος, σίγυνον, σιγύννα (σίγυμνον)**, ουσ., θηλ. (& αρσ.), *Σιγύνη. καὶ Σιγύννους, τὰ δόρατα. παρὰ Μακεδόσιν. ἐν Ἐπιγράμμασι· τόνδε παρ' Ἡρακλεῖ θῆκῃ με τὸν σιγύνην ἐκ πολλοῦ πλειῶνος. καὶ ἀλλαχοῦ· τὸν κύνα τὰν πήραν τε καὶ ἀγκυλόδοντα σίγυνον* (Σ), '(βραχύ) δόρου, ακόντιο', μακεδονική, κυπριακή (:), Μακεδονία, Κύπρος (:).

Η λέξη αυτή που μνημονεύεται ως μακεδονική θεωρείται γενικά ότι είναι προελληνικής (ή γενικότερα μη ελληνικής) προέλευσης - πρβ. άλλωστε και την αξιοσημείωτη φωνολογική ποικιλία των διαφόρων μορφών της. Σύμφωνα με τους αρχαίους συγγραφείς (Ηρόδοτος, Αριστοτέλης), η λέξη απαντά στην κυπριακή, αλλά σε παραπλήσια μορφή (*σίγυνον*). Θυμίζει επίσης (συμπωματικά;) και το εθνικό *Σιγύνναι* (-οι, -ιννοι), το οποίο προσδιόριζε ένα μάλλον σκυθικό (ιρανικό) φύλο στην περιοχή του ποταμού Δούναβη (Ηρόδοτος, Στράβων, Απολλ. Ρόδιος). Ο Ηρόδοτος αναφέρει επίσης ότι οι μικρέμποροι στην περιοχή της Μασσαλίας ονομάζονταν *Σιγύνναι* από τους Λίγυες, αλλά και μάλλον πάλι συμπωματικά (ίσως η ονομασία σχετίζεται με κάποιο τοπικό φύλο;).

Σούδα (Σουΐδας), Sturz 1808, 46· Hoffmann 1906, 68· Kalleris 1954 [1988], 260-262· Dunareanu-Vulpe (στο Bonfante, BSL 37 (1936), 78)· Kretschmer 1939 (Glotta 27), 245· Furnée 1972, 247· Beekes 2010, λ. σιγύν(ν)η(ς).

179. **σίγυν(ν)ος / ζιβύνη, σιβύνη (ή σουβίνη), σίγυνον, σιγύνη, σιγύννα (σίγυμνον)**, ουσ., αρσ., *σίγ[γ]υνοι· τὰ ξυστὰ δόρατα, ἢ τοὺς ὀλοσιδήρους ἄκοντας* (Hσύχ.), '(ξύλινο) δόρυ, (ολοσίδηρο) ακόντιο' (;), μακεδονική, κυπριακή (;), Μακεδονία, Κύπρος (;)

Hσύχιος, Hoffmann 1906,68· Kalleris 1954 [1988], 260-262. βλ. λ. σιγύν(ν)η(ς).

180. **σκοῖδος / κοῖδος**, ουσ., αρσ., *σκοῖδος· ἀρχὴ τις παρὰ Μακεδόσι τεταγμένη ἐπὶ τῶν δικαστηρίων. Ἡ λέξις κεῖται ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς Ἀλεξάνδρου* (Hσύχ.), 'αξιωματούχος για τα δικαστήρια ή με οικονομικά ζητήματα'.

Η ετυμολογία της λέξης είναι προβληματική και οι κατά καιρούς προτάσεις σχετίζονται με το ποια θα πρέπει να θεωρηθεί ότι ήταν η βασική σημασία της λέξης. Ορισμένοι μελετητές (π.χ. Fick) συσχετίζουν τη λέξη *σχοῖδος* με λέξεις που ανάγονται στην ΙΕ ρίζα **skheid-/*skhid-*, π.χ. ΑΕ *σχίζω* (η εναλλακτική ρίζα **skeid-* είναι μάλλον περιττή), στη βάση λέξεων με παρόμοια σημασιολογική εξέλιξη, π.χ. *ταμίας* 'αυτός που κόβει σε κομμάτια (κυριολ.)' (πρβ. *ἔ-ταμ-ον*). Άλλοι μελετητές (π.χ. Hoffmann, von Blumenthal, Pisani) υποστηρίζουν την ετυμολογία *σκευο-* + *-(F)ιδός*, στη βάση αντίστοιχων τύπων όπως *σκευο-φύλαξ*, *σκευ-ωρός*. Αντιθέτως, ο Kalleris προκρίνει, με βάση τον εναλλακτικό τύπο *κοῖδος*, μια (μάλλον δυσεξήγητη) ετυμολογία από τη ρίζα του ρ. *κοFέω* 'παρατηρώ, κατανοώ' + επιθ. *δο(ο)-*. Τέλος, ορισμένοι (π.χ. Sturz) θεωρούν τη λέξη ξένο δάνειο, με πιθανότερο το ενδεχόμενο της σημιτικής (αραμαϊκής;) προέλευσης, αλλά χωρίς κάποια επαρκή αιτιολόγηση.

Hσύχιος, Sturz 1808, 26· Fick 1874 (KZ 22), 215· Hoffmann 1906,19, 20, 83 κ.ε.· von Blumenthal 1930, 19· Pisani 1937, 17· Kalleris 1954 [1988], 262-264· Degani 1984, 26-27.

181. **σμώνη**, ουσ., θηλ., *σμώνη· ῥανίς. τὸ τυχόν. Ἀμερίας βο(ύ)γλωσσον* (Αμερίας [=Hσύχιος]), 'σταγόνα· βόεια γλώσσα (ως (τριμμένο) φάρμακο;)'.

Ο Hoffmann αναφέρει, με βάση την αρχαία αναφορά, τις πιθανές σημασίες 'σταγόνα' και 'φάρμακο' (με σχετική ειδική χρήση της βόειας γλώσσας;). Ωστόσο, δεν υπάρχει καμία σαφής ένδειξη για μακεδονική προέλευση της λέξης με τη σημασία της βόειας γλώσσας (ως (τριμμένου;) φαρμάκου;), ενώ και η αναφορά στον μακεδόνα λεξικογράφο Αμερία δεν συνεπάγεται αυτομάτως κάτι τέτοιο. Άγνωστο είναι ακόμη αν μπορεί η λέξη να συσχετιστεί και με φαινομενικά παρόμοιες στο θέμα αρχαιοελληνικές λέξεις, όπως *σμώνω* 'αλέθω, κατατρίβω', *σμώνις* 'οΐδημα, μώλωπας' κλπ.

Αμερίας [=Hσύχιος], Hoffmann 1906, 14· Degani 1984, 27.

182. **σπιδής**, επιθ., *σπιδές· μέγα, πλατύ, εὐρύ* (Hσύχ.) / *καὶ Ἀμερίας δὲ λέγει σπιδέος τοῦ πολλοῦ καὶ εὐρέος καὶ μεγάλου*. (Hρωδ.), 'μεγάλο, πλατύ, ευρύ'.

Δεν υπάρχει κάποια ουσιαστική ένδειξη για μακεδονική ιδιότητα της λέξης. Ο Ηρωδιανός αναφέρει ότι κατά τον Αμερία το επίθετος *σπιδής* (*σπιδέος*) σήμαινε 'μεγάλος, πλατύς, ευρύς'. Αντιθέτως, ο Hσύχιος παραθέτει τη σχετική λέξη χωρίς να αναφέρει κάτι συγκεκριμένο για την όποια τυχόν διαλεκτική του καταγωγή. Σε ορισμένα σύγχρονα λεξικά, πάντως, η ονομαστική πιθανολογείται και ως **σπιδύς* (ή κάτι παρόμοιο).

Hσύχιος, Ηρωδιανός 3.2.79.24-25, Hoffmann 1906, 5.

183. **σχερόν**, ουσ., ουδ., *σχερόςσχερόν· κύμα ἔτοιμον. Ἀμερίας* (Αμερίας [= Ησύχιος])
'κύμα (;)'

Στην τελευταία έκδοση του κειμένου του Ησύχιου (Hansen, τ. 3, 2005), το λήμμα *σχερόν· κύμα ἔτοιμον* διακρίνεται σημασιολογικά από το λήμμα *σχερός· ἀκτή, αἰγιαλός*. Ο Hoffmann πάντως είχε υποστηρίξει παλαιότερα ότι η λέξη *σχερόν* είχε δύο διαφορετικές σημασίες, *κύμα* και *ἔτοιμον*(;). Ωστόσο δεν υπάρχει καμία σαφής ένδειξη για μακεδονική προέλευση της λέξης, ενώ και η αναφορά στον Μακεδόνα λεξικογράφο Αμερία δεν συνεπάγεται σε καμία περίπτωση κάτι τέτοιο αυτομάτως.

Αμερίας [= Ησύχιος/Phavor.], Sturz 1808, 47· Hoffmann 1906, 14-15· Degani 1984, 27.

184. **σωματοφύλακες**, ουσ., αρσ., βασιλικοί φρουροί (τιμητικός τίτλος)· επίλεκτο τάγμα χιλίων ανδρών του μακεδονικού στρατού.

Κατά τον Kalleris, οι βασιλικοί σωματοφύλακες μπορεί να αναφέρονται τόσο στην ολιγάριθμη ομάδα ευγενών που έφερε τον τιμητικό αυτό τίτλο του φύλακα του μακεδόνα βσιλιά όσο και στο ξεχωριστό τμήμα χιλίων ανδρών που αποτελούσε το πρώτο από τα τρία τάγματα του αγήματος των *ύπασπιστών*, μιας επίλεκτης μονάδας του μακεδονικού πεζικού. Η δεύτερη, ευρύτερη, σημασία των σωματοφυλάκων έχει παράλληλα στον στρατό της Σπάρτης. Πάντως μορφοφωνολογικά και σημασιολογικά η λέξη ανήκει στην αρχαία ελληνική γενικά, ενώ η όποια ιδιαίτερη σχέση με τη μακεδονική μπορεί να εντοπιστεί στα πλαίσια της χρήσης της ως ειδικού τεχνικού όρου παρά ετυμολογικά.

Kalleris 1954 [1988], 264-266.

185. **ταγόναγα**, ουσ. (;) κοινό (;), θηλ. (;), *ταγόναγα· Μακεδονική τις ἀρχή* (Ησύχ.),
'συμβούλιο αρχόντων (;)'

Οι Hoffmann και Kalleris θεωρούν τη λέξη ένα θηλυκού γένους 'φραστικό σύνθετο' (juxtaposition) που προέκυψε από μια υποτιθέμενη φράση *ταγόν (: -ών) ἀγά*, δηλ. 'εξουσία/συμβούλιο των αρχόντων' (στη Θεσσαλία και πιθανώς με παρόμοια σημασία και στη Μακεδονία). Ο Pisani αντιθέτως προτείνει να ερμηνευθεί η λέξη ως ένα πραγματικό αρχαϊκό αρσενικό σύνθετο χωρίς τον χαρακτηριστικό αρσενικό δείκτη -ς στην ον. εν.

Ησύχιος, Phavor., Sturz 1808, 47· Hoffmann 1906, 77, 114· Pisani 1937, 17· Kalleris 1954 [1988], 266-268 · Degani 1984, 27· Sowa 2006 (SEC 11), 118.

186. **ταγός**, ουσ., αρσ., *ταγοί· προστάται, ἄρχοντες, ἡγεμόνες* (Ησύχ.), 'άρχοντας, ηγεμόνας', μακεδονική, θεσσαλική, Μακεδονία, Θεσσαλία.

Η παρουσία της λ. *ταγός* στη μακεδονική πιθανολογείται από τον Hoffmann λόγω της αναφοράς στη μακεδονική και για τη συγγενή (ενδεχομένως) λ. *ταγόναγα* (βλ. λ.). Η λέξη *ταγός* απαντά και σε άλλα μέρη του αρχαίου ελληνικού κόσμου, ιδιαίτερα βέβαια στη Θεσσαλία, όπου και είχε τη σημασία 'σημαίνον πρόσωπο, ἄρχοντας', ο οποίος λάμβανε μέρος στο ανώτατο ὄργανο αποφάσεων, δηλ. το συμβούλιο των ταγών. Ο Hoffmann πιθανολογεί μια παρόμοια λειτουργία του ὄρου (λόγω κοινής προέλευσης ή πιθανότερο ως ένα θεσσαλικό δάνειο) και για τη μακεδονική, ίσως όμως εκεί ο ὄρος να είχε (και) στρατιωτική σημασία. Πάντως δεν υπάρχουν επαρκή στοιχεία για αυτή την υπόθεση, άλλωστε στη μακεδονική υπήρχε και ο γνωστός και παρεμφερής σημασιολογικά ὄρος *ἐταῖροι*.

Ησύχιος, Hoffmann 1906, 77, 114· Hoffmann 1906, 77, 114· Pisani 1937, 17· Kalleris 1954 [1988], 266-268

187. **ταξίαρχος**, ουσ., αρσ., 'ταξίαρχης, επικεφαλής της τάξεως, βασικής μονάδας ('σύνταγμα') του βαρέος μακεδονικού πεζικού'.

Ο επικεφαλής της τάξεως, βασικής μονάδας ('συντάγματος') του βαρέος μακεδονικού πεζικού. Στον Αρριανό ο επικεφαλής ονομαζόταν και *στρατηγός*, όμως αυτός είναι ένας προφανώς όψιμος όρος. Μορφοφωνολογικά και σημασιολογικά είναι μια κανονική αρχαία ελληνική λέξη και η όποια ιδιαίτερη συσχέτιση με τη μακεδονική είναι στο επίπεδο του ειδικού στρατιωτικού λεξιλογίου παρά στο πεδίο της ετυμολογίας.

Kalleris 1954 [1988], 268-270.

188. **τάξις**, ουσ., θηλ., 'βασική μονάδα ('σύνταγμα') του βαρέος μακεδονικού πεζικού'.

Βασική μονάδα ('σύνταγμα') του μακεδονικού πεζικού η οποία μερικές φορές αναφέρεται και ως *τάξις μακεδονική*. Ο όρος ωστόσο απαντά και σε άλλες περιοχές του ελληνικού κόσμου, π.χ. στην Αθήνα, όμως εκεί μπορεί να δηλώνει διαφορετικού τύπου στρατιωτικές μονάδες. Γενικά πάντως είναι μια κανονική αρχαία ελληνική λέξη και η όποια ιδιαίτερη συσχέτιση με τη μακεδονική είναι στο επίπεδο του ειδικού στρατιωτικού λεξιλογίου παρά στο πεδίο της ετυμολογίας.

Kalleris 1954 [1988], 268-270.

189. **ταῦροι**, ουσ., αρσ., *παρὰ δὲ Ἐφεσίοις οἱ οἰνοχοοῦντες ἦθροι τῆ τοῦ Ποσειδῶνος ἑορτῆ ταῦροι ἐκαλοῦντο, ὡς Ἀμερίας φησί*. 'νεαροί οινοχόοι σε εορτή του Ποσειδῶνα στην Ἐφεσο' κοινή, ιωνική, Ἐφεσος.

Ο Αμερίας, κατά τον Αθήναιο, αναφέρει ότι η λέξη *ταῦροι* στην Ἐφεσο ήταν η ονομασία για τους νεαρούς οινοχόους στη γιορτή του Ποσειδῶνα. Μολονότι έχει υπάρξει προσπάθεια διασύνδεσης της ειδικής αυτής χρήσης της λέξης με τη Μακεδονία, μέσω και της διαδεδομένης λατρείας της *Αρτέμιδος Ταυροπόλου* στη Μακεδονία, δεν είναι εύκολο τελικά να υποστηριχτεί κάτι τέτοιο με ισχυρά επιχειρήματα. Η αναφορά στον μακεδόνα λεξικογράφο Αμερία μάλιστα αποδυναμώνεται από την αναφορά στην Ἐφεσο αποκλειστικά και όχι και στη Μακεδονία.

Αμερίας [= Αθήναιος, *Δειπν.* 10.25.15-16], Hoffmann 1906, 6· Kalleris 1954 [1988], 270-271.

190. **τεθολώς**, ουσ. (;) (ή *μτχ;*), αρσ., *τεθολώς· ἀνάπλευς Ἀμερίας* (Ησύχ.), 'πλήρης'.

Ο Hoffmann προτείνει να θεωρηθεί η λέξη ως μια αιολική αρσ. *μτχ.* πρκ. του ρ. *θάλλω* (αττ. πρκ. *τέθηλα*) λόγω του φωνηεντισμού -ολ- αντί -αλ-. Ωστόσο, ο ίδιος αναγνωρίζει πως η αναμενόμενη κατάληξη εδώ θα ήταν -ων παρά -ως. Από την άλλη, η αναφορά στον μακεδόνα λεξικογράφο Αμερία δεν συνεπάγεται αυτόματα τη μακεδονική γλωσσική ιδιότητα της λέξης.

Αμερίας [= Ησύχιος/Phavor.], Sturz 1808, 47· Hoffmann 1906, 12.

191. **τελεσιιάς**, ουσ., θηλ., *τελεσιιάς· μακεδονική ὄρησις* 'μακεδονικός χορός οπλισμένων ανδρών'.

Η λέξη κατά τον Hoffmann σχετίζεται με το αφηρημένο ρηματικό ουσιαστικό *τέλεσ-ις* 'ολοκλήρωση, τέλος', ενώ και ο Kalleris θεωρεί ως πιο πιθανή ετυμολογία για αυτό το 'είδος μακεδονικού χορού οπλισμένων ανδρών' τη ρίζα *τελ-* όπως αυτή εμφανίζεται π.χ. στο ουσ. *τέλος* 'τέλος, τέρμα' ή στο ρήμα *τελ-έω* 'ολοκληρώνω'. Η αρχαία ετυμολογία από το όνομα ενός υποτιθέμενου ευρετή αυτού του χορού, του Τελεσία, είναι προφανώς μεταγενέστερη-παρετυμολογική και στερείται αξιοπιστίας.

Hoffmann 1906, 91 κ.ε.· Kalleris 1954 [1988], 271· Degani 1984, 28.

192. **τεύκονος / εϋκονος**, ουσ., αρσ., *ΒΡΑΤΤΙΜΗΝ τε καλεῖσθαι τὸν πιτυρίτην ἄρτον, ὃν εϋκονον τευκονον ὀνομάζουσιν Ἀμερίας καὶ Τιμαχίδας*. (Αμερίας [=Αθήναιος], 'είδος ἄρτου'.

Η λέξη αυτή (πρβ. και λ. *εϋκονος*), αν βέβαια παραδίδεται σωστά από τα χειρόγραφα, είναι σκοτεινής ετυμολογίας, κατά τον Hoffmann. Η συσχέτιση με τη μακεδονική οφείλεται στην αναφορά στον Μακεδόνα λεξικογράφο Αμερία, αλλά αυτό δεν είναι ένα επαρκές επιχειρήμα, όπως άλλωστε υπογραμμίζει και ο ίδιος ο Hoffmann.

Αμερίας [=Αθήναιος, *Δειπν.* 3.81.30-32], Hoffmann 1906, 10.

193. **τιτύρινος**, ουσ., αρσ., *τιτύρινος· μόναυλος· ἡ αὐλὸς καλάμινος* (Αμερίας [= Αθήναιος], 'αυλός', δωρική, Κ. Ιταλία.

Η λέξη θεωρείται δωρική, με ιδιαίτερη μάλιστα χρήση στη δωρική της Κ. Ιταλίας, κατά τον Αρτεμίδωρο (στον Αθήναιο). Η συσχέτιση με τη μακεδονική οφείλεται στην αναφορά στον Μακεδόνα λεξικογράφο Αμερία, αλλά αυτό δεν είναι ένα επαρκές επιχειρήμα. Ετυμολογικά η λέξη *τίτυρος* 'τράγος, σάτυρος' είναι προβληματική (δάνειο;) αν και έχει συσχετισθεί τόσο με το *σάτυρος* όσο και με το *διθύραμβος* (βλ. τίτυρος).

Αμερίας [= Αθήναιος, *Δειπν.* 4.78.35-37, (4.80.6-9), 2,1.59.3-5, (2,1.61.34-35)], Sturz 1808,47· Hoffmann 1906, 9· Degani 1984, 28· Degani 1984, 28· Beekes 2010, λ. τίτυρος.

194. **ύετής**, επίθ., *ύετής· ὁ αὐτοετής· Μαρσύας* (Ησύχ.), 'μέσα στο ίδιο έτος.

Ο τύπος ανάγεται από τον Ησύχιο στον αρχαίο Μακεδόνα γραμματικό Μαρσύα και αναφέρεται ως ισοδύναμος του κοινού ελληνικού επιθ. *αὐτοετής*. Βέβαια η συσχέτιση με τη μακεδονική στη βάση του ονόματος του Μαρσύα δεν είναι ένα επαρκές. Το αρχικό υ-αντιπροσωπεύει, κατά τον Hoffmann, μια διαλεκτική στένωση/ανύψωση του αρχικού ο- (με δωρίζουσα προφορά /u/) και για αυτό δεν δασύνεται ('δευτερογενούς παραγωγής').

Ησύχιος, Hoffmann 1906, 66, 242· Degani 1984, 28.

195. **ύπασπισταί**, ουσ., αρσ., *ύπασπισταί· βοηθοί· ύπηρεται επίλεκτοι στρατιώτες του μακεδονικού πεζικού* (κυριολ.: βοηθοί-μεταφορείς του οπλισμού στρατιωτών.

Ο Kalleris επισημαίνει τη μοναδικότητα και την ιδιαίτερη σημασία του όρου αυτού στα πλαίσια του μακεδονικού στρατού όπου πιθανώς δήλωνε επίλεκτους στρατιώτες του βαρέος μακεδονικού πεζικού (τρεις χιλιαρχίες πιθανώς, με την πρώτη να είναι η πλέον εξέχουσα και προβεβλημένη). Ο ίδιος θεωρεί τον όρο αυτό ως προγενέστερο του γενικότερου όρου των πεζεταίρων. Ο όρος μπορεί να θεωρηθεί μακεδονικός μόνο λόγω της ιδιαίτερης χρήσης του στα πλαίσια του μακεδονικού στρατού. Κατά τα άλλα, είναι μια κανονική αρχαία ελληνική λέξη (ετυμολογικά).

Ησύχιος [= Κύριλλος], Kalleris 1954 [1988], 271-272.

196. **ύφᾶ(ται);**, ρήμα (:), (*ύφαινει· έμπρησαι. ύφᾶται. Άμερίας* (Αμερίας [=Ηούχ.])

(*υφαινει;*)’ .

Το λήμμα στην τελευταία έκδοση του Ηούχιου (Cunningham & Hansen, τ. 4, 2009) παρατίθεται ως: *ύφαινει· κατασκευάζει*. Η πρόταση του Hoffmann ότι, παρά την ιδιαιτέρως προβληματική χειρόγραφη παράδοση, το ρ. *ύφαινει* μπορεί να ανάγεται τελικά σε μια γνήσια *γλώσσα*, δηλ. το ρ. *ύφᾶ* ή το μεσοπαθ. *ύφᾶται* ή σε ένα απαρ. *ύφαῦ(σ)αι* είναι δύσκολο να αποδειχτεί. Η συσχέτιση με τη μακεδονική μάλιστα οφείλεται προφανώς στην αναφορά στον μακεδόνα λεξικογράφο Αμερία, αλλά αυτό δεν είναι ένα επαρκές επιχείρημα.

Αμερίας [=Ηούχιος], Hoffmann 1906, 15· Degani 1984, 28.

197. **φάλαγξ**, ουσ., θηλ., ‘φάλαγγα μακεδονικού πεζικού’.

Ο όρος προσδιορίζει τη γραμμή/μονάδα πεζικού, εδώ συγκεκριμένα του μακεδονικού στρατού, στον οποίο μάλιστα είχε συγκεκριμένη μορφή, δηλ. με άνιση κατανομή στρατιωτών ως προς το βάθος της παράταξης. Βέβαια είναι μια αρχαία ελληνική λέξη με ευρύτερη χρήση και ετυμολογικά και ετυμολογικά δεν είναι βέβαιο αν είναι ΙΕ προέλευσης (με σημασία ‘ξύλινο στέλεχος, δοκάρι κλπ.’) ή προελληνικής (βλ. Beekes).

Kalleris 1954 [1988], 273-274· Beekes 2010, λ. φάλαγξ.

198. **χαλκάσπιδες**, ουσ., αρσ., *τούτοις επέβαλλον Μακεδόνες δισμύριοι και χαλκάσπιδες πεντακισχίλιοι, ἄλλοι δέ άργυράσπιδες (Α)/ τούτοις επέβαλλον Μακεδόνες δισμύριοι και χαλκάσπιδες πεντακισχίλιοι (Α, επιτ.)*, ‘στρατιώτες του μακεδονικού πεζικού με χάλκινες (μπρούντζινες) ασπίδες’.

Οι χαλκάσπιδες ήταν τμήμα του μακεδονικού πεζικού της ελληνιστικής εποχής (ή αντίστοιχων στρατευμάτων των Διαδόχων) στο πρότυπο των παλαιότερων αργυράσπιδων (βλ. λ.). Η ονομασία τους οφειλόταν προφανώς στις χάλκινες (μπρούντζινες) ασπίδες τους. Ετυμολογικά είναι μια κανονική αρχαία ελληνική λέξη, όμως ως ειδικός στρατιωτικός όρο βρισκόταν σε χρήση στον μακεδονικό στρατό καθώς και σε αυτούς των Διαδόχων.

Αθήναιος, *Δειπν.* 5.22.16-18 και 2,1.70.18-19 (επιτομή), Kalleris 1954 [1988], 108.

199. **χάρμα**, ουσ., θηλ., ‘πολεμική χαρά, διάθεση για πόλεμο’.

Ο Hoffmann θεωρεί τη λέξη μακεδονική (πρβ. και μακρό -ᾶ της κατάληξης), αλλά τη διακρίνει, έστω και αν όχι κατηγορηματικά, από την επίσης μακεδονική λέξη *χάρμα* ‘αιχμή’ (βλ. λ. *ἄγχαρμον*). Κατά τον Beekes, ο φωνηεντισμός -α- της ρίζας (πρβ. και ομόρριζα *χαίρω, χάρις* κλπ) παραπέμπει μάλλον σε μηδενική βαθμίδα μετάπτωσης της ρίζας, η οποία ωστόσο απαντά και στην πλήρη βαθμίδα σε κάποιους άλλους τύπους, π.χ. *εὔ-/δυσ-χερής*.

Hoffmann 1906, 88· Beekes 2010, λλ. *χαίρω, χάρων*.

200. **χάρων**, ουσ., αρσ., *χάρων· ό λέων, από τῆς χαροπότητος (Η, ΕΜ) / χάρων· ό λέων κατά Μακεδόνας (ΤΖ)*, ευφημιστικό επίθετο/όνομα λιονταριού.

Ευφημιστικό όνομα/επίθετο για το λιοντάρι (ιδίως Νεμέας), όπως άλλωστε και για άλλα ζώα και μυθολογικές μορφές, η οποία αποτελεί ουσιαστικά συγκεκριμένο τύπο του επιθέτου *χαροπός*. Σε σχόλιο του Τζέτζη για τον Λυκόφρονα (455) αναφέρεται επιπλέον: *χάρων· ὁ λέων κατὰ Μακεδόνας*. Πιθανώς το σχόλιο αυτό αναφέρεται στη χρήση της λέξης (και) από τους Μακεδόνες και ασαφώς όχι σε αποκλειστικά μακεδονική ετυμολογία/προέλευσή της.

Ησύχιος, Etym. M., Τζέτζης, Sturz 1808, 47-48· Hoffmann 1906, 43, 234· Kalleris 1954 [1988], 274-275· Degani 1984, 28.

201. **χλαμύς**, θηλ., ουσ., *χλαμύς· Μακεδονικόν φόρημα* (Αμμ.) ‘κοντό πανωφόρι (με στρογγυλεμένες τις κατώτερες απολήξεις των πτερυγίων στους Μακεδόνες)’.

Ο Kalleris διακρίνει τον μακεδονικό από τον ελληνικό τύπο χλαμύδας (τόσο μορφολογικά όσο και ως προς την μεγαλύτερη συχνότητα χρήσης της χλαμύδας στη Μακεδονία), ωστόσο θεωρεί ότι βασικά πρόκειται για έναν κοινό τύπο ενδύματος. Ετυμολογικά ίσως πρόκειται για προελληνική λέξη, πρβ. χαρακτηριστικό επίθημα *-υδ-*, αλλά και τη σχετική εναλλαγή μ/ν στα ομόρριζα *χλαΐνα*, *χλανίς*, *χλαμύ* (Furnée, Beekes).

Αμμώνιος, Kalleris 1954 [1988], 275· Fraenkel 1912, 178· Furnée 1972, 220, 338, 388· Beekes 2010, λ. χλαμύς.

202. **χρυσάσπιδες**, αρσ., ουσ., *τάχα δέ που και οί πεζέταιροι και οί άργυράσπιδες και οί χρυσάσπιδες* (Π.), ‘στρατιώτες του μακεδονικού πεζικού με (επι)χρυσες ασπίδες’.

Οι χρυσάσπιδες ήταν τμήμα του μακεδονικού πεζικού της ελληνιστικής εποχής (ή αντίστοιχων στρατευμάτων των Διαδόχων) στο πρότυπο των παλαιότερων αργυράσπιδων (βλ. λ.). Η ονομασία τους προέρχεται από τις (επι)χρυσες ασπίδες τους. Ετυμολογικά είναι μια κανονική αρχαία ελληνική λέξη, όμως ως ειδικός στρατιωτικός όρο βρισκόταν σε χρήση στον μακεδονικό στρατό καθώς και σε ορισμένους στρατούς των Διαδόχων.

Πολυδεύκης I, 175, Kalleris 1954 [1988], 10.